

HANNA DOBROWOLSKI

VETEEN PIIRRETTY VIIVA

Analyysi sosiaalisten käytäntöjen ja niiden sisältämän tiedon merkityksestä luonnon
tutkimisessa –tapauksena saimaannorpan suojele

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2011

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

DOBROWOLSKI, HANNA: VETEEN PIIRRETTY VIIVA. Analyysi sosiaalisten käytäntöjen ja niiden sisältämän tiedon merkityksestä luonnon tutkimisessa –tapauksena saimaannorpan suojele

Pro gradu -tutkielma, 105 sivua, 2 liitesivua.

Valtio-oppi

Toukokuu 2011

Pro gradu -tutkielmani on tapaustutkimus saimaannorpan suojelesta. Tutkimusta varten haastattelin syksyllä 2009 ja talvella 2010 saimaannorpan suojelella mukana olleita henkilöitä. Analysoin keräämäni haastatteluaineistoa diskurssianalyysin avulla. Tutkimukseni taustalla on sosiaalisen konstruktivismin ja realismin välinen teoreettinen kiista. Tätä kiistaa lähestyn Phil Macnaghtenin ja John Urryn ympäristösosiologian teorian avulla, jossa keskeistä on sosiaalisten käytäntöjen ja erityisesti niiden sisältämän tiedon tutkiminen ja hyödyntäminen luonnon tutkimisessa.

Haastatteluaineiston analyysissä keskityn kahden toisistaan poikkeavan hegemonisen diskurssin analysointiin, joiden katson edustavan erilaisia näkökulmia suojeleeseen. Diskurssit poikkeavat toisistaan sen suhteen, miten saimaannorpan suojelelle onnistumista arvioidaan ja kuka hyväksytään asiantuntijaksi suojeleprosessissa. Näiden kahden diskurssin analysoinnissa nousevat esiin niiden väliset valtasuhteet, suojelekiistan eri osapuolten asemoiminen ja suojeleä koskevan tiedon kiistanalaisuus. Nämä diskurssit liitetään sosiaalisiin käytäntöihin, kuten kalastukseen ja saimaannorppakannan laskemiskäytäntöihin, joiden kautta eri osapuolet konkreettisesti saavat tietoa luonnosta. Diskurssien analysointi osoittaa myös, minkälaisia eri strategioita kiistan osapuolet omaksuvat vahvistaakseen omaa asemaansa päätöksenteossa.

Analyysi tarkentuu käsittelemään erityisesti eri näkemisen tapoja suhteessa saimaannorppaan, ja osoitan, kuinka luontokuvaus käytäntönä sisältää erityisen esteettisen katseen, joka korostaa eläinten yksilöarvoa ja joka poikkeaa erityisesti tieteellisestä tavasta nähdä eläin. Analysoin luontokuvauksen käytäntöä valokuva-analyysin avulla, jossa osoitan, miten saimaannorppasta tuotetaan poliittinen eläin esteettisen katseen tuottaman vastapuheen avulla. Analyysissä keskeistä on teorian mukaisesti käsittää diskurssit muunakin kuin puheena ja osoittaa niiden ruumiillistunut luonne. Tämä juontaa juurensa teoreettisesta tehtävästä hylätä sosiaalisen konstruktivismin ja realismin välinen jaottelu ja hyödyntää ajatusta sosiaalisten käytäntöjen kautta tuotetusta tiedosta ja niiden tuottamista monista luonnoista.

Tutkimuksen tärkein tulos liittyy käytännöllisestä näkökulmasta siihen, kuinka kiistanalainen tieto saimaannorppapopulaation koosta johtaa valtataisteluihin ja eri osapuolten hyvin erilaisiin käsityksiin saimaannorpan suojelelle tarpeesta. Teoreettiselta kannalta tutkimuksen tärkein tulos on, että diskurssien tutkiminen osana sosiaalisia käytäntöjä antaa mahdollisuuden analysoida tapausta puhetta syvemältä. Se antaa myös mahdollisuuden tutkia niitä konkreettisia tapoja, miten ilmiöt politisoidaan erilaisten käytäntöjen, kuten valokuvauksen, avulla ja minkälaisia tapoja arvottaa eläimiä näihin käytäntöihin sisältyy.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	5
2.1. JOHDANTO TEORIAAN	5
2.2. SOSIAALISEN KONSTRUKTIVISMIN JA REALISMIN VÄLINEN KIISTA	7
2.3. MACNAGHTENIN JA URRYN TEORIA	11
2.3.1. <i>Luonnon ja kulttuurin välinen suhde</i>	14
2.3.2. <i>Luonnon aistiminen</i>	15
2.3.3. <i>Tilan tuottamisen teoriaa</i>	19
2.4. SOSIAALISTEN KÄYTÄNTÖJEN MERKITYS ELÄINTEN LUOKITTELEMISESSA	22
2.4.1. <i>Tieteen käytännöt ja eläinkuvan muodostuminen</i>	24
2.4.2. <i>Eläinten arvottaminen</i>	26
2.5. LOPUKSI	27
3. METODOLOGIA	29
3.1. TAPAUSTUTKIMUS	29
3.2. DISKURSSIANALYYSI METODINA	32
3.2.1. <i>Diskurssianalyysin keskeiset käsitteet</i>	33
3.3. DISKURSSIANALYYSIN SOVELTAMINEN TUTKIMUKSESSA	35
3.3.1. <i>Hegemonisten diskurssien identifiointi ja analysointi</i>	36
4. SAIMAANNORPAN SUOJELUN TAUSTAA	38
4.1. SAIMAANNORPAN SUOJELUN ERITYISPIIRTEITÄ	38
4.2. SAIMAANNORPPAKANTAA PIENENTÄVÄT TEKIJÄT	40
4.2.1. <i>Ilmastonmuutos</i>	40
4.2.2. <i>Kalanpyydyskuolleisuus</i>	41
4.2.3. <i>Pesinnän ja lisääntymisen häirintä</i>	43
4.3. SUOJELUN HISTORIAA	43
4.4. SUOJELUN TÄRKEIMMÄT TAVOITTEET	44
4.5. SUOJELUA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	45
5. KAKSI NÄKÖKULMAA SAIMAANNORPAN SUOJELUUN	47
5.1. ANALYYSIN RAKENNE	47
5.2. SAIMAANNORPAN SUOJELUN ARVIOINTI	47
5.2.1. <i>Käyttäjäkeskeisen diskurssin identifiointi</i>	49
5.2.2. <i>Populaatiokeskeisen diskurssin identifiointi</i>	53
6. SUOJELUN POLITIIKKAA	60
6.1. TOIMIJOIDEN ASEMOIMINEN VALLANKÄYTÖN VÄLINEENÄ	60
6.2. TIEDON KIISTANALAISSUUS: TETEELLINEN JA EI-TIETEELLINEN NÄKEMINEN	69

6.3. JOS OLIS VALTAA NIIN KUIN ON MIELI...	75
7. SAIMAANNORPPA SUOJELUN KESKIÖSSÄ	79
7.1. LUONTOKÄSITYSTEN EROAVAISUUDESTA	79
7.2. LUONTOKUVAUS ELÄIMEN YKSILÖLLISYYDEN NÄKEMISENÄ	86
7.3. LUONTOKUVAUS POLIITTISENA TEKONA. CASE: VERKKOON TAKERTUNUT KUUTTI.....	91
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	98
LÄHDELUETTELO	106
LIITTEET	110
LIITE 1	110
LIITE 2	111

1. JOHDANTO

Tutkimukseni lähtee liikkeelle yksinkertaisesta kysymyksestä: Miksi saimaannorppaa ei kyetä suojelemaan tehokkaasti? Kysymys on hyvä, sillä suojelemaan ei näyttäisi ensi silmäykseltä olevan varsinaisia esteitä: tiedämme tarpeeksi kannan kehityksestä sekä sitä säätelevistä reunaehdoista. Tiedämme, miksi kanta on pienentynyt ja mitä pitäisi tehdä, jotta pystyisimme täyttämään Euroopan unionin meitä velvoittavan direktiivin uhanalaisen lajimme suojelemisesta. Eläinlajina saimaannorppa on kotoperäinen laji, jonka lisääntyminen ei aiheuta kenellekään merkittävää taloudellista uhkaa ja joka ei myöskään uhkaa kenenkään henkeä eikä terveyttä. Silti saimaannorppa säilyy lähinnä paikallisena kiistakapulana, vaikka sen suojeleminen aika ajoin on nostanut muualla maassamme aktiivisuutta, kuten norppamielenosoituksen.

Tutkimukseni tavoitteet voidaan jakaa kolmeen erilaiseen tavoitteeseen. Käytännöllinen tavoitteeni on ymmärtää saimaannorpan suojelemaan liittyviä esteitä ja löytää uusia tapoja lähestyä suojelemaan vähemmän kartoitetusta näkökulmasta. Toinen laajempi tavoite on löytää näkökulma ei-inhimillisen luonnon suojelemaan, joka ei ole luonnontieteellinen mutta joka pääsee lähemmäs fyysistä todellisuutta kuin eläinetiikan tai ympäristöfilosofian teoriat. Tähän aion päästä tutkimalla ihmisten erilaisia käytäntöjä ja niiden sisältämää tietoa ei-inhimillisestä luonnosta. Teoreettisena tavoitteena on päästä irti yhteiskuntatieteen kenttää hallinneesta teoreettisesta jaosta sosiaalisen konstruktivismin ja realismin välillä.

Tutkimusongelmat voidaan jäsentää seuraaviksi kysymyksiksi:

- 1) Minkä takia saimaannorpan suojelemaan ei päästä yhteisymmärrykseen eri ryhmien välillä?
- 2) Voidaanko ei-inhimillistä luontoa tutkia käytäntöjen kautta?
- 3) Tuottavatko eri käytännöt erilaisia käsityksiä saimaannorppasta eläimenä ja sen suojelemaan tarpeesta?
- 4) Onko saimaannorpan suojeleminen poliittinen kysymys ja jos on, niin miten poliittisuus ilmenee?

Edellä mainitut tutkimusongelmat ovat tutkimuksen laajempia kysymyksiä, jotka liittyvät myös toisiinsa. Pyrin tutkimuksen edetessä ratkaisemaan, antaako käytäntöjen tutkiminen mielekkään tavan tutkia ei-inhimillistä luontoa. Myös käytäntöjen diskursiivinen luonne ja niiden sisältämän tiedon tutkiminen kuuluvat analyysiini.

Tutkimukseni toisessa luvussa käsittelen työni teoreettisia lähtökohtia. Aloitan teoriani kartoittamalla yhteiskuntatieteiden kahta valtavirtaan kuuluvaa suuntausta, sosiaalista konstruktivismia ja realismia. Tämä jako kahden eri lähestymistavan välillä on merkittävä, sillä ne ovat olleet hallitsevia tieteenalalla. Tämän jälkeen esittelen Phil Macnaghtenin ja John Urryn ympäristösosiologian teorian, joka tarjoaa edellä mainituille teorioille vaihtoehdoisen lähestymistavan luontoa koskeviin kysymyksiin. Macnaghtenin ja Urryn teorian lähestymistapa liittyy ideaan monista luonnoista, joita tuotetaan sosiaalisten käytäntöjen välityksellä (Macnaghten ym. 1998, 2). Teorian esittelyn jälkeen käsittelen luonnon ja kulttuurin välistä suhdetta tarkoitukseni esitellä teoriani luontokäsitys, josta siirryn syventämään Macnaghtenin ja Urryn teoriaa luonnon aistimisen kautta.

Luonnon aistimiseen liittyen käsittelen erityisesti näkemisen ja visuaalisen kuluttamisen käytäntöä ja näiden merkitystä ihmisen luontosuhteelle. Sosiaalisten käytäntöjen tutkiminen auttaa ymmärtämään, kuinka näitä monia luontoja tuotetaan jokapäiväisessä elämässä ja minkälaista tietoa käytäntöihin sisältyy. Seuraavaksi esittelen teoriani kolmannen osan, Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teorian niiltä osin, kun se selventää Macnaghtenin ja Urryn ajattelun taustaa. Teoriani lopussa siirryn tarkastelemaan, miten valitsemani teoriaa voidaan käyttää eläinten tutkimiseen, ja esittelen sosiaalisten käytäntöjen merkitystä eläinten luokittelemisessa. Teoriani päätteeksi paneudun vielä tieteen käytäntöihin ja eläinkuvan muodostumiseen sekä eläinten arvottamiseen.

Teoriani merkitys on muodostaa uskottava selitys sille, miksi pidän sosiaalisia käytäntöjä merkittävinä. Sosiaalisten käytäntöjen diskursiivisuus ja niiden sisältämä tieto antavat mahdollisuuden selittää, miten Saimaan vesistön eri käyttäjät havainnoivat ympäristöään ja miten he arvioivat tiedon luotettavuutta. Koska saimaannorpan tapauksessa tieto populaatiosta on hyvin kiistanalainen, tiedon luotettavuuden arviointi on tärkeää. Eläinkuvan merkitys nousee tietysti esiin teoriassa sen takia, että tutkimuksen kohteena on eläinlaji, joka poikkeaa elottoman luonnon tutkimisesta monin tavoin. Oma ratkaisuni on tutkia käytäntöihin sisältyvää kosketuspintaa saimaannorppiin, joka varsinkin yhteydessä kalastukseen ja valokuvaukseen tuo esiin hyvinkin erilaisia käsityksiä siitä, miten norppaa tulisi suojella. Eri käytännöt korostavat suhteessa norppaan eri asioita, joista voikin erottaa hyvin erilaisia näkemisen tapoja ja luokitteluita.

Tutkimukseni kolmannessa luvussa käsittelen tapaustutkimusta tutkimuksen strategiana. Saimaannorpan suojeleminen on melko selkeästi tapaustutkimus sen ajallisen ja paikallisen rajauksen

vuoksi. Tapauksen kokonaisvaltainen tarkastelu myös kuvaa tutkimustani mielestäni hyvin. Metodiksi valitsin diskurssianalyysin, sillä teoriani kannalta se oli luonnollinen valinta. Koska käytännöt ovat teoriani mukaisesti diskursiivisesti jäsenyneitä ja niiden sisältämää tietoa tuodaan puheessa esiin, haastatteluaineiston diskursiivinen tutkiminen sopi tutkimuksen muihin ratkaisuihin hyvin. Diskurssianalyysin käytännöllinen soveltaminen tapahtuu analyysissä identifioimalla hegemonisia diskursseja ja niitä strategioita, joilla diskurssien valtaa pyritään uusintamaan.

Neljäs luku käsittelee saimaannorpan suojelun taustaa, suojelun erityispiirteitä ja lainsäädäntöä, jota suojelun avulla pyritään toteuttamaan. Luvun tarkoitus on kuvata niitä reunaehtoja, jotka rajoittavat saimaannorpan suojelua, ja antaa hyvä kuva saimaannorppapopulaation tilasta vuoden 2010 loppuun saakka. Viidennessä, kuudennessa ja seitsemännessä luvussa analysoin haastatteluaineistoani. Lukuun seitsemän sisältyy myös kaksi valokuva-analyysia, jotka sitovat analyysin langat yhteen esittelemällä konkreettisesti, miten saimaannorpan suojelusta tuli poliittinen. Tutkimukseni päättyy johtopäätöslukuun, jossa selitän tarkemmin analyysini tuloksia teoriani kautta.

Analyysini perustuu tekemiini haastatteluihin syksyllä 2009 ja talvella 2010. Haastatteluaineistoni oli melko laaja, ja valitsin haastateltavat siten, että he olivat mahdollisimman lähellä suojelun käytäntöjä. Koska en halunnut korostaa kalastajien näkökulmaa vaan keskittyä ainoastaan suojelun käytäntöihin, en haastatellut kalastajia vaan valitsin haastateltavakseni kalastuksen ja suojelun näkökulmasta ProAgrian työntekijän, joka on aktiivisesti mukana norpan suojelutyössä. Muut haastateltavat valikoituivat sekä virallisen suojelun, paikallisten suojelijoiden että järjestökentän sisältä. Valintakriteerini oli siis läheisyys käytännön suojelutyöhön, ei niinkään asianosaisuus saimaannorpan suojeluun, jolloin mukaan olisivat luonnollisesti kuuluneet myös norppa-alueiden asukkaat ja muut käyttäjät.

Haastattelujeni heikkous sekä vahvuus on aineiston keskittymisessä ainoastaan henkilöihin, jotka ovat suojelutyössä läheisesti mukana. Toisaalta teoreettinen viitekeh്യkseni olisi antanut mahdollisuuden rajata haastattelut toisinkin ja valikoida haastateltaviksi esimerkiksi Saimaan vesistön eri käyttäjäryhmiä, kuten mökkiläisiä ja kalastajia. Toisaalta taas tekemäni rajaus antaa mahdollisuuden keskittyä nimenomaisesti suojelun diskursseihin, kun tutkimustani ei ole rakennettu etukäteen suojelija-kalastaja – ristiriidan ympärille. Käytännön syy rajaukseen on myös tietysti tutkimuksen rajattu laajuus.

Vaikka en rakentanut tutkimustani kalastaja-suojelija – ristiriidan ympärille, haastatteluaineistoista paljastui voimakas polarisaatio kahden diskurssin välillä: tätä vastakkainasettelua toisaalta pyrittiin purkamaan, mutta toisaalta suojelua analysoitaessa voimakkaimmat ristiriidat syntyivät kalastajien viiteryhmän ja suojelupuolen välille. Aineistooni syntyi tämän johdosta pieni vinouma, sillä suojelupuoli oli haastatteluissani ylliedustettuna verrattuna kalastajien näkökulmaan. Koska kuitenkin keskityn suojelun käytäntöihin, valintakriteerini haastateltavien henkilöiden suhteen on mielestäni perusteltu. Tutkimustani luettaessa on kuitenkin pidettävä mielessä, että kalastusnäkökulma ei ole yhtä kattavasti esille tutkimuksessani kuin suojelupuoli, joten identifioimani käyttäjäkeskeinen diskurssi on varmasti esittämäni moni-ilmeisempi. Toisaalta, kalastajien viiteryhmän tuottamat tekstimateriaalit tukevat haastatteluaineistosta löytämiäni havaintoja.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1. Johdanto teoriaan

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys auttaa vastaamaan tapaustutkimuksen tärkeimpään kysymykseen: Mistä tämä tapaus on tapaus?¹ (Bamberg ym. 2007, 10.) Saimaannorpan suojelua voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta; tapauksessa on kyse niin eläinten oikeuksista, intressiristiriidoista paikallisten kalastajien ja luonnonsuojelijoiden kesken kuin biodiversiteetin vähenemisestäkin. Vastaus edellä mainittuun kysymykseen tarkoittaa siis tärkeitä valintoja sen suhteen, miten tutkimus rajataan ja minkälainen teoreettinen viitekehys valitaan tutkimuksen pohjaksi. Oma vastaukseni kysymykseen on: saimaannorpan suojelu on sekä osa maailmanlaajuisia huolta biodiversiteetin vähenemisestä että paikallista huolta Saimaan vesistön tilasta ja alkuperäislajin menettämisestä. Toisaalta kiistassa on kyse oikeudesta Saimaan vesistön käyttöön ja taistelu siitä, kenen tuottama tieto hyväksytään osaksi virallista suojeludiskurssia.

Tapaus ei siis koske vain globaalia keskustelua biodiversiteetin vähenemistä, vaan siinä on myös vahvasti kulttuurinen aspekti, joka sitoo tapauksen tiettyyn aikaan ja paikkaan. Teoreettinen viitekehyseni, joka perustuu Phil Macnaghtenin ja John Urryn teoriaan, antaa mahdollisuuden tutkia tapauksen aika- ja tilasidonnaisuutta sekä sen kulttuurista luonnetta. Toinen kysymys, johon teorian valinta vastaa, on se, mitä tutkitaan, ihmistä vai luontoa? Tämä kysymys liittyy tietysti teoreettiseen kiistaan sosiaalisen konstruktivismin ja realistisen tutkimussuuntauksen välillä. Tutkimukseni teoreettisen viitekehysten lähtökohta on haastaa tämä vastakkainasettelu ja tutkia sekä ihmisten sosiaalisia käytäntöjä että niitä (monia) luontoja, joita nämä käytännöt ylläpitävät ja muokkaavat.

Lähtökohtani on, että saimaannorpan suojelukysymys on ongelmallinen siksi, että suojelun taustaoletukset ovat kiistanalaiset. Tieto norppien lukumäärästä, suojelun tarpeesta sekä hyväksyttävistä suojelun keinoista ovat jatkuvan kiistan kohteena. Esitän, että nämä kiistat syntyvät eri ryhmien omaksumista sosiaalisista käytännöistä, joiden kautta he tuottavat erilaisia käsityksiä saimaannorpasta. Ongelman muotoilu riippuu siis pitkälti esimerkiksi kalastuksen ja suojelun käytännöistä sekä näihin käytäntöihin sisällytetystä tiedosta, joka ei ole aina virallisen tiedon

---

¹ Kysymys on kirjoittajien muunnos Hendrik Wagenaarin (2005) kysymyksestä: missä tapauksessa tämä tapaus on tapaus? (em.).

kaltaista. Suojelukysymys on näin myös kulttuurinen ja kulttuurisuus tulee esiin myös siinä, miten saimaannorpan luokittelu on muuttunut hyötyeläimestä kulttuuriseksi ”tabueläimeksi”. Sosiaalisten käytäntöjen tilasidonnaisuus viittaa taas tutkimuksessani Saimaan vesistön merkitykseen norpan asuinsijana.

Teorian perusta lepää kolmen erilaisen taustateorian varassa: ensimmäinen niistä on Macnaghtenin ja Urryn teoria, jonka perimmäinen idea on yhdistää konstruktivismiin ja realismiin välinen kiista siitä, mitä lopulta tutkitaan, kun tutkitaan luontoa tai luonnonolioita. Teorian vahvuus on siinä, että se mahdollistaa luonnonoloiden näyttäytymisen ihmisille omana itsenään, ei tyhjinä olioina vailla merkitystä. Toisaalta teoria ottaa huomioon ihmisten taipumuksen arvottaa luontoa ja luonnonolioita erilaisin tavoin eri yhteyksissä, sekä ihmisten erilaiset tavat olla kosketuksissa luontoon. Ihmiset ovat luonnon kanssa yhteydessä nimenomaan eri aistien ja käytäntöjen välityksellä, joiden kautta he myös tuottavat ja uusintavat erilaisia käsityksiä luonnosta. Käytännöt, joiden välityksellä ihmiset ovat kosketuksissa luontoon, vetävät luonnollisuuden ja ei-luonnollisuuden väliset rajat eri tavalla eri aikakausina.

Ihmisen luontosuhteella on myös keskeinen rooli teoriassa. Kulttuurin ja luonnon erottaminen toisistaan on pitkäksi aikaa haudannut ihmisen ja luonnon välisen keskeisen riippuvuussuhteen merkityksen. Ihmisellä ja eläimillä on pitkälle menneisyyteen ulottuva historia, jota on määritellyt ihmisyyden ja luonnon erottaminen toisistaan sekä eläinten karkottaminen luontoon. Tämä puolestaan on aloittanut eläinten (luonnon) hyödyntämisen historian, joka jatkuu tähän päivään saakka erityisesti erilaisissa tieteen käytännöissä. Eläinten rooli kulttuurin ja luonnon välillä on johtanut myös eläinten hyvin epätasaiseen kohteluun ja luokitteluun niiden käyttötarkoituksen mukaan. Eläinten luokittelu ja niiden rooli kulttuurin ja luonnon välimaastossa on teorian toinen osa.

Teorian kolmas ja viimeinen osa muodostuu tilan käsitteellistämisestä. Macnaghtenin ja Urryn teoria lepääkin pitkälti Henri Lefebvren tilan teorian varassa. Lefebvre korostaa tilaa sosiaalisena tuotoksena, joka on pitkälti sidoksissa yhteiskunnan tuotantotapaan ja organisoitumiseen. Lefebvren kehittämä tilan jako käytäntöihin, tilan representaatioihin sekä representaation tiloihin antaa lisävoimaa Macnaghtenin ja Urryn teorialle siitä, kuinka mentaalinen ja fyysinen ovat keskenään yhteydessä.

Luonto ei kuitenkaan ole aina sama. Eläinten luonto on erilainen kuin elottomien luontokohteiden: eläimet ovat tuntoisia olentoja, joilla on eriasteisia mentaalisia kykyjä. Saimaannorpan tuntoisuuden korostamisen tarkoitus ei tässä yhteydessä ole tutkia, mitä eettisiä seurauksia tällä on eläinten kohtelun suhteen. Tuntoisuuden korostaminen on enemmänkin tapa pyrkiä rikkomaan myös omissa tutkimuskäytännöissäni sitä rajamuuria, joka kulttuurin ja luonnon välille on asetettu. Saimaannorppa ei kykene ilmaisemaan itseään verbaalisesti eikä pohtimaan omaa elämäänsä, mutta se elää tilassa ja ajassa samalla tavoin kuin ihminen. Saimaannorpan tutkiminen passiivisena luontoon kuuluvana tutkimuskohteena ei ole sen neutraalimpaa kuin sen tutkiminen intressejä omaavana tuntoisena eläimenä.

Tutkimukseni tarkoitus on siis tutkia sitä, miten erilaiset sosiaaliset käytännöt tuottavat erilaista tietoa saimaannorpasta sekä sen suojelusta. Tähän liittyy se, miten saimaannorpan sisäinen luonto sekä sen elintila on tuotettu ja minkälaisien käytäntöjen (kalastus, Saimaan vesistön käyttö) kautta tämä tuottaminen on tapahtunut. Se, minkälaista tietoa eri käytäntöihin sisältyy ja kenen tuottama tieto hyväksytään osaksi suojelua, vaikuttaa myös siihen, millaisia suojelukeinoja pidetään hyväksyttävänä ja tarpeellisina.

2.2. Sosiaalisen konstruktivismin ja realismin välinen kiista

Arkiajattelussa luonnonsuojelua pidetään luonnontieteelliseen tietoon perustuvana toimintana, jolloin luonto ikään kuin biologien kautta kertoo, mitä luonnolle pitää ja saa tehdä. Tämänkaltaista tulkintaa ei kuitenkaan pidä ottaa annettuna, sillä luonnontiede on jo terminä harhaanjohtava. Luonnontiede ei ole luonnon omaa tiedettä vaan ihmisten tiedettä luonnosta, ja se on yhtä altis inhimilliselle tulkinnalle kuin kaikki muukin tiede. Käsitys luonnontieteen objektiivisesta luonteesta on peräisin loogisen positivismin tieteenihanteesta, joka tarkoitti yhtenäisyyden ja objektiivisuuden ihannetta. Tämä käsitys on kuitenkin murentunut filosofian tieteenalan murroksen myötä (Haila 1991, 53). Tutkimus, joka kertoo asiantiloista, ei ole yhtä kuin tutkimus siitä, mitä näille asiantiloille pitäisi tehdä. Luonto ei kerro, mikä on ongelmallista tai luonnollista tai mitä osia luonnosta tulisi pelastaa ja mitkä osat häviävät luonnollisten prosessien myötä.

Luonnontieteelliseen tietoon perustuen voidaan esittää monenlaisia empiirisesti todennettavia asiantiloja, jotka pätevät ympäristössä tietyllä hetkellä. Näistä tosiseikoista ei kuitenkaan voida johtaa päätelmiä siitä, mitä yhteiskunnassa pitäisi tehdä poliittisesti koskien luontoa (Haila 1991,

49). Emme yksinkertaisesti löydä luonnosta ohjeita siihen, miten meidän tulisi kohdella luontoa ja luonnonvaraisia eliöitä. Voimme perustella päätöksiä luonnontieteellisellä tiedolla, mutta päätökset ovat ihmisten, eivät luonnon sanelemia. Hailan (1991, 49) mukaan luonto kyllä asettaa olemassaolollemme reunaehdot, ja ekologisen kriisin ainekset syntyvät siitä, että yhteiskunnallinen kehitys voi joutua ristiriitaan näiden luonnon määräämien reunaehtojen kanssa. Voidaan siis ajatella, että ihminen ei ole *riippumaton* luonnon säännönmukaisuuksista ja toiminnasta ja että luonto asettaa inhimilliselle toiminnalle rajat.

Emme siis voi etsiä luonnosta sääntöjä siihen, kuinka yhteiskunnassa tulisi toimia luontoa kohtaan, mutta tämä ei tarkoita sitä, etteikö inhimillisellä toiminnalla olisi vaikutusta luontoon. Haila ja Lähde (2003, 8) kiteyttävät luonnon poliittisuuden tarkoittavan sitä, että inhimillisten yhteisöjen mahdollisuudet ovat riippuvaisia luonnosta. Luonto siis vaikuttaa siihen, mikä on inhimillisesti mahdollista.

Miten sitten voidaan tutkia luontoa ja ei-inhimillisiä olioita, jos ne eivät kykene suoraan ”puhumaan” tai ilmaisemaan tahtoaan? Jääkö ihmisille käteen vain inhimillisen toiminnan tutkiminen? Ovatko luonnonoliot niin kategorisen erilaisia, että voimme tutkia vain *käsityksiämme* luonnosta pääsemättä ikinä käsiksi inhimillisen tietoisuuden ulkopuolelle? Kysymykset siitä, mitä sosiaalisen maailman ulkopuolella oikeastaan on ja voidaanko luonnosta sinänsä saada tietoa, erottavat sosiaalisen konstruktivismiin ja realistisen tutkimussuuntauksen.

Sosiaalinen konstruktivismi on kieltämättä hedelmällinen lähtökohta tutkittaessa ympäristöongelmia, sillä sen kautta voidaan tutkia, miten ja miksi jokin ympäristöongelma nousee esille ja asettaa ongelmat sosiaaliseen ja poliittiseen kontekstiin sen sijaan, että ongelmien ajateltaisiin nousevan esiin itsestään. (Sutton 2004, 57.) Ongelma muotoutuu aina tulkinnan kautta, ja juuri kiistely tulkinnoista sekä ongelman kehystämisestä johtaa ympäristöongelmien politisoitumiseen. Sosiaalisen konstruktivismiin vetovoima liittyykin sen kykyyn erottaa luonnossa esiintyvät asiantilat niistä johdetuista normatiivisista käsityksistä.

Sosiaalikonstruktivistinen teoria voidaan jakaa tiukkaan ja kontekstuaaliseen teoriaan sen mukaan, kuinka voimakkaasti ympäristöongelmien nähdään kuuluvan sosiaaliseen todellisuuteen. Tiukan konstruktivistisen näkemyksen mukaan luonto nähdään aina inhimillisen tulkinnan ja käsitteiden kautta. Ilman tulkintaa luonto on tämän käsityksen mukaan ikään kuin merkitykseltään tyhjä. Kontekstuaalinen konstruktivismi ei puolestaan kiellä ympäristöongelmien olemassaoloa

diskurssien ulkopuolella mutta olettaa ongelmien muotoilun ja tulkinnan tapahtuvan aina sosiaalisessa todellisuudessa. (Sutton 2004, 58–59.)

Äärimmillään tiukka konstruktivismi siis tyhjentää ei-inhimillisen luonnon kaikista merkityksistä. Ontologiseen kysymykseen siitä, mitä luonto sinänsä pitää sisällään, tiukka konstruktivistit eivät välttämättä ota kantaa, sillä vaikka luonnossa olisikin olemassa ihmisestä riippumatta olioita, nämä oliot eivät näyttäytyä ihmiselle muuten kuin inhimillisen nimeämisen kautta, mikä siirtää oliot välttämättä sosiaaliseen todellisuuteen, pois niiden tyhjästä eksistenssin tilasta. Sutton (2004, 58) käyttää esimerkkinä tiukasta konstruktivismista Keith Testerin eläinten oikeuksia käsittelevää teoriaa. Suttonin mukaan Tester ikään kuin ”eliminoi” eläimen todellisuuden sitoutumalla konstruktivistiseen teoriaan, jonka mukaan eläin näyttäytyy ihmiselle täysin tyhjänä ja saa merkityksensä vasta inhimillisen nimeämisen ja luokittelun kautta (Sutton 2004, 58).

Ottamatta kantaa Testerin teoriaan on huomattava, että sosiaalinen konstruktivismi on vähemmän tiukassa muodossaan hyödyllinen lähtökohta eläinten oikeuksien tutkimiseen, sillä se antaa mahdollisuuden tutkia luokittelun ja nimeämisen käytäntöjä. Tämänkaltaisen tutkimus ei nimittäin vaadi eläinten käsittämistä vailla merkitystä. Elisa Aaltola käsittelee teoksessaan *Eläinten moraalinen arvo* (2004) eläinten luokittelemista niiden käyttötarkoituksen perusteella esimerkiksi lemmikkieläimiin, tuotantoeläimiin ja koe-eläimiin. Tästä luokittelusta seuraa Aaltolan mukaan se, että eri luokkiin kuuluvia eläimiä koskee myös erilainen moraalinen arvo (Aaltola 2004, 21). Aaltolan käsitys eläinten luokittelusta liittyy teoksen filosofisiin pyrkimyksiin perustella eläinten moraalinen arvo, eikä hän itse ota suoraan kantaa luokittelun konstruktivistiseen luonteeseen.

Aaltola pikemminkin näyttää pitävän itsestään selvänä, että luokittelu on vain länsimainen tapa, ja hän kyseenalaistaa luokan luonnollisen olemassaolon sulkeistamalla sen tekstissä. Tästä voi päätellä, ettei Aaltolan tarkoitus ole Testerin tapaan olettaa, että luokittelu olisi jotenkin *välttämätöntä* siihen, että eläimet tulevat merkityksellisiksi ihmisille, vaan että luokat ovat vain inhimillinen tapa jakaa eläimet niiden käyttötarkoituksen mukaan (Aaltola 2004, 21). Myös Sutton ottaa kantaa luokittelun merkitykseen ja toteaa, että eläimet voivat olla olemassa myös luokittelun ulkopuolella, vaikka ihmiset eivät niitä tuntuksaan muuten kuin luokittelujen kautta (Sutton 2004, 58).

Sosiaalinen konstruktivismi voi siis antaa hyvinkin hedelmällisen lähtökohdan ei-inhimillisen luonnon tutkimiselle kiinnittämällä huomioon inhimilliseen taipumukseen luokitella, tulkita ja

problematisoida ei-inhimillistä luontoa. Tiukka konstruktivistinen pyrkimys eliminoida luonnonolioiden todellisuus näiden luokittelujen ulkopuolella vaatii taas paremmat perustelut sille, miksi vain ihmiselle suotaisiin ”täydellinen” olemassaolo samalla, kun esimerkiksi eläimet katsottaisiin merkitykseltään tyhjiksi. Muuten joudumme helposti vain tyytymään siihen perustelemattomaan väitteeseen, että ihmiset ovat älyllisten kykyjensä tai jonkun muun erottelevan tekijän kautta jotenkin aidommin olemassa kuin ei-inhimilliset luonnonoliot. Tämä käsitys jättää entistä valtaisamman kuilun luonnon ja kulttuurin välille ja olettaa ehkä perusteettomasti kaikkien arvojen olevan peräisin ihmisistä².

Entä sitten realistinen tutkimussuuntaus? Antaako se keinoja ottaa ei-inhimillinen luonto mukaan tutkimukseen omana itsenään, ilman tiukan sosiaalisen konstruktivismiin tuottamaa eksistenssistä tyhjiötä ei-inhimilliselle luonnolle? Realistiset suuntaukset voidaan jakaa realismiin ja kriittiseen realismiin, joka nojaa pitkälti marxilaisen tutkimuksen perintöön. Realismi on tutkimussuuntauksena suhteellisen uusi ja sen lähtökohtana on tarjota vastapaino sosiaalisen konstruktivismiin tavalle syrjäyttää tutkimuksesta luonnon aktuaaliset ja potentiaaliset voimat. (Sutton 2004, 64–65). Realistinen tutkimus ei kuitenkaan myöskään pyri syrjäyttämään luontokulttuuri vastakkainasettelua, vaan, toisin kuin sosiaalinen konstruktionismi, realismi korostaa luonnon asettamia rajoituksia inhimilliselle toiminnalle. Nämä rajoitukset puolestaan osoittavat luonnon olemassaolon mitä todellisimmassa mielessä. (Sutton 2004, 66.)

Toinen realismin perusajatus liittyy tiedon kerrostuneisuuteen. Tieto voidaan jakaa abstraktiin ja konkreettiseen tiedon tasoon. Abstraktilla tiedolla viitataan teorioihin ja yleisiin lakeihin siitä, mitä on luonnonilmiöiden ja tapahtumien takana. Konkreettinen tieto puolestaan tarkoittaa tiedon käytännöllistä luonnetta: se syntyy tila- ja aikasidonnaisissa tapahtumissa ja osoittaa tiedon käytännöllisen toimivuuden. Tämä tarkoittaa empiirisen tutkimuksen välttämättömyyttä. (Sutton 2004, 65.)

Kriittisen realismin kiistämätön anti verrattuna sosiaaliseen konstruktivismiin on luonnon ottaminen kirjaimellisesti todesta. Mutta onko valinta sosiaalisen konstruktionismin ja realismin välillä välttämätön? Täytyykö valinta tehdä sen kautta, ajatellaanko luonto inhimillistä toimintaa rajoittavaksi voimaksi vai inhimilliseksi ideaksi? Ei välttämättä, sillä muitakin teoreettisia vaihtoehtoja on saattaa luonto ja sosiaalinen todellisuus kohtaamaan samassa ”maailmassa”. Viime

---

² Ihmisperäinen arvonäkmys edustaa subjektivistista aksiologiaa, eli arvoteoriaa. Tämän teorian mukaan kaikki arvot syntyvät ihmisen tietoisuudessa (Vilka 1998, 47).

vuosina on kehitetty useita teorioita vastustamaan näiden kahden tutkimussuuntauksen välistä erottelua.

2.3. Macnaghtenin ja Urryn teoria

Tutkimukseni pohjautuu siis Phil Macnaghtenin ja John Urryn kehittelemään teoriaan, joka perustuu ajatukselle monista luonnoista. Teoria painottaa sosiaalisten käytäntöjen merkitystä eri luontojen ja arvojen tuottamisessa, ylläpitämisessä ja muuntamisessa (Macnaghten ym. 1998, 2). Teoria on syntynyt vastustamaan realismin ja sosiaalisen konstruktivismin välistä kiistaa (Sutton 2004, 68). Teoria vastustaa realistiseen suuntaukseen kuuluvaa käsitystä ympäristöstä kokonaisuutena, joka ilman inhimillistä kokemusta tuottaisi yksiselitteisiä seurauksia, joita sitten tieteen avulla voitaisiin korjata (Macnaghten ym. 1998, 1).

Toinen ajattelutapa, jota Macnaghten ja Urry kritisoivat, on ympäristöä koskeva idealismi. Heidän mukaansa idealismiin nojaava tutkimus olettaa väärin perustein, että ei-inhimillistä luontoa voidaan tutkia ikään kuin ihmisten omaksumien arvojen kautta, jotka kertovat jotakin ympäristön laadusta tai sen ominaisuuksista, ja että nämä arvot olisivat pysyviä ja yhdenmukaisia. (Macnaghten ym. 1998, 1.) Teorian mukaan ympäristöongelmat ovat kuitenkin sosiaalisesti konstruoituja siinä mielessä, että ne eivät nouse esiin itsestään yksiselitteisinä ongelmina. Näitä ongelmia tuotetaan sosiaalisissa *käytännöissä*, ei ainoastaan puheessa tai teksteissä (Macnaghten ym. 1998, 25).

Kolmas kritisoitu tapa käsittää ympäristö on ympäristöä koskeva instrumentalismi. Tämä tarkoittaa lähestymistapaa, jossa ihmisten motivaatiota muuttaa toimintaansa ympäristön kannalta suotuisammaksi tutkitaan esimerkiksi kustannus-hyöty -laskelmien avulla. (Macnaghten ym. 1998, 1–2.) Teoria lähtee siitä, että nämä kolme vallalla olevaa ympäristötutkimuksen suuntausta saattavat olla osittain oikeassa mutta eivät kiinnitä huomiota sosiaalisten käytäntöjen merkitykseen ympäristöarvojen ja eri luontojen tuottamisessa ja muokkaamisessa (Macnaghten ym. 1998, 2.)

Teorian mukaan on siis keskeistä hylätä ajatus luonnosta yhtenä kokonaisena entiteettinä, *ympäristönä*, ja käsittää luonto monina luontoina, joita sosiaaliset käytännöt muokkaavat. Nämä käytännöt sisältävät erilaisia ihmisten tapoja olla luonnossa ja käyttää sitä. Tällaisia tapoja ovat esimerkiksi luontokuvaus, luontomatkailu ja luonnosta nauttiminen. Nämä kaikki muokkaavat ihmisten tapaa nähdä luonto, ja siten ne määrittävät sen, mitä pidetään luonnollisena tai luontoon

kuuluvana. (Macnaghten ym. 1998, 2). Luonto ei siis ole yksi, vaan se on monta sen mukaan, miten ihmiset sosiaalisten käytäntöjen kautta tulevat kontaktiin luontona pidettyjen asioiden kanssa.

On tärkeää huomata, että teoria painottaa myös tiedon roolia näissä sosiaalisissa käytännöissä. Macnaghtenin ja Urryn mukaan käytännöt ilmentävät sellaista tietoa, joka heikentää rajanvetoa maallikkotiedon ja tieteellisen tiedon välillä (Macnaghten ym. 1998, 2). Tämä on tärkeä osa teoriaa, sillä hyvin usein ympäristöongelmien ytimessä on kiista siitä, minkälaista ja kenen tietoa hyväksytään osaksi argumentaatiota. Paikallinen tieto, joka usein on voimakkaasti yhteydessä sosiaalisiin käytäntöihin (kuten saimaannorpan suojelun tapauksessa kalastuskäytäntöihin), on usein ristiriidassa tieteellisen yhteisön tuottaman tiedon kanssa. Kiistely tiedon alkuperästä ja oikeellisuudesta määrää myös sen, kuka hyväksytään auktoriteetiksi ongelman muotoilussa ja ratkaisuvaihtoehtojen valinnassa. Kysymys siitä, miten suhtaudutaan sosiaalisten käytäntöjen sisältämään tietoon, on äärimmäisen tärkeää myös sen vuoksi, että tämä tieto määrää sen, mitä ihmiset pitävät luontona ja mitä he ottavat luonnollisena pidetyn piiriin (Macnaghten ym. 1998, 2).

Sosiaaliset käytännöt muodostuvat Macnaghtenin ja Urryn mukaan seuraavista periaatteista. Käytännöt ovat *diskursiivisesti järjestäytyneitä* siten, että niiden sisältämä tieto saattaa olla ristiriidassa virallisen tiedon ja todellisuutta mallintavien ideoiden kanssa (Macnaghten ym. 1998, 2). Tämä tarkoittanee sitä, että sosiaalisten käytäntöjen tutkimisen kautta päästään tutkimaan niitä todellisuuden tuottamisen tapoja, jotka ilmenevät arkipäivän puheessa ja joiden kontekstissa ihmiset ymmärtävät suhteensa luontoon. Toinen periaate, joka konstruoi sosiaalisia käytäntöjä, on niiden *ruumiillistuminen* tai ilmeneminen ihmisissä (engl. *embodied*). Ruumiillistuminen on ehkä oikeutetumpi termi kuvaamaan käytäntöjä, sillä teoriassa painotetaan ihmisaistien merkitystä luonnon kokemisessa ja sen merkityksellistämässä. (Macnaghten ym. 1998, 2).

Sosiaalisten käytäntöjen rakentumiseen vaikuttaa myös niiden *tila- ja aikaulottuvuus* (engl. *spaced ja timed*). Philip W. Sutton (2004, 68) tulkitsee sosiaalisten käytäntöjen tilaulottuvuuden merkitsevän sitä, että käytäntöjen muotoutumiseen vaikuttavat luonnon erilaiset merkitykset paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla. Suttonin mukaan ajallinen ulottuvuus taas tarkoittaa käytäntöjen rakentumista ajallisesti sen mukaan, kuinka pitkäkestoisia ja välittömiä ympäristöongelmien katsotaan olevan (2004, 68). Sosiaalisiin käytäntöihin sisältyy elementteinä myös *inhimillinen toiminta, riski, toimijuus ja luottamus*, toisin kuin virallisiin malleihin siitä, miten ihmiset toimivat. (Macnaghten ym. 1998, 2.)

Teoria painottaa myös kulttuurin, talouden sekä erilaisten ympäristöorganisaatioiden roolia siinä, miten ne muokkaavat sosiaalisia käytäntöjä ja siten ihmisten käsitystä luonnosta. Käsitykset ovat aina ristiriitaisia ja moninaisia ja ne ovat juurtuneet arkipäiväisiin käytäntöihin. (Macnaghten ym. 1998, 2). Tämä ajatus osoittaa, kuinka ihmisten käsitys luonnosta ei välttämättä liity omaksuttuihin ja pysyviin arvoihin ei-inhimillisestä luonnosta, vaan ihmisten käsitys siitä, mikä on hyväksi luonnolle, vaihtelee sen mukaan, miten käytännöt muokkautuvat kulttuurin ja talouden ristipaineissa.

Valaiseva esimerkki sosiaalisten käytäntöjen muotoutumisesta on Harri Nurmion tutkimus. Nurmio (2001, 146) tutki Petsamon asukkaiden jätehuollon arkikäytäntöjä ja huomasi, että käytäntöjen muotoutumiseen vaikuttavat paitsi materiaaliset järjestelyt, jotka ohjasivat toimintaa tiettyyn suuntaan, myös ”ideologinen” tieto. Sosiaaliset käytännöt muotoutuvat siis materiaalisten reunaehtojen muuttuessa, mutta käytäntöjen diskursiivisuus sitoo ne myös osaksi laajempaa (usein globaalia) diskurssia. Nurmion mukaan jätehuollon käytännöt ovat syntyneet historiallisen prosessin tuloksena ja osana jätehuoltoinstituutiota, joka sisältää tietynlaisia tapoja ja tottumuksia. Jätehuollon käytäntöjen muotoutuminen on ollut siis historiallinen prosessi, johon ovat vaikuttaneet sekä paikalliset tavat ja materiaaliset reunaehdot että informaation virta, joka on liittännyt jätehuollon käytännöt osaksi laajempaa ympäristöystävällisyyden diskurssia.

Lisääntyvää tietoa esimerkiksi siitä, mikä olisi ympäristöystävällinen tapa käsitellä jätteet, ei kuitenkaan oteta suoraan osaksi käytäntöjä. Koska jätehuollon käytäntöjen rakentuminen on ollut historiallinen prosessi, se sisältää jo valmiiksi tietoa, joka on osittain vastakkaista uuden tiedon kanssa. Kompostoinnin suhteen ihmisten muistissa ovat olleet kompostoinnin aiheuttamat terveysongelmat, eikä uudenlainen tieto kompostoinnin turvallisuudesta automaattisesti kumoa näitä käsityksiä (Nurmio 2001, 148). Nurmion esimerkissä korostuvat Macnaghtenin ja Urryn teoria käytäntöjen sisältämästä tiedosta, joka on usein vastakkaista viralliselle tiedolle, mutta myös käytäntöjen ruumiillistunut luonne. Muistot kompostoinnista liittyvät paljolti huonosti hoidettujen kompostien hajuun, mikä taas liittyy tietoon kompostien aiheuttamista terveyshaitoista. Hajumuisto saattaa ylläpitää vanhaksi käynnyttä tietoa kompostoinnin haitoista, mikä taas estää uuden tiedon hyväksymistä osaksi nykypäivän käytäntöjä.

2.3.1. Luonnon ja kulttuurin välinen suhde

Yksi erottava elementti Macnaghtenin ja Urryn teorian ja sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavien teorioiden välillä on niiden käsitys luonnon ja kulttuurin välisestä suhteesta. Macnaghten ja Urry kritisoivat luonnon kategorista erottamista ihmisestä ja kulttuurista. Heidän mukaansa myös realistinen käsitys luonnosta on väärässä erottaessaan nämä kaksi toisistaan sillä perusteella, että luonto asettaa tiukat rajat inhimilliselle toiminnalle. Realistinen käsitys luonnosta ei ota huomioon sitä, että luonto on myös inhimillisen toiminnan *mahdollistaja*. Tämä luonnon positiivinen vaikutus näkyy Macnaghtenin ja Urryn mukaan siinä, kuinka luonto voidaan nähdä elämismailmana, johon sosiaalinen elämä sijoittuu. (Macnaghten ym. 1998, 16.)

Tämäntyyppinen positiivinen käsitys luonnosta inhimillisen toiminnan mahdollistajana ja sosiaalisen elämän tyysijana heikentää dualistista käsitystä luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta. Ajatus luonnosta kulttuurin ulkopuolisena rajoitteena on ollut vallalla länsimaisessa filosofis-historiallisessa ajattelussa ja on johtanut pyrkimykseen hakea sekä vapautta inhimillisen toiminnan piirissä että vapautta luonnon asettamia välttämättömyksiä vastaan. Tähän on kuulunut myös pyrkimys saattaa ympäristö ihmisen hallintaan (Haila ym. 2003, 19).

Macnaghtenin ja Urryn ajatus luonnosta elämismailmana ja monena luontona tulee ehkä paremmin ymmärretyksi, jos sitä vertaa Yrjö Hailan ja Ville Lähteen kirjoittamassa artikkelissa esitettyyn luontokäsitykseen (Haila ym. 2003, 14). Heidän mukaansa luonto tarkoittaa ihmiselle olemassaolon perustana olevia prosesseja ja on siten kaikkialla läsnä. Luonto tulee merkitykselliseksi ihmisille silloin, kun he ovat luonnon kanssa vuorovaikutuksessa elämäntätöjensä välityksellä omassa elinympäristössään. Ihmisen kokemukset luonnosta ovat aina paikkasidonnaisia ja siten nämä paikkaan sidotut luonnot ovat aina erilaisia. (Haila ym. 2003, 14.) Hailan käsitys ympäristön moninaisuudesta perustuu siis käsitykseen ympäristöstä *elettynä* ympäristönä, joka voi sisältää useita merkityksellisiä ulottuvuuksia. Tämä käsitys on peräisin Tim Ingoldilta (1993), jonka tekemää jaottelua ympäristöstä toisaalta elettyinä ja toisaalta tieteen määrittelemänä kokonaisuutena Haila lainaa (Haila 2001, 14–15).

Käsitys luonnosta ja ympäristöstä on siis aina kulttuurisesti välittynyt. Tämä välittyneisyys johtaa myös siihen, että myös käsitykset siitä, mikä luonnossa on ongelmallista tai pikemminkin käsitykset siitä, mikä on *luonnollista* ja mikä *ei-luonnollista*, vaihtelevat eri kulttuureissa ja eri ajassa. Itse

asiassa jopa käsitykset luonnosta yhtenäisenä kokonaisuutena, *ympäristönä*, ovat samalla tavalla kulttuurisesti ja sosiaalisesti välittyneitä. (Macnaghten ym. 1998, 19–20).

Luonnon ja kulttuurin kategorinen erottaminen toisistaan voidaan siis välttää ymmärtämällä luonto elämismailmana, joka mahdollistaa inhimillisen elämän. Luontoja tuotetaan eri yhteyksissä eri tavoin. Tästä luonnon monimuotoisuudesta seuraa, että luonto ei enää näyttäydy yksiselitteisenä kokonaisuutena myöskään tieteen tutkimuskohteena. Tämä puolestaan on johtanut tarpeeseen tuottaa uusi kokonaisuus, *ympäristö*, joka ikään kuin luo uuden havaittavan ja mitattavan tutkimuskohteen tieteelle. Ympäristö on siis tuotettu täyttämään se tyhjiö, joka syntyi luonnon ja kulttuurin välisen rajan heikkenemisestä. (Macnaghten ym. 1998, 30.)

Macnaghten ja Urry pyrkivät todistamaan, kuinka ympäristö on kulttuurisesti tuotettu kokonaisuus, joka on syntynyt historiallisten prosessien kautta. Ympäristönsuojelun kehitys on ollut osa suurempaa historiallista sosiaalista ja kulttuurista muutosta; englantilaisessa kontekstissa kyse ei ole ollut ainoastaan reaktiosta fyysisessä maailmassa tapahtuvia muutoksia vastaan, vaan kyse on ollut myös diskursiivisista muutoksista (Macnaghten ym. 1998, 36). Ympäristönsuojelu on noussut yhdeksi länsimaisen kulttuurin tärkeimmistä projekteista historiallisten prosessien kautta; tähän ovat vaikuttaneet niin preservionistisen aatteen nousu Englannissa kuin toisen maailmansodan jälkeen noussut modernisaation kritiikki (Macnaghten ym. 1998, 73).

Ympäristö on siis syntynyt siinä mielessä, jossa me tunnemme sen, vasta 1960-luvulla. Haila (2001, 9) nimittää tätä tapahtumasarjaa *ympäristöherätykseksi*. Sekä Haila että Macnaghten ja Urry nostavat ympäristönsuojelun aatteen synnyttäjäksi Rachel Carsonin 1960-luvulla kirjoittaman teoksen *Äänetön kevät* (engl. *Silent Spring*, 1962) ja Rooman klubin julkaiseman *Kasvun rajat* (engl. *Limits to Growth*, 1973). (Macnaghten ym. 1998, 45–46; Haila 2001, 10.) Ympäristön merkitys muuttui siten, että syntyi ympäristökysymys, joka tarkoitti pelkoa inhimillisen elämän perustan murenemisestä (Haila 2001, 10).

2.3.2. Luonnon aistiminen

Tämänkaltainen ajattelu luonnosta sosiaalisesti ja kulttuurisesti välittyneenä ja tuotettuna saattaa herättää kysymyksen siitä, onko teoria sittenkään kaukana sosiaalisen konstruktionismin perinteestä. Teoria ei välttämättä ole kovin kaukana kritisoimastaan ympäristöä koskevasta

idealismista mutta eroaa siitä kuitenkin ratkaisevasti painottaessaan sosiaalisten käytäntöjen kautta tapahtuvaa luonnon *kokemista* ja *aistimista*. Sosiaaliset käytännöt, kuten matkustelu, kuluttaminen ja valokuvaus, vaikuttavat kaikki siihen, minkälaisena koemme luonnollisuuden ja ei-luonnollisuuden (Macnaghten ym. 1998, 21).

Macnaghtenin ja Urryn teoria pitää sisällään tavan ottaa luonto konkreettisesti huomioon aistien kautta, ei vain puheessa ja ideoissa. Ihmiset ovat luontoon yhteydessä aistinvaraisesti, kun he kulkevat luonnossa, ottavat luonnonvaraisista eläimistä valokuvia tai vaikka kuuntelevat aaltoja. Aistien kautta ihmiset tuottavat erilaisia luontoja riippuen siitä, minkälaisen käytäntöjen kautta vuorovaikutus tapahtuu. Teoria painottaa aistihavainnon merkitystä siinä, minkälaista tietoa meillä on eri ympäristöistä (Macnaghten ym. 1998, 104). Ihmisillä on muuhunkin kuin tieteellisiin auktoriteetteihin nojautuvaa tietoa siitä, mikä ympäristössä on luonnollista/ei-luonnollista; tämä tieto ei kuitenkaan perustu pysyviin ja omaksuttuihin arvoihin, jotka jotenkin nousisivat esiin luonnosta itsestään, vaan tieto sisältyy sosiaalisiin käytäntöihin, joiden kautta olemme vuorovaikutuksessa luonnon kanssa (Macnaghten ym. 1998, 2).

Ihmisten tapa aistia luonto ei kuitenkaan teorian mukaan perustu myöskään yksilön psykologiaan, vaan tavat nähdä luonto tietyllä tavalla tai tietyssä kontekstissa ovat sosiaalisesti omaksuttuja. Eri tavat aistia luonto tapahtuvat tietyssä ajassa ja paikassa; nämä määreet ikään kuin välittävät aistien ja luonnon välisen vuorovaikutuksen (Macnaghten ym. 1998, 106). Macnaghten ja Urry pyrkivät tällä lähestymistavalla ruumiillistamaan luontokokemuksen ja osoittamaan, kuinka ihmiset aistiensa välityksellä rakentavat erilaisia ympäristöjä, jotka sitten muodostavat luonnon. Kun ihmiset näin rakentavat kulttuurista luontoa, muodostetaan samalla ei-luonto. (Macnaghten ym. 1998, 108).

On huomattava, että luonto on siis teorian mukaan läpeensä kulttuurinen ja luonnon ja ei-luonnon rajat on vedettävä joka aikakautena ja joka kulttuurissa erikseen. Raja luonnon ja ei-luonnon välillä ei siis riipu fyysisen maailman antamista rajoista, kuten on ajateltu. Tästä kulttuurisen käsittämistä luontona on seurannut Macnaghtenin ja Urryn mukaan vääristymiä siinä, miten ihmiset ovat kokeneet oman asemansa suhteessa ei-inhimilliseen luontoon, etenkin kun kulttuuri on asetettu luonnon yläpuolelle hallitsevaan asemaan (1998, 108).

Näköaistin yliveraisuus länsimaisessa historiassa tulee esiin sen erityisessä asemassa sekä filosofiassa että kulttuurissa, erityisesti kristillisessä teologiassa. Länsimaisen filosofian historiassa näkeminen on tarkoittanut ulkomaailman ymmärtämistä epistemologisessa mielessä (Macnaghten

ym. 1998, 110). Näkemisestä tuli vielä tärkeämpi, kun se syrjäytti kuulonvaraisen tiedonvälityksen ja näönvaraisesta havainnoinnista alkoi kehittyä tieteellinen metodi. Näköhavaintojen kasvava merkitys tieteellisen tiedonhankinnan menetelmänä johti erityisen tieteellisen katseen syntyyn, joka yhdenmukaisti erilaisia luontoja luokittelemalla niitä eurooppalaisen tavan mukaan. (McNaghten ym. 1998, 111.)

Tämä tieteellinen tapa nähdä maailmaa siis eriytyi tavallisesta näkemisestä. Koska jokainen matkailija ei enää ollut havaintojensa laadun vuoksi tiedollinen auktoriteetti, syntyi erityinen matkailijoiden näkemisen tapa. Tämä esteettisempi tapa katsella luontoa synnytti taas luonnon *visuaalisen kuluttamisen* käytännön, jossa luontoa ihailtiin esteettisenä kokemuksena, maisemana. Käytännössä tämä muutos sai alkunsa Englannissa 1700- ja 1800-luvun taitteissa matkailun lisääntymisen myötä; uudet infrastruktuurit, kuten rautatie, vahvistivat matkailun merkitystä ja synnyttivät uudenlaisia esteettisiä kokemuksia. (McNaghten ym. 1998, 113.) Luonnon visuaalinen kuluttaminen tarkoitti myös sitä, että luonnollisten maisemien tuli olla tarpeeksi kiinnostavia tähän tarkoitukseen. (McNaghten ym. 1998, 112–113.) Näin ne piirteet, joita luonnossa pidetään arvokkaina, luonnossa nähdyt arvot, ovat riippuvaisia visuaalisen kuluttamisen käytännöistä enemmän kuin maiseman tai luonnonolion omista fyysisistä piirteistä.

Luonnon kuluttaminen on tietysti suurimmaksi osaksi länsimainen prosessi, mikä näkyy myös siinä, että matkailu on mahdollista suurimmaksi osaksi länsimaissa asuville ihmisille. Macnaghten ja Urry yhdistävät tämän siihen, että nimenomaan länsimaissa ollaan hyvin tietoisia ympäristön pilaantumisesta. (Macnaghten ym. 1998, 21). Tämä siis siksi, että matkailu sosiaalisena käytäntönä on opettanut länsimaiset ihmiset tarkkailemaan luontoa tietyssä kontekstissa ja nämä matkailun kontekstissa tuotetut luonnot määräävät ympäristön laadun ja estetiikan. Sosiaaliset käytännöt siis luovat (myös tiedollisen) kontekstin, jossa fyysinen maailma tulkitaan saastuneeksi ja jossa ympäristöongelmia tuotetaan (Macnaghten ym. 1998, 21).

Luonnon kulttuurisuus tulee siis esiin myös tavasta, miten valitsemme arvokkaina pidetyt kohteet. Tieteellisesti arvokas ei välttämättä ole arvokas visuaalisen kuluttamisen kannalta, mutta tämänkaltainen kulttuurinen arvokkuus on sidoksissa myös aikakauteen ja paikkaan. Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että visuaalinen kuluttaminen ei tietenkään ole ainoa luonnon arvottamisen perusta. Eettinen arvottaminen on toinen arvottamisen tapa, eikä ihmisiä ole syytä pitää pelkkinä silminä ja korvina. Näköaistin merkityksen esiintuominen kuitenkin tuo esiin tärkeän seikan, nimittäin sen, kuinka ihmisillä on tapana ”suosia” tietyntylaisia kohteita ympäristössä ja

kuinka näkemisen tapa vaikuttaa siihen, minkälaisia asioita pidetään luonnollisena tai luonnottomana. On myös huomattava, kuinka tärkeitä erilaiset sosiaaliset käytännöt ovat siinä, mitä asioita otamme mukaan luonnon konstruoimiseen. Tämä selittää myös ihmisten hyvin erilaisen käsityksen siitä, mikä luonnossa on ongelmallista.

Visuaalinen kuluttaminen loi uudenlaisia visuaalisia diskursseja, joista Macnaghten ja Urry nostavat esiin luonnon kokemisen ylevänä ja mahtavana. Aikaisemmin uhkaavina koetut paikat ja luontokohteet muodostivat uudenlaisten diskurssien myötä näytösmäisen luontokokemuksen. Tällä tavalla luonto kesytettiin inhimillistä elämää uhkaavasta voimasta esteettiseksi kokemukseksi. (McNaghten ym. 1998, 114.) Vaikka muutos ihmisten vuorovaikutuksessa luonnon kanssa on ollut huomattava, luonnon *hallinta* on säilynyt silti kulttuurisena motivaationa luontodiskursseissa. Luonnonvoimien uhkaava voima muuttui näytökseksi, kun ihmisten ymmärrys luonnonvoimien laeista kasvoi.

Valaiseva esimerkki käytännöistä, joissa korostuu luonnon näytöksellisyyden diskurssi, löytyy esimerkiksi Imatran kosken jokakesäisistä koskinäytöksistä. Imatraa halkova Vuoksi muodostaa mahtavan kosken, joka oli suosittu nähtävyys venäläisen ja eurooppalaisen sivistyneistön ja taiteilijoiden parissa 1700-luvun lopulta alkaen (ks. esim. Hirn 1988). Merkittävää kosken historiassa on sen merkitys esteettisenä ihailun kokemuksena, joka on jatkunut kolmen vuosisadan ajan huolimatta kosken valjastamisesta energian tuotannon käyttöön.

Koskea ihailtaan juuri sen mahtavuuden ja näytöksellisyyden takia, mistä kertoo myös nykypäivänä järjestetyt *koskinäytökset*, joissa sulut avataan ja vesimassat päästetään vapaaksi yleisön ihailtavaksi. Veden voima, joka koskessa aktualisoituneena on ihmistä *uhkaava*, on kesytetty muuntamalla se esteettisen katseen kohteeksi, jolloin se on liitetty visuaalisen kuluttamisen diskurssiin. Mielenkiintoinen seikka kosken kaksoismerkityksestä uhkana ja esteettisenä nautintona on se, että koski on ollut paitsi suosittu nähtävyys, myös suosittu itsemurhien tekopaikka³. Tämä kosken uhka on nykyaikana muutettu kaupallisen kuluttamisen piiriin, sillä kosken yli voi muutaman kymmenen euron hintaan lipua vaijerin varassa.

Toinen tärkeä käytäntö, joka on luonut uudenlaisia tapoja tarkastella luontoa, on ollut valokuvauksen yleistymisen harrastuksena. Visuaalinen kuluttaminen muutti muotoaan, kun

---

³ Huippuaikana 1900-luvun alussa, noin joka kymmenes Suomessa tehdyistä itsemurhista tapahtui hyppäämällä Imatran koskeen (Hirn 1988, 174).

luonnosta alettiin ottaa kuvia. Valokuvaaminen muutti luonnon kuluttamisen käytäntöä, sillä nopea valokuvan ottaminen hävitti luonnon kuvaamisen *prosessina* (McNaghten ym. 1998, 117). Valokuvat tietysti loivat myös täysin uusia tapoja välittää haluttua ymmärrystä luonnosta laajemminkin. Valokuvaamisen yleistyminen on auttanut levittämään suuremmalle yleisölle näitä yksityisiä ja intiimejä luontoja ja luonut uudenlaisia käsityksiä myös elollisesta luonnosta. Valokuvauskäytännössä on tärkeää kohteen *rajaus*, mikä tietysti tarkoittaa myös hyvin konkreettisesti kohteen tiettyjen piirteiden korostamista toisten jäädessä kokonaan kuvan ulkopuolelle. Valokuvaamisen käytännöt ovat siis luonnon tuottamisen käytäntöjä hyvin käytännönläheisessä mielessä.

Tutkimuksessani tulee korostumaan juuri visuaalisen kuluttamisen merkitys erilaisten luontodiskurssien tuottamisessa ja ylläpitämisessä. Valokuvien katseleminen, matkailu, luonnonkappaleiden ihaileminen ja esteettinen arvostaminen tuottavat tapoja ymmärtää ja merkityksellistää fyysistä maailmaa. Tämä on ymmärrettävää, sillä näiden käytäntöjen kautta ihmiset ovat kontaktissa siihen maailmaan, jota pyrkivät ymmärtämään. Motivaatio luonnon suojelemiseen syntyy, kun sosiaalinen elämä ja siihen kuuluvat käytännöt opettavat ihmisiä katsomaan luontoa arvostavasti sen sijaan, että kokisimme jatkuvasti ulkopuolisen maailman uhkaavan meitä. Nämä sosiaaliset käytännöt muuttuvat jatkuvasti globaalien informaatio- ja rahavirtojen myötä, mutta myös uudenlaiset visuaaliset kuvat, merkit ja ihmiset vaikuttavat käytäntöihin (McNaghten ym. 1998, 2).

2.3.3. Tilan tuottamisen teoriaa

Luonto, sellaisena kuin se tunnetaan, on siis läsnä sekä fyysisenä ympäristönä että sosiaalisesti tuotettuna ympäristönä. Tuotettu ympäristö on siis tavallaan sosiaalisten käytäntöjen rajaama; luonnon materiaallinen perusta on *ihmisen muovaama* sekä konkreettisessa että kuvainnollisessa mielessä. Voisi sanoa, että luonnonolioiden oma luonto ilmenee ihmisille jonkinlaisena riippuen siitä, minkälaisen katseen kohdistamme niihin tai minkälaisin toivein ja ajatuksin lähestymme fyysistä ympäristöämme. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että luonto olisi jotain ihmisen ulkopuolista ja kategorisesti erotettavissa kulttuurista; ihminen on luontoa ja luonto on ihmistä siten, että ihmisen olemassaolo on *riippuvainen* luonnosta, sekä sisäisestä että ulkoisesta yhteydestä luontoon. Ihmisen ja luonnon keskinäinen riippuvuus on ihmisen luontosuhteen perusta, ei luonnon ja kulttuurin kategorinen erottaminen toisistaan.

Aivan kuten kulttuurin ja luonnon myös fyysisen ja mentaalisen tilan erottaminen on ollut länsimaisittain hyvinkin tärkeä projekti, mikä näkyy myös tilan käsitteen abstrahoimisesta. Henri Lefebvren mukaan länsimaisen tieteen, erityisesti matematiikan ja filosofian, kehityksen tuotoksena on syntynyt käsitys *mentaalista* ja *todellisesta* tilasta. Mentaalinen tila tarkoittaa epistemologisesti matemaattista tilaa, jota hallitsee abstrakti ajattelu. Tämä tila on erotettu fyysisestä tilasta, todellisesta tilasta, jossa ihmiset elävät ja toimivat. Näiden kahden välissä ei kuitenkaan ole ollut mitään, mikä yhdistäisi eri tiloja, mitä Lefebvre pitää ongelmallisena. (Lefebvre 1991, 3; 6.) Tätä taustaa vasten hän on kehittänyt sosiaalisen tilan teorian, joka pitää sisällään tilan jaottelun *tilasidonnaisiin käytäntöihin*⁴ (alkup. spatial practices), *tilan representaatioihin* (alkup. representations of space) sekä *representaation tiloihin* (alkup. spaces of representation) (Lefebvre 1991, 38).

Lefebvren mukaan (sosiaalinen) tila on (sosiaalinen) tuotos, sillä tila muodostuu ja pitää sisällään kaksi erilaista sosiaalista ulottuvuutta: ensiksikin tila pitää sisällään yhteiskunnallista uudistumista organisoivat sosiaaliset suhteet ja toiseksi tuotannolliset suhteet. Jokainen tuotantotapa luo oman tilansa, jolloin tilat seuraavat toisiaan tuotantotapojen muuttuessa. (Lefebvre 1991, 26; 32; 46). Tilallinen ulottuvuus tarkoittaa siis Lefebvren (1991, 38–39) mukaan kolmea eri asiaa: toisaalta sosiaaliset käytännöt *tuottavat* tilan niin jokapäiväisten käytäntöjen kuin materiaalistien ratkaisujen kautta. Luonnon politiikassa tämä tarkoittaa esimerkiksi erilaisia tien rakentamiskäytäntöjä ja ihmisten tapoja liikkua luonnossa. Tilan representaatiot tarkoittavat puolestaan tilan käsitteellistämistä mallintamalla se erityisesti poliittisen päätöksenteon ja suunnittelun tueksi (Anttonen 2002, 173).⁵ Representaation tilat puolestaan tarkoittavat tilassa elämistä, siinä asumista. Representaation tila ei kuitenkaan tarkoita fyysistä tilaa vaan sen ylittävää ei-kielellistä imaginaarista ja symbolista tilaa, jonka kautta ihmiset elävät. (Lefebvre 1991, 39.)

Macnaghten ja Urry hyödyntävät Lefebvren tilan teoriaa omassa teoriassaan luonnon tilojen tuottamisen analysoinnissa. Itse asiassa on tärkeä huomata, että Macnaghtenin ja Urryn teoria on kokonaisuudessaan muodostettu Lefebvren hengessä: on mielestäni väärinkäsitys tulkita Macnaghtenin ja Urryn teoria olevan lähellä sosiaalista konstruktivismia (vrt. Sutton 2004) vain sen

---

⁴ Termien suomenkieliset käännökset ovat Mika Anttosen (2002).

⁵ Ville Lähde (2001, 221) toteaa hyvin lefebvrelaisittain, kuinka yksityisautoilu saa materiaalsen ilmiönsä kaupunkisuunnittelussa liikenteen merkijärjestelmien kautta. Tällöin voisi ajatella, että kaupunkisuunnittelu on tilan representointia käsitteellistämisen merkityksessä, joka sitten liikennejärjestelyjen kautta materialisoituu. Lähde ei tosin käytä itse Lefebvren termejä.

takia, että he eivät kiellä (Lefebvren sanastoa käyttäen) *mentaalisen tilan* olemassaoloa ja sen tutkimista diskurssianalyysin keinoin. Macnaghten ja Urry eivät kiellä mentaalisen tai toisaalta fyysisen, todellisen, maailman olemassaoloa vaan pyrkivät Lefebvren teorian hengessä *yhdistämään* nämä kaksi tilaa nostamalla sosiaalisen tilan käsitteen keskeiseen asemaan.

Macnaghten ja Urry eivät sorru myös Lefebvreen kritisoimaan idealismiin juuri sen takia, että sosiaalisen tilan teoria pyrkii kehittämään järjestelmällisen tilan teorian, jossa pyritään selittämään, miten mentaalinen tila ja fyysinen tila voivat olla yhteydessä keskenään. Kysymys siitä, miten mentaalinen ja fyysinen voivat olla yhteydessä keskenään, on tietysti pitkälti ollut epistemologian ja semiologian ongelma, mutta Macnaghtenin ja Urryn teorian vetovoima piileekin tämän sosiaalisen tilan teorian soveltamisessa luonnon analysoimiseen.

Toinen tärkeä jaottelu koskee niin ikään Lefebvren jaottelua hallinnan tilaan ja varattuun tilaan. Tämä tarkoittaa toisaalta luonnon hallintaa ja toisaalta sen varaamista ja käyttämistä johonkin tiettyyn tarkoitukseen (Macnaghten ym. 1998, 172). Macnaghten ja Urry (1998, 173) pyrkivät kuitenkin kehittämään tätä jaottelua edelleen ja erottavat neljä erilaista suhdetta tuotetun ympäristön ja yhteiskunnan välillä eri aikakausina. Nämä ovat eräänlaisia yhteiskunnallisten luontosuhteiden ideaalityyppejä, paitsi että luonto käsitetään nimenomaisesti kulttuurisesti tuotettuna ympäristönä, joka on syntynyt yhteydessä aikakauden käytäntöihin.

Ensiksi erotetaan tiettyjen maa-alueiden ja luonnonvarojen hoitaminen tulevien sukupolvien etua ajatellen. Toinen ideaalityyppi on maan maksimaalinen hyödyntäminen ja tuhoaminen, mikä syntyi luonnon ja kulttuurin kategorisesta erottamisesta. Kolmantena Macnaghten ja Urry erottavat ympäristön tieteellistämisen ja objektisoinnin, mikä on tarkoittanut ympäristön säätelemistä ja sekaantumista sen toimintaan. Neljäntenä on fyysisen ympäristön kuluttaminen; tämä pitää sisällään luonnon kuluttamisen, ei tuotannon vaan esteettisen nautinnon vuoksi. (Macnaghten ym. 1998, 173.) Nämä erilaiset luonnon tilat muodostuvat siis paitsi käytännöistä (kuten erilaisista maankäyttötavoista) myös erilaisten tilan representaatioiden kautta.

Lefebvren mukaan jokainen yhteiskunta siis luo oman tilansa ja nämä tilat pitävät sisällään tuotannolliset suhteet sekä sosiaalista organisoitumista (esimerkiksi sukupuolten välisiä suhteita, perhesuhteita) välittävät suhteet. Tila on kuitenkin muuttunut luonnollisesta absoluuttisen kautta abstraktiin tilaan, mikä tarkoittaa aidon luonnollisuuden hävittämistä tilasta ja siirtymistä kapitalistisen järjestelmän tuottamiin abstrakteihin rakennelmiin. Luonnollisuus on yhä enemmän

tuotettua ja manipuloitua; luonnolliset tilat on muutettu abstrakteiksi uimarannoiksi, vaellusreiteiksi ja laskettelumäiksi tilan representaatioiden kautta. (Macnaghten ym. 1998, 172; Lefebvre 1991, 46-52.)

Tila on sosiaalinen tuotos, joka on enemmän kuin idealismin hahmottelema ihmiskunnan mentaalinen ”saavutus”, mutta toisaalta myös jotain muuta kuin vain fyysinen todellisuus ympärillämme. Tila on (Lefebvretä mukaillen) yhteiskunnan ”kehto”, joka pitää sisällään eletyn ja koetun tilan, joka on enemmän kuin fyysinen todellisuus mutta silti todellinen. Käytännöt ovat keinoja sekä tuottaa tätä tilaa että olla yhteydessä siihen mitä todellisimmin tavoitin. Tila on tuotantosuhteita, se on yhteiskunnan tapa järjestyä ja järjestää oma todellisuutensa ja yhteiskunnan jäsenten mitä intiimein yksityiselämä. Tilan teoreettinen ymmärtäminen tarkoittaa kokonaan uuden ajattelutavan omaksumista, missä toisaalta hylätään yksi keskeinen länsimaisen ajattelun jäsenyys; mentaalisen ja fyysisen kategorinen erottaminen toisistaan. Toisaalta taas sosiaalisen tilan teoria ottaa uudestaan käsittelyyn yhden epistemologian ja semiologian vaikeimmista kysymyksistä; sen, minkälainen suhde vallitsee mentaalisen ja fyysisen tilan kesken.

Lefebvren tilan tuottamisen teoria on tutkimuksessani taustoittava osa Macnaghtenin ja Urryn teoriaa, ja se liittyy mentaalisen ja fyysisen tilan välisen kahtiajaon kumoamiseen. Teoria pysyy tutkimuksessani kuitenkin vain teoreettisena apuvälineenä, enkä analysoi tapaustani varsinaisesti tilan tuottamisen näkökulmasta vaan keskityn sosiaalisten käytäntöjen merkitykseen saimaannorpan luonnon tuottamisessa. Kuitenkin on muistettava, että jonkinlainen lefebvrelinen ”henki” säilyy myös analyysissäni, sillä Saimaan vesistön tilaa muutetaan ja manipuloidaan jatkuvasti esimerkiksi matkailutapojen muuttumisen myötä.

2.4. Sosiaalisten käytäntöjen merkitys eläinten luokittelemisessa

Vaikka Macnaghten ja Urry keskittyvät teoriassaan lähinnä elottomien luontokohteiden käsittelemiseen, muodostavat eläimet oman erityislaatuisen osan sitä, mitä pyritään tuottamaan luontona. Yksi seikka, mikä erottaa eläimet elottomista luontokohteista on se, että eläimet eivät ole vain passiivisia ihailun kohteita vaan kykenevät olemaan aidossa vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Silti eläimet, kuten muutkin oliot, ovat visuaalisen kuluttamisen kohteita, ja vuorovaikutuksemme eläinten kanssa on pitkälti sosiaalisten käytäntöjen määräämää.

Visuaalisesta kuluttamisesta ehkä selvin esimerkki ovat eläintarhat, missä eläimet varsin konkreettisella tavalla joutuvat tämänkaltaisen esteettisen ihailun kohteeksi. Visuaalinen kuluttaminen ei kuitenkaan tarkoita läheskään aina näin räikeää passiivisuuden vaatimista eläimiltä, sillä usein esimerkiksi luonnonvaraisten eläinten valokuvaamisessa pyritään niiden kuvaamiseen niiden omassa elinympäristössä. Eläimiä halutaan *ihailta* kontekstissa, jossa korostuvat niiden ylväs luonne ja niiden potentiaalinen kyky *olla luontoa*. Tämän vuoksi paheksomme eläinten sulkemista eläintarhoihin, sillä ne rikkovat tätä luontodiskurssia vastaan. Luonto on näin tuotettu siten, että se on olemassa sekä luonnonvaraisten eläinten *fyysisessä ympäristössä* että niiden *sisällä*, eläimen omana luontona.

On kuitenkin huomattava, että tämänkaltaisen villin (tai luonnonvaraisen) luonnon diskurssi ei koske kaikkia eläimiä, sillä ihmiset ovat siirtäneet tiettyjä eläinlajeja kulttuurin piiriin, *kesyttäneet* ne. Juuri tämänkaltaisen ristiriitaisuus siinä, miten sattumanvaraisesti poimimme palasia luonnosta omaan kulttuuriimme, murtaa ajatusta siitä, että kulttuuri ja luonto olisivat jotenkin kategorisesti erotettavissa omaksi kokonaisuudekseen. Tim Ingold (2000, 63–64) on tutkinut ihmisen ja eläinten välistä historiallista suhdetta ja näkee eläinten erottamisen *villeihin* ja *kesytettyihin* juontuvan juuri luonnon ja ihmisyyden kategorisesta erottamisesta. Eläimet kuuluivat tässä jaottelussa luontoon ja ihmisellä oli velvollisuus hyödyntää eläimiä, kuten muutakin luontoa, jalostamalla niitä. Kesyttäminen tarkoittaa siis pohjimmiltaan keinotekoista valintaa, jossa luonto otetaan ihmisen käyttöön (Ingold 2000, 64).

Eläinten jalostaminen tarkoittaa niiden hyödyntämistä ja luonnon siirtämistä sosiaalisen piiriin ikään kuin parantelemalla luonnonolioiden ominaisuuksia. Tähän liittyy myös aiemmin mainittu eläinten luokittelun käytäntö, jolla pyritään erottelemaan eläimet niiden *käyttötarkoituksen* mukaan ja oikeutetaan eri eläinlajien erilainen kohtelu. Luokittelulla on selkeä yhtymäkohta Ingoldin teoriaan, sillä eläinten jalostaminen tiettyjen fysiologisten piirteiden vahvistamiseksi on mitä suuremmassa määrin Ingoldin tarkoittamaa luonnon manipulaatioita, mikä on seurausta luonnon asettamisesta ihmisen hyödyntämisen kohteeksi (ks. Ingold 2000, 63).

Aaltolan (2004, 21) mukaan tapa, jolla käytämme tiettyjä eläinlajeja, vaikuttaa siihen, miten luokittelemme niitä. Näitä luokkia taas koskevat erilainen eläinkuva ja moraalinen arvo. Sosiaaliset käytännöt, kuten lääketieteellinen tutkimus, määrittelee siis sen, minkälaisina otuksina pidämme esimerkiksi rottia silloin, kun ne kuuluvat koe-eläinten ”luokkaan”. Myös eläimiin kohdistuvat moraaliset arvostukset riippuvat pitkälti kunkin eläinlajin luokasta ja siitä, minkälaisessa

kontekstissa eläimiä tarkkailemme. (Aaltola 2004, 21.) Esimerkiksi rottaan voidaan liittää hyvin erilaisia arvoja sen mukaan, onko tietty rottayksilö lemmikki vai tieteellisen tutkimuksen materiaalia.

Yksi mielenkiintoinen luokka Aaltolan luokittelussa (joka on tosin vain esimerkinomainen) on niin sanottu kulttuurieläinten luokka. Kulttuurieläin viittaa tässä tabueläimiksi koettuihin eläinlajeihin, joihin Aaltola luokittelee esimerkiksi pandan ja norsun (2004, 21). Tällaisten eläinten vahingoittaminen on kiellettyä, ja ne ovat saaneet tiettyssä kulttuurisessa kontekstissa erityisen tunnusomaisen arvon. Eläinten luokittelu ei perustu yhteen pysyvään kategoriaan, sillä eri eläinlajit kuuluvat eri kulttuureissa ja eri aikakausissa täysin eri luokkiin. Kuten mainittu, nämä luokat riippuvat pitkälti niistä sosiaalisista käytännöistä, jotka määräävät eläinten käyttötarkoituksen. Eri eläinlajeja koskevat arvot ja merkityksen tuottaminen eivät siis liity pysyviin luonnosta itsestään nouseviin arvoihin vaan luonnollistamisen sosiaalisiin käytäntöihin.

Aaltolan (2004, 21) mukaan tietyt eläimet koetaan helpommin biologisiksi, jos niiden käyttötarkoitus hyödyntää niiden fysiologisia ominaisuuksia. Näihin eläimiin kuuluvat erityisesti tuotanto- ja koe-eläimet. Kulttuurieläimet ja lemmikkieläimet puolestaan määritetään niiden luonteenpiirteiden kautta. Jakamalla eläimet biologisiin ja mielen omaaviin eläimiin oikeutetaan Aaltolan mukaan taas toisten eläinlajien käyttäminen ruoantuotantoon ja toisten hellimiseen lemmikkieläiminä.

2.4.1. Tieteen käytännöt ja eläinkuvan muodostuminen

Eläinkuvan muodostumisessa on tärkeää, korostetaanko eläinten erilaisuutta vai samankaltaisuutta suhteessa ihmisiin. Samankaltaisuus merkitsee yhteisten olemuksellisten piirteiden löytämistä eläinten ja ihmisten välillä. Tämänkaltaisen samanlaisuuden korostaminen on ollut tyypillistä kansanuskomuksille. Erilaisuuden korostaminen puolestaan tarkoittaa ihmisen erityisyyttä ja erillisyyttä eläimiin nähden. Eläimet ovat ihmisen vastakohtia ja ihminen on tässä hierarkkisessa suhteessa ratkaisevasti kehittyneempi ja ylivertainen eläimiin nähden. (Aaltola 2004, 18–19.) Erilaisuuden korostaminen on ollut erityisen suuressa asemassa kristinuskossa, vaikka samankaltaisuuttakin on korostettu (Aaltola 2004, 24.).

Länsimaisen tieteen kehitys on ollut ratkaisevassa roolissa siinä, minkälaiseksi käsitys eläimistä ja niiden ”luonnosta” on kehittynyt. Aaltola (2002, 27–28) pitää tärkeänä rationalistisen ja objektiivisuuden pyrkivän tieteenihanteen syntyä suhteessamme eläimiin. Hänen mukaansa luonto muutettiin passiiviseksi ja etäännytyksi tutkimisen kohteeksi samalla, kun tutkijoista tuli subjekteja, joilla oli tiedollinen auktoriteetti luontoon nähden. Tähän kuului luonnon selittäminen tieteellisillä malleilla ja sen muuttuminen mekaaniseksi; luonnon järjestelmien parempi ymmärtäminen mahdollisti myös luonnon täysimääräisen hyödyntämisen.

Tämänkaltainen länsimainen tieteen kehitys vaikutti Aaltolan mukaan myös ihmisten eläinsuhteeseen, sillä eläinten koettiin kuuluvan kiinteästi luontoon ja tuli tavaksi korostaa niiden erilaisuutta ihmiseen (ks. myös Ingold 2000). Eläimistä tuli tutkimuskohteita samaan tapaan kuin elottomistakin luontokohteista, sillä niitä pidettiin mekaanisesti toimivina olioina, joilla ei ollut varsinaista mieltä. Eläimet pyrittiin redusoimaan tieteellisiin selitysmalleihin ja ne valjastettiin tieteen käyttöön. (Aaltola 2004, 28–29.) Tästä alkoi nykypäivään jatkunut eläinten käyttö tieteen materiaalina; tosin käsitys eläinten psykologiasta on muuttunut, mutta niiden siirtäminen täysimääräisesti moraalien piiriin on jossain määrin keskeneräinen projekti.

Pyrkimys eläinten tieteelliseen selittämiseen niiden biologian kautta huipentui eläinten luokittelujärjestelmien, taksonomioiden, kehittämiseen, jossa eläimet eroteltiin kategorioihin niiden fysiologisten piirteiden perusteella. Eläinten redusoiminen biologiaan ja niiden luokittelu auttoi myös selvittämään eläin”lajien” tehokkaimmat hyödyntämismahdollisuudet. (Aaltola 2004, 30.) Vaikka Darwinin jälkeen ihmisen täydellinen erityisyys eläimiin nähden onkin horjunut myös tieteen alalla, on tieteessä säilynyt myös vahvasti eläinten käytön perinne. Tämä näkyy tietysti eläinkoekäytännöissä, joissa eläin on biologinen väline, ei mielen omaava yksilö. (Aaltola 2004, 31.)

Eläinten yksilöllisyyden kieltäminen tieteessä johtuu tietenkin siitä, että koe-eläinten tulee toistaa mahdollisimman tarkkaan lajinsa piirteitä, edustaa tietyn eläimen ideaalista mallia: yksilölliset piirteet eivät sovi eläimen tarkoitukseen tutkimusmateriaalina. Tämänkaltainen eläinkuva on vallalla myös tuotantoeläinten ”luokassa”, missä eläimet ovat niin ikään redusoitu niiden biologiaan ja ovat olemassa vain ihmisten hyödyntämistä varten. (Aaltola 2004, 31– 32.) Mutta kuten aikaisemmin todettiin, nämä luokat ovat kulttuurisia rakennelmia ja eri eläinlajit voivat kuulua useaan luokkaan samanaikaisesti (esimerkiksi hevonen voi olla puhtaasti lemmikki tai ruokaa) tai jokin laji voidaan siirtää luokasta toiseen.

Länsimaissa tieteellisen maailmankuvan kehitys on siis ollut ratkaisevassa asemassa siinä, minkälaisina olioina pidämme eläimiä ja minkälaisen moraalisen arvon olemme valmiita antamaan eri eläinlajeille. Aikaisemman teoretisoinnin mukaisesti on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, minkälaiset sosiaaliset käytännöt ohjaavat käsityksiämme eläimistä ja minkälaisessa kontekstissa tuotamme näitä eläinkuvia. Tässä yhteydessä on tärkeää paneutua vielä siihen, miten konteksti vaikuttaa eläinten moraaliseen arvostukseen ja minkälaisia arvoja eläimiin voidaan liittää.

2.4.2. Eläinten arvottaminen

Käsitykset eläinten moraaliseen arvottamisesta perustellaan sillä, miten eläin määritellään ja mihin luokkaan sen katsotaan kuuluvan. Nämä luokittelut taas pohjautuvat siihen käsitykseen, mikä meillä on eläinten arvosta. (Aaltola 2004, 22.) Tämänkaltainen kehäpäätelmä ei tietysti vastaa kysymykseen siitä, mihin moraalinen arvo todella perustuu ja kuinka ihmiset omaksuvat näitä arvoja. Edellä käsitelty Macnaghtenin ja Urryn luonnon tuottamisen teoria perustui siihen, että ihmiset tuottavat itse erilaisia luontoja ja ympäristöjä. Vaikka siis luonto on konkreettisesti olemassa fyysisenä ympäristönä, se ei ole kaikille sama, vaan luonto tuotetaan siten, että tietyt piirteet fyysisestä ympäristöstä luonnollistetaan, kun taas toiset jäävät vähemmälle huomiolle tai siirretään ei-luonnollisen piiriin.

Tähän ajatukseen sopii myös äsken käsitelty eläinten luokittelu käytäntö, jonka kautta eläinkuvia tuotetaan ja luonnollistetaan. Eläimet redusoidaan biologiaan ja toiset eläimet koetaan täysin biologiseksi, kun taas toiset koetaan helpommin mielellisiksi ja ihmisen jalostamiksi. (Aaltola 2004, 22.) Ihmisillä on siis tapa tulkita luontoa ja eläimiä tietyllä tavalla. Sekä Macnaghten ja Urry että Aaltola kuitenkin lähtevät siitä ajatuksesta, että eläinten ja luonnon *ontologia* ei ole riippuvainen ihmisistä. Tämä erotti Macnaghtenin ja Urryn teorian tiukan sosiaalisen konstruktivismiin perinteestä, sillä heille fyysinen ympäristö on konkreettisesti olemassa ja aistein havaittavissa. Tämä tarkoittaa myös eläinten kohdalla sitä, että eläimet ovat ihmisten tulkitsemia, eivät ihmisten rakentamia. Eläimet ovat olemassa ihmisistä riippumatta ja näyttäytyvät ihmisille omana itsenään (Aaltola 2004, 18.)

Koska eläimet ovat konkreettisesti olemassa, voidaan myös niiden hyvinvoinnista puhua. Macnaghten ja Urry lähtivät siitä, että arvot eivät ole olemassa luonnossa itsessään, vaan ihmiset

arvottavat eri luontokohteita eri tavoin eri kontekstissa (1998, 2); aivan kuten ihmisillä on tapana arvottaa eläimiä eri tavoin riippuen niiden käyttötarkoituksesta. Lopuksi esittelen kuitenkin yhden näkökohdan siihen, miksi eläinten arvottamiseen tulisi suhtautua eri tavalla kuin elottomien luontokohteiden arvottamiseen ja miksi olisi tärkeää löytää pysyvämpiä kriteerejä eläinten arvottamiselle.

Eläinetiikka on laaja tieteenala, ja keskustelu eläinten moraalisesta arvosta pitää sisällään suuren määrän erilaisia aksiologian teorioita. Eläinten yksilöarvoa kannattavissa teorioissa on kuitenkin yksi kantava ajatus, joka liittyy eläinten *kokemuksellisuuteen* niiden yksilöarvon perustana. Koska eläimet kykenevät *tuntemaan* ja kokemaan elämänsä jonkinlaisena, niillä on myös intressejä oman hyvinvointinsa suhteen ja näitä intressejä myös ihmisten tulisi kunnioittaa. Eläinten kyky tuntea on seikka, joka erottaa eläimet ja ihmiset muusta luonnosta ja tarkoittaa, että ihmisillä on eläimiä kohtaan pakottavia ja yleisiä velvollisuuksia. (Aaltola 2004, 209.)

Tämä tarkoittaa, että eläinten arvottaminen ei ole vain ihmisten omiin intresseihin liittyvä seikka, vaan voidaan perustellusti sanoa, että tietynlainen eläinten kohtelu rikkoo muidenkin kuin ihmisten intressejä. Vaikka ihmisten tapa arvottaa eläimiä olisikin kontekstiriippuvainen ja ihmiset ilmaisisivatkin erilaisia arvoja eri tilanteissa, oikeuttaa eläinten tuntoisuuden hyväksyminen arvioimaan eläinten kohtelun *oikeellisuutta* ja *oikeudenmukaisuutta*. Yksilöarvoa ei tietenkään voida objektiivisesti todistaa; arvoteoria lepää pitkälti teoreettisten rakennelmien varassa, mutta pelkästään se, että emme voi *kumota* tätä teoriaa, antaa oikeutuksen sille projektille, että eläinten arvottamiselle pyritään löytämään pysyvämpi pohja.

2.5. Lopuksi

Teoriani ytimessä on luonnon ymmärtäminen tuotettu(i)na elinympäristö(i)nä, jonka kanssa ihmiset ovat vuorovaikutuksessa sosiaalisten käytäntöjen välityksellä. Luonto ei ole yksi ja sama, eikä sitä voida erottaa kulttuurisesti neutraaliksi fyysiseksi ympäristöksi. Tätä samaa luonnollisuuden tuottamisen ja ylläpidon kulttuuria sovelletaan myös eläimiin niiden luokittelun kautta. Eläimet luokitellaan ja erotellaan toisistaan niiden käyttötarkoituksen mukaan kulttuuriin sopivin säännöin. Kulttuuriset käytännöt puolestaan ylläpitävät ja uusintavat näitä luokitteluja, jotka luovat pohjan myös eri eläinlajien eettiselle arvottamiselle. Ihmiset ovat erilaisten käytäntöjen kautta kanssakäymisessä eläinten kanssa, ja nämä käytännöt tuottavat erilaisia tapoja nähdä eläin.

Luokittelu ei siis ole pelkkää nimeämistä, vaan luokittelua tuotetaan ja uusinnetaan jokapäiväisissä käytännöissä.

Saimaannorppa ei kuitenkaan elä tyhjiössä: norppa on kiinteä osa Saimaan vesistöä, jota hyödynnetään monin tavoin. Saimaan vesistö on se tila, joka yhdistää norpan ja vesistön varrella olevat ihmiset. Paikallinen väestö on kosketuksissa norppaan juuri hyödyntämällä sen elinaluetta. Käsitys saimaannorpasta syntyy usein siitä, minkälaisen käytäntöjen kautta ihmiset ovat siihen yhteydessä: tästä ehkä vaikuttavin esimerkki ovat kalastuskäytännöt, jotka toisaalta uhkaavat norpan henkeä ja toisaalta ylläpitävät tietynlaista tapaa olla luonnossa. Visuaalinen kuluttaminen voi tarkoittaa esimerkiksi valokuvausta tai veneretkien järjestämistä norppien tarkkailemiseksi.

Käytäntöihin sisältyvä maallikotieto on siis osa norpan luokitteluprosessia. Paikallisten tieto on myös usein ristiriidassa virallisen tiedon kanssa, mikä synnyttää epätietoisuutta suojelun tarpeesta ja hyväksyttävistä suojelun keinoista. Aion analysoida tämänkaltaista maallikotietoa haastattelujen pohjalta, joiden uskon paljastavan mahdolliset ristiriitaisuudet virallisen suojelun pohjana olevan tiedon kanssa. Maallikotieto ei siis tarkoita välttämättä epäpätevää tietoa vaan tietoa, joka sisältyy esimerkiksi suojelukäytäntöihin tai kalastuskäytäntöihin. On hyvä huomata, että virallinen tieto syntyy yhteydessä biologisten tutkimuskäytäntöihin (esimerkiksi viralliset norppalaskennat), joiden luotettavuus syntyy tieteellisen tiedon arviointiprosessin kautta. Tämä tieto on siis siinä mielessä luotettavampaa kuin maallikotieto, että sitä voidaan arvioida tieteellisin menetelmin.

Saimaannorpan luontoa tuotetaan siis eri tavoin eri konteksteissa. Visuaalinen kuluttaminen valokuvauksen ja luontomatkailun avulla, suojelu sekä kalastus luovat kaikki erilaisen kontekstin norpan arvottamiseen ja luokitteluun. Suojelun tieteelliset käytännöt eivät kuitenkaan itsestään selvästi sisällä tietoa, joka olisi eettisessä mielessä perustellumpaa verrattuna maallikotietoon. Suojelun tieteellisyys tarkoittaa lähinnä käytäntöihin sisältyvää tiedonkeruun menetelmien systemaattisuutta ja vakiintuneita tutkimusmenetelmiä, ei eläinten kannalta puolueetonta tai eettisesti perusteltuja suojelun käytäntöjä. Koska tieteellisyyttä pidetään usein tiedonkeruun vaatimuksena ja tieteellinen tieto hyväksytään suojelupäätösten pohjaksi, tulee näitä suojelun käytäntöjä tutkia ehdottoman kriittisesti perehtymällä niiden taustalla vaikuttaviin käsityksiin siitä, minkälainen eläin saimaannorppa on ja siihen, minkälaista suojelua se tarvitsee.

3. METODOLOGIA

3.1. Tapaustutkimus

Tapaustutkimus ei ole metodi vaan tutkimuksen väljempi strategia, joka tarkoittaa tietyn ilmiön tarkastelemista tietyssä aikaan ja paikkaan sidotussa yhteydessä (Bamberg ym. 2007, 9). Tapaustutkimus viittaa strategiana myös hyvin käytännönläheiseen tutkimukselliseen lähestymistapaan, sillä tapaukset sijoittuvat ikään kuin ”aitoon” fyysiseen todellisuuteen. Ne ovat tapahtumina läsnä kaikille, eivät ainoastaan tutkijoille, eivätkä tapaukset sijoitu mentaaliseen todellisuuteen, josta vain harvat ja valitut pääsevät niitä tarkastelemaan. Tapaus on tapaus ilman tutkijaakin siinä mielessä, että tapahtumien kulku ei välttämättä riipu tutkijan läsnäolosta tai kiinnostuksesta siihen.

Tapaus viittaa siis rajattuun, sekä aikaan että paikkaan sidottuun tapaukseen; tapauksen pelkkä kuvaileminen ei kuitenkaan kerro vielä mitään tutkimuksesta. Oleellista on paljastaa tapaustutkimuksen *kohde*, eli asiat, joita tapaus ilmentää (Bamberg ym. 2007, 10). Saimaannorppa ei tapauksena kerro vielä mitään siitä, mitä oikeastaan tutkitaan. Tutkimuksen todellinen kohde, saimaannorpan kulttuurinen asema ja luokittelu tietynlaiseen kategoriaan sekä näiden seikkojen vaikutus norpan suojeluun, kertoo jo paljon enemmän tutkimuksen lähtökohdista ja tavoitteista. Saimaannorppa on tutkimuksen tapaus, mutta tutkimuksen kohteena on siis yhteiskunnallinen ilmiö. Tapauksena saimaannorppaa voitaisiin tietysti tutkia hyvin erilaisin tavoin: tutkimuksen kohteen valintaan vaikuttaa tieteellinen kiinnostus tiettyjä ilmiöitä kohtaan.

Tapaustutkimukselle ovat tyypillisiä seuraavat piirteet: luonnollisesti ilmenevä tapaus analysoidaan kokonaisvaltaisesti eli holistisesti, tutkimuksen kohteena ovat sosiaaliset prosessit, tutkimuksessa voidaan käyttää useita erilaisia menetelmiä ja aineistoja, aikaisempia tutkimuksia käytetään hyödyksi ja tapauksen ja kontekstin raja hämärtyy. (Bamberg ym. 2007, 10.) Kokonaisvaltainen tutkiminen tarkoittaa käytännössä tapauksen piirteiden kuvaamista mahdollisimman tarkasti.

Kuten edellä mainittiin, tapaustutkimuksessa tapauksen tarkkapiirteinen kuvaaminen on tarpeen, jotta tapauksesta saataisiin mahdollisimman laaja-alainen käsitys. Tapauksen tarkasta kuvaamisesta syntyy kuitenkin helposti ajatus siitä, että tiedon lisääntyminen tapauksesta veisi tutkijan lähemmäksi *todenmukaista* kuvausta kohteesta. Tämänkaltainen ajattelu on kuitenkin ongelmallista, sillä havainnointia suuntaavat aina tutkijan ennako-oletukset ja käsitteistö, vaikka tutkimuksen

kohde ei olisikaan vielä täsmällisesti rajattu. Tapauksesta johdettu ilmiö voidaan toki tunnistaa ja sitä voidaan analysoida, mutta tarkkapiirteisinkään kuvaus ei paljasta kaikkia tapauksen eri puolia, joten tieto tapauksesta on aina vajavaista. Ilmiö ei paljasta itseään tutkijalle sitten, kun kaikki mahdolliset piirteet tapauksesta on havaittu, vaan ilmiön tunnistaminen vaatii aina tutkijan omaa valintaa ja riippuu osaksi myös tutkijan sitoutumisesta tietynlaiseen todellisuuskäsitykseen (Häikiö ym. 2007, 45).

Monenlaisten aineistojen ja menetelmien käyttö lisää tutkimuksen joustavuutta, sillä menetelmä ei näin sido tutkijaa valitsemaan tietynlaista aineistoa. Tämä lisää tietysti myös tutkijan työtä, sillä usean erilaisen menetelmän hallitseminen vaatii taitoa ja eri menetelmillä saatavan tiedon yhdistäminen saattaa olla hankalaa. Omassa tutkimuksessani eri menetelmien yhdistäminen on kuitenkin avainasemassa. Diskurssianalyysin avulla saatu käsitys sosiaalisiin käytäntöihin sisältyvästä tiedosta sekä eri diskurssien tunnistaminen ja analysointi vaativat hyvin erilaista tutkimusotetta kuin esimerkiksi valokuvien ja kampanjamateriaalin sisällönanalyysi.

Tapaustutkimuksessa analyttisillä kehyksillä on merkittävä rooli. Analyttiset kehykset auttavat oikeanlaisen aineiston löytämisessä; ilman niitä tapauksesta on vaikea löytää tutkimuskohteen kannalta mielekästä tietoa (Bamberg ym. 2007, 21). Kuten jo edellä todettiin, tapauksesta voidaan löytää lähes rajattomasti erilaisia tutkimuskohteita, joten teorialla on keskeinen rooli relevanttien asioiden havainnoimisessa ja oikeanlaisen aineiston etsimisessä. Tämä auttaa tapauksen rajaamisessa. Analyttiset kehykset voivat olla tarkasti määrättyjä, joustavia tai aineistolähtöisiä (Bamberg ym. 2007, 21).

Tutkimukseni analyttinen kehys on aineistolähtöinen, sillä teoriani muodostuu useista eri lähteistä ja teorian syntyyn vaikuttivat pitkälti tapauksen eri piirteet. Pyrin muodostamaan teorian, jonka avulla voidaan selittää tapauksesta esiin nousseita piirteitä, jotka alun perin herättivät kiinnostukseni. Tämä liittyy myös tapauksen määrittelyyn, joka voidaan tapauksessani nimetä käytäntölähtöiseksi määrittelyksi erotuksena teorialähtöisestä määrittelystä. Tämä tarkoittaa, että tutkimuksessa tapauksen määrittelyä ei ohjaa teoria, vaan tapaus määrittyy sen itsensä kautta; tapaukseen tutustuminen ja aineiston kerääminen ohjaavat määrittelyä (Häikiö ym. 2007, 47).

Tietenkään prosessi ei ole näin yksisuuntainen, sillä kuten jo totesin, myös valittu analyttinen kehys ohjaa korostamaan tietynlaisia piirteitä tapauksessa. Vaikka teoria ei määrännytkään tutkimuksessani suoraan tapauksen valintaa eikä sen määrittelyä, oikeanlaisen analyttisen

kehyyksen löytäminen tarkensi tutkimuksen kohdetta ja nosti esiin uudenlaisia kysymyksiä tapauksesta. Voidaan siis sanoa, että teoria ja aineisto ovat tutkimuksessani jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään.

Yksi tärkeä piirre tapaustutkimuksessa on kysymys tulosten yleistämisen mahdollisuudesta. Tapaustutkimusta kritisoidaan sen pohjalta, että tutkimuksen päämääränä tulisi olla tilastollinen yleistettävyyden (Peuhkuri 2007, 130). Yleistettävyyttä tutkimuksen päämääränä voidaan kuitenkin myös kritisoida ja omaksua *erikoistaminen* yleistämisen sijaan tutkimisen ihanteeksi. Voidaan siis kysyä, minkä vuoksi yleistettävyyden pitäisi olla tutkimuksen ainut päämäärä, sillä ilmiöt toteutuvat kuitenkin aina tietyssä ajassa ja paikassa. Yleisiä piirteitä ei aina kannata etsiä erityispiirteiden kustannuksella, sillä tapauksen merkitys saattaa piillä juuri erityispiirteissä. (Lappalainen 2007, 192–193.)

Ilmiöiden *erityisyyteen* keskittyvää tutkimusta ohjaa *idiografinen* tiedonintressi, joka tarkoittaa ainutlaatuisen tutkimista. Lainalaisuuksien löytämiseen pyrkivää tiedonintressiä kutsutaan puolestaan *nomoteettiseksi*. Idiografinen tutkiminen tarkoittaa puhtaimmillaan ainoastaan erityispiirteiden kuvaamista, mutta hedelmällisempi tapa suhtautua tapauksen erityispiirteisiin on tutkia niitä laajempien asiayhteyksien kontekstissa. (Peltola 2007, 112.) Tämä tarkoittaa ainutlaatuisen ja yleisen yhdistämistä: erityispiirteiden pelkkä kuvaaminen tuskin on kiinnostavaa edes tutkijalle itselleen, mutta niiden liittäminen muihin taustalla vaikuttaviin asiayhteyksiin saattaa paljastaa ainutlaatuisen tapauksen olevankin osa laajempaa ilmiötä.

Vaikka tutkimukset harvoin edustavat jotain tapaustutkimuksen ideaalityyppejä, tapaustutkimuksesta voidaan kuitenkin erottaa eri tyyppisiä. Nämä tyypit määrittelevät myös sen, minkälaisia yleistyksiä tapauksista voidaan tehdä. Tapaustutkimuksen tyyppisiä ovat kriittinen, äärimmäinen, ainutlaatuinen, tyypillinen, paljastava, tulevaisuudesta kertova ja pitkittäisotokseen perustuva tapaus. (Bamberg ym. 2007, 31–32.) Tutkimukseni voidaan sanoa edustavan paljastavaa tyyppiä, sillä oletan tutkimuksen avaavan uudenlaisen näkökulman paljon tutkittuun tapaukseen. Tapauksen tyypittely on usein kuitenkin hankalaa, sillä tutkimuksen alussa tutkijan odotus tapauksen luonteesta saattaa olla myös väärä, ja tapaus saattaa kuulua toiseen tyyppiin kuin alun perin luultiin (Bamberg ym. 2007, 34).

Tapaustutkimuksen vahvuudet ovat siis sen joustavuudessa tutkimusmenetelmien ja aineistonvalinnan suhteen, ilmiöiden monimutkaisten vuorovaikutussuhteiden monipuolisessa

ymmärtämisessä ja tähän liittyen erityispiirteiden huomioon ottamisessa. Heikkona puolena voidaan puolestaan pitää ainakin tilastolliseen analyysiin verrattuna huonoa yleistettävyyttä, vaikka yleistettävyyden ihanne tieteessä voidaankin kyseenalaistaa. Käytäntölähteisyys puolestaan antaa mahdollisuuden tutkimuksen kohteena olevan ilmiön monipuolisempaan ymmärtämiseen siten, että mahdollisimman erilaiset havaittavat piirteet ilmiöissä voidaan ottaa ohjaamaan tutkimuksen muotoutumista.

Kaikkein suurin merkitys tapaustutkimuksella on kuitenkin ollut tutkimusprosessin jäsentämisessä. Tutkimuksen tekeminen tapaustutkimuksena on tarjonnut valmiin strategian, jonka avulla tutkimusprosessin eri vaiheet ovat jäsentyneet ja teorian ja aineiston välinen vuoropuhelu on saanut raamit.

3.2. Diskurssianalyysi metodina

Metodini aineiston analysoinnissa on diskurssianalyysi. Metodini valintaa ohjasi teoreettisen viitekehykseni läheisyys sosiaalisen konstruktivismin tutkimusperinteeseen, vaikka pyrin teoriaosuudessani osaltani tämän lähestymistavan tiettyjen piirteiden kritisoimiseen. Diskurssianalyysi valikoitui metodiksi tutkimukseeni muutamaankin lähtöoletuksen pohjalta.

Ensiksikään teoreettinen lähestymistapani ei kiellä kielen merkitystä sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa. Päinvastoin sosiaalisten käytäntöjen katsotaan valitsemassani teoriassa olevan *diskursiivisesti järjestäytyneitä* (Macnaghten ym. 1998, 9). Ihmiset tuottavat todellisuutta kielellisesti mutta ovat yhteydessä materiaaliseen ympäristöön myös muilla tavoin. Lähestymistapani kritiikin kärki kohdistuukin enemmän tutkimustapaan, jonka mukaan todellisuus jakautuu kahtia mentaaliseen (tai kielelliseen) ja fyysiseen todellisuuteen. Tämän dikotomian ylläpitäminen ei kuitenkaan ole edellytys kielen tutkimiselle sosiaalisena käytäntönä (Jokinen ym. 1993a, 21).

Toiseksi teoriani sisältämä ajatus eläinten luokittelusta erilaisten käyttötarkoitusten mukaan perustuu ajatukseen siitä, että nämä luokat ovat sosiaalisesti rakentuneita *merkityssystemejä* eivätkä siis edusta mitään luonnollista järjestystä. Tämänkaltaisen ajattelu siis olettaa, että tietyssä *kontekstissa* ylläpidämme näitä kulttuurisia jäsentelyjä, jotka tuottavat erilaisia *seurauksia* ja

*ideologioita*⁶. Nämä ideologiat puolestaan johtavat varsin käytännöllisiin toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat eläinten hyvinvointiin ja elämään. Samankaltainen seurausajattelu pätee tietysti kaikkiin merkitysjärjestelmiin, ei vain mainitsemaani eläinten luokitteluun.

Diskurssianalyysin tarkoitus ei siis ole kieltää fyysisen todellisuuden olemassaoloa tai siitä saatava tietoa, kuten tilastotietoa tai luonnontieteellistä tutkimustietoa fyysisen todellisuuden rakenteesta. Tutkivan katseen kääntäminen sosiaaliseen merkityksenantoon tarkoittaa vain inhimillisen toiminnan perusteiden kriittistä tarkastelua. Koska ihmisten toiminta jäsentyy hyvin pitkälle kielen avulla, on välttämätöntä tutkia myös tätä puolta inhimillisestä todellisuudesta. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että tämä ei tarkoita fyysisen todellisuuden olemassaolon kieltämistä. Vaikka kielen ei ajatellakaan *heijastavan* suoraan todellisuutta, ei tämä tarkoita, etteivätkö ihmiset ole osa tätä ympäröivää fyysistä todellisuutta ja yhteydessä siihen ihmisinä, osana luontoa.

3.2.1. Diskurssianalyysin keskeiset käsitteet

Diskurssianalyysin yksi keskeinen käsite on selonteko, joka on merkityksen tutkimisen yleiskäsite. Käsitteellä viitataan todellisuuden merkityksellistämiseen, ja sen tarkoitus on ymmärtää puhe ja teksti enemmän kuin vain todellisuuden kuvaajana. Selonteoillaan ihmiset ammentavat merkityksiä ja näin tuottavat ja uusintavat todellisuutta. (Suoninen 2006, 20; Jokinen ym. 2006, 67.) Selonteko viittaa siis kielen käyttöön merkitysten tuottamisen mielessä. Selonteoilla viitataan myös siihen, että ihmiset eivät käytä kieltä puhtaasti välineenä sen ilmaisemiseen, minkälainen maailma todellisuudessa on, vaan ovat osa sosiaalista todellisuutta, jonka sisältämiin merkityksiin he puhuessaan viittaavat.

Selonteot liittyvät kiinteästi myös kulttuuriin. Selonteot ylläpitävät diskursseja, jotka puolestaan uusintavat kulttuurisia konventioita tai järjestelmiä (Suoninen 2006, 22). Tämä tarkoittaa, että ihmiset merkityksellistävät asioita selonteoillaan vetoamalla kulttuurissa vakiintuneisiin ihmisten välisiin suhteisiin, tapoihin, instituutioihin tai käytäntöihin. Ihmisillä on lisäksi tapana hyödyntää selonteoissaan ensiksi kaikkein itsestään selvimmiltä vaikuttavista diskursiivisista merkityksistä. Tämä sen vuoksi, että ne saattavat tuntua vuorovaikutustilanteessa kaikkein ymmärrettävimmiltä tavoilta aloittaa vuorovaikutusprosessi. (Suoninen 2006, 27.)

---

⁶ Merkitysjärjestelmästä, kontekstista ja ideologioista ks. Jokinen ym. 1993a.

Ihmiset siis viittaavat (tiedostaen tai tiedostamatta) selonteoiltaan erilaisiin merkityssysteemeihin, joilla sosiaalista todellisuutta tehdään ymmärrettäväksi. Näitä merkityssysteemejä nimitetään myös *diskursseiksi* tai *tulkintarepertuaareiksi* (Jokinen ym. 2006, 67). Ihmisten tekemät selonteot siis ylläpitävät näitä merkityssysteemejä, sillä ihmiset ammentavat merkityksiä siitä kulttuurista, jossa ovat ”sisällä”. Selonteot siis ylläpitävät tällä tavoin kulttuuria, koska selonteoissa joudutaan jatkuvasti vetoamaan kulttuurisiin konventioihin ja diskursseihin vuorovaikutuksen aikaansaamiseksi.

Merkityssysteemiä lähellä oleva käsite on *narratiivi*. Käsitteellä viitataan diskurssin ja merkityssysteemin tavoin merkityksellistämisen tapaan, mutta narratiivissa merkityksellistäminen tapahtuu kertomuksen avulla. Narratiivi jäsentyy aikaulottuvuudelle. (Jokinen ym. 2006, 68.) On mielenkiintoista, kuinka kertomusmuoto itsessään on kulttuurinen konventio. Kertomuksen muotoon puettut tapahtumat saavat samanlaisen muodon useissa länsimaiseen kulttuuriin sisältyvissä konventioissa, kuten saduissa ja näytelmissä. Narratiivi on vakiintunut tapa jäsentää menneitä ja tulevia tapahtumia, joten sen muodon ymmärtäminen (kuten alun ja lopun merkitys, juonen kulku) on hyvin helppoa kulttuureissa, joissa kyseiset konventiot ovat vahvassa asemassa.

Paikalliskulttuuri viittaa paikallisten instituutioiden toimijoiden yhteisiin vuorovaikutuksen resursseihin, kuten yhteiseen sanastoon, ideoihin ja oletuksiin (Jokinen ym. 2006, 68–69). Paikalliskulttuuri viittaa siis paikalliseen merkityksenannon systeemiin ja on hyödyllinen käsite analysoitaessa tietyn paikallisen tapauksen ympärille muodostunutta merkityssysteemiä. Käsitettä on sovellettu pääasiassa instituutioiden sisäisen vuorovaikutuksen tutkimiseen (Jokinen ym. 2006, 69).

Kategoria puolestaan viittaa tapamme jäsentää vuorovaikutustilanteita sijoittamalla ihmiset tiettyihin kategorioihin, jotka sitten järjestyvät joukoiksi. Tämä helpottaa vuorovaikutusta, sillä tieto muista ihmisistä on helpommin muistettavissa kategorioihin jäsentyneenä. (Jokinen ym. 2006, 69.) Edellä mainitut käsitteet toimivat peruskäsitteinä tutkittaessa merkityksen tuottamisen tapoja. Käsitteitä on useampia, mutta oleellisimmat käsitteet liittyvät merkityssysteemin käsitteen tunnistamiseen ja sen ymmärtämiseen selontekojen lähteenä.

3.3. Diskurssianalyysin soveltaminen tutkimuksessa

Tutkimuksessani käytän diskurssianalyysiä siten, että pyrin identifioimaan aineistostani *hegemonisia diskursseja*. Hegemoniset diskurssit liittyvät diskurssianalyysin kentässä valtasuhteiden analysoimiseen siten, että valta käsitetään joksikin, mitä tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen ym. 1993b, 75). Hegemonisten diskurssien etsimisen lähtökohtana on löytää samankaltaisuuksia ja hallitsevia diskursseja aineistosta. Ideana on se, että tietyt diskurssit ovat vakiintuneet hallitseviksi ja saattavat näin tukahduttaa muita käsitteellistämisen tapoja. Vahvasti vakiintuneet diskurssit saattavat luonnollistua ja muuttua itsestään selviksi totuuksiksi. (Jokinen ym. 1993b, 76–77.)

Diskursseista voidaan erottaa paitsi ulkoisia valtasuhteita, siis diskurssien välisiä valtasuhteita, myös sisäisiä valtasuhteita. Tämä tarkoittaa huomion kiinnittämistä diskurssin sisältöön, toimijoiden välisiin suhteisiin diskurssin sisällä sekä ihmisten asemointiin erilaisiin subjektipositioihin. Tämä siis tarkoittaa tilanteittain rakentuneiden valtasuhteitten tutkimista diskurssien sisällä. (Jokinen ym. 1993b, 86–87.)

Hegemonisten diskurssien identifioinnin merkitys on tietysti ensin paikantaa luonnollisiksi muuttuneet ”totuudet” (Jokinen ym. 1993b, 91). Tämänkaltaisen inhimillisen toiminnan ja merkityksenannon kyseenalaistaminen ei kuitenkaan palvele vain puhtaasti tutkijan mielenkiintoa diskurssianalyysiin. Hegemonisten diskurssien identifioiminen ja niiden lähtökohtien analysoiminen nimittäin avaa väylän myös näiden diskurssien *ideologisten seurauksien* kriittiseen tutkimiseen ja kyseenalaistamiseen (Jokinen ym. 1993b, 97).

Kuten aikaisemmin totesin, ihmiset eivät elä ja toimi ainoastaan tässä kielellisessä todellisuudessa, missä diskurssianalyysi välttämättä tapahtuu. Sosiaalisia käytäntöjä tutkitaan mentaalissa todellisuudessa mutta näillä käytännöillä on seurauksia, jotka tapahtuvat hyvin vahvasti tilassa, joka on enemmän sosiaalinen ja inklusiivinen kuin puhtaasti mentaalinen tai fyysinen. Tämä tarkoittaa ihmisten (ja ihmisten ja luonnon) välisten suhteiden korostamista sen sijaan, että tyydyttäisiin tutkimaan kielellistä todellisuutta.

Valta syntyy *sosiaalisissa* käytännöissä, ja näiden käytäntöjen sosiaalisuus syntyy ihmisten (ja ihmisten ja eläinten!) välisissä suhteissa. Ihmiset ovat kuitenkin yhteydessä myös elottomaan luontoon eri toimintojen kautta. Kanssakäyminen siis tapahtuu useilla eri tasoilla, alkaen ihmisten

välisestä kielellisestä vuorovaikutuksesta sisältäen kuitenkin myös ihmisten vuorovaikutuksen luonnon kanssa systeemien (ihmisruumiin ja ekosysteemien) välisissä vaikutuksissa. Ihmiset voivat siis kuvitella elävänsä puhtaasti eksklusiivisessa sosiaalisessa todellisuudessa, jonka rajat vedetään kielen avulla, mutta me emme voi estää vuorovaikutusta eksklusoidun luonnon kanssa joka hengenvedolla.

Mitä tämänkaltainen ajattelutapa sitten tarkoittaa? Se korostaa enemmän vaikutussuhdettamme sosiaalisen todellisuuden ulkopuolelle, systeemiin, joka ei käytä kieltä mutta johon toimintamme vaikuttaa. Tämän takia myös diskurssien ideologiset seuraukset tulevat tarkastelun keskiöön. Vaikutussuhteitamme luontoon voidaan siis tämänkaltaisen ajattelun pohjalta tutkia diskurssianalyysin avulla.

3.3.1. Hegemonisten diskurssien identifointi ja analysointi

Miten näitä hegemonisia diskursseja sitten käytännössä tutkitaan aineistosta? Kyse on samankaltaisuuksien etsimisestä. Tutkimuksessa ikään kuin kootaan pala palata merkityssysteemejä, jotka ilmenevät yhtäläisyyksinä aineistossa. Tutkijan rooli on tunnistaa nämä merkityssysteemin osat aineiston kontekstissa. (Jokinen ym. 1993b, 80.) Diskurssit siis sisältävät siinä määrin yhteneviä merkityksenantoja jostain aiheesta, että ne on mahdollista tulkita yhtenäisiksi merkityssysteemeiksi.

Hegemonisten diskurssien löytäminen saattaa kuitenkin olla hankalaa, sillä mitä hegemonisempi diskurssi on, sitä useamassa yhteydessä ja vaihtoehdottomampana se aineistossa esiintyy (Jokinen ym. 1993b, 81). Tällöin sen havaitseminen saattaa edellyttää tutkijalta kykyä kyseenalaistaa sellaiset kulttuuriset konventiot, joissa tutkija on itsekin ikään kuin ”sisällä”. Hegemonisten diskurssien paikantamisen jälkeen huomion voi keskittää diskurssien sisältöön ja sisäisten valtasuhteiden analysointiin.

Diskurssien paikantamisen lisäksi analyysiin voi kuulua myös sen tutkiminen, *miten* hegemonisia diskursseja tuotetaan ja miten niitä uusinnetaan käytännöissä. Kyse on siis erilaisten hegemonisoimisstrategioiden tutkimisesta. Tämä tarkoittaa sen tutkimista, missä kohdin asioita on pyritty *yksinkertaistamaan* ja *luonnollistamaan*. Toisaalta kyse voi myös olla *konsensukseen* tai

kulttuurisiin konventioihin vetoamisesta. Kiinnostuksen kohde on tällöin *miten* – kysymyksissä *mitä* – kysymysten sijaan. (Jokinen ym. 1993b, 90–95.)

Aiemmin sivuttiin myös hegemonisten diskurssien ideologisia seurauksia. Näiden seurauksien tutkiminen on hieman erilainen prosessi kuin diskurssien identifiointi, sillä seuraukset eivät välttämättä ole suoraan läsnä aineistossa. Seurausten löytäminen vaatii päättelyä ja spekulointia mahdollisista seurauksista, joita hegemoniset diskurssit ovat osaltaan mahdollistamassa. Erityisesti valtasuhteiden tutkimiseen liittyy myös sellaisten diskurssien kritisointi, jotka ylläpitävät erilaisia alistussuhteita. (Jokinen ym. 1993b, 97.)

Hegemonisten diskurssien tutkiminen siis vaatii toisaalta niiden löytämistä aineistosta ja toisaalta sen analysointia, miten näiden diskurssien valta-asemaa tuotetaan ja uusinnetaan ja mitä seurauksia näillä diskursseilla mahdollisesti on. Valtasuhteita puolestaan voidaan tutkia kahdella tasolla: toisaalta diskurssien välisiä suhteita ja toisaalta sisäistä valta-asetelmaa.

4. SAIMAANNORPAN SUOJELUN TAUSTAA

4.1. Saimaannorpan suojelun erityispiirteitä

Saimaannorppa, latinankieliseltä nimeltään *Pusa hispida saimensis*, on yksi norpan alalajeista ja Suomen ainoa endeeminen eli kotoperäinen nisäkäs. Saimaannorpan läheisiä sukulaisia ovat itämerennorppa, jäämerennorppa sekä laatokannorppa. Saimaannorppa on sopeutunut järvielämiseen siitä lähtien, kun Saimaan yhteys Itämereen katkesi noin 8000 vuotta sitten. (Metsähallitus 2009a; WWF 2009.) Norppa on reliktilaji ja ainoa nisäkäs, joka on elänyt Jääkaudesta lähtien samoilla elinalueilla (Sipilä 2007, 2). Kyseessä on siis varsin ainutlaatuinen nisäkäs, ja norpan alalajina saimaannorppa on osa jääkauden perintöä.

Saimaannorppakantaa seurataan nykyisin hyvin tarkasti muun muassa keväisten pesälaskentojen avulla. Saimaannorppakannan kokoa ei pystytty luotettavasti arvioimaan ennen 1980-luvulla alkanutta säännöllistä seurantaa, mutta 1900-luvun alkupuolella kanta väheni huomattavasti metsästyksen ja tapporahan maksamisen seurauksena. Viime vuosisadan suurta trendiä kuvaa hyvin se, että 1800-luvun lopussa kannan arvellaan olleen vajaa 1000 yksilöä ja 1970-luvulla noin 250 yksilöä. Ensimmäinen luotettava talvikannan arvio on vuodelta 1990, ja silloin norppayksilöitä oli 190 kappaletta. (Sipilä ym. 2007, 4–5.)

Saimaannorppakanta kasvoi 1990-luvulla suojelutoimien ansiosta aina vuoteen 2005 saakka, jolloin kannan koko oli noin 280 yksilöä. Tämän jälkeen kaksi epäonnistunutta pesintävuotta alensi kannan vuonna 2007 laskettuun noin 260 yksilöön, missä kanta pysyi vielä seuraavanakin vuonna. (Sipilä ym. 2008, 3; 5.) Vuonna 2009 laskettiin 44 kuuttia. Syntyvyys oli huono, eikä sille löydetty erityistä syytä. (Sipilä ym. 2009, 7.) Vuonna 2010 pesälaskennoissa löydettiin 57 kuuttia, mikä vastasi tuloksena keskimääräistä syntyvyyttä. Poikasista kuolleina löydettiin kolme: tämä määrä vastaa normaalikuolleisuutta. Pesintäolosuhteet olivat myös talvella hyvät, sillä lunta oli tarpeeksi paljon, eikä veden laskeminen särkenyt norppien pesiä. (Metsähallitus 2010a.)

Toisin kuin merialueilla elävillä norpilla, saimaannorpalla ei ole lainkaan luonnollisia vihollisia; suomen metsissä elävien petoeläinten ei ole havaittu saalistavan norppaa (Sipilä 1991, 15). Leudot talvet saattavat kuitenkin lisätä petojen aiheuttamaa häiriötä avojäälle syntyville kuuteille, minkä vuoksi tilannetta Saimaalla tarkkaillaan (Sipilä ym. 2009, 11).

Ihminen on ollut aina ainoa syy norppakannan pienenemiseen: tähän ovat vaikuttaneet menneinä vuosikymmeninä metsästys, ympäristömyrkyt ja pesinnän häiritseminen. Nykyään saimaannorpan suurin uhka on kalastuksen aiheuttama sivusaaliskuolleisuus ja uusimpana uhkana kantaa pienentää ilmastonlämpenemisen mukanaan tuomat leudot ja vähälumiset talvet, jotka haittaavat pesintää.

Saimaannorppa on pienestä elinympäristöstään hyvin sopeutunut elämään Saimaassa; Saimaan vesistön pieni vesitilavuus ja pinta-ala jopa edesauttavat saimaannorpan pesintää verrattuna Laatokalla ja Itämeressä asuviin norpan alalajeihin, sillä helpommin kokonaisen jääpeitteen saava Saimaa ei ole yhtä altis talvisille myrskyille kuin suuret vesialueet. Tämä saattaa myös vähentää leutojen talvien aiheuttamia vahinkoja kannalle. (Sipilä ym. 2008, 3; 14.) Saimaa on siis elinalueena norpalle verrattain turvallinen: suurin uhka vesistössä ovat ihmisten laskemat verkot, vaikka viime vuosina myös heikot pesimäolosuhteet ovat haitanneet kannan kasvua.

Saimaan kantokykyä arvioimalla on laskettu, että vesistö kykenisi luontaisesti elättämään korkeintaan noin 6000 yksilön norppakannan (Sipilä ym. 2008, 5). Kun tätä lukua vertaa nykyiseen, noin 260 yksilön kantaan, konkretisoituu saimaannorppakannan ahdinko. Kansainvälinen luonnonsuojeluliitto IUCN muuttikin viime vuonna saimaannorpan uhanalaisuusluokituksen uhanalaisesta kriittisen uhanalaiseksi lajiksi (ks. esim. Sipilä ym. 2008, 3).

Saimaannorppien seurantatutkimukset ovat paljastaneet saimaannorppien olevan hyvin uskollisia pesäalueelleen, ja pesät löytyvät usein samoilta paikoilta vuodesta toiseen. Lisääntymisaluet ovat lisäksi alueellisesti keskittyneitä. Tämä mahdollistaa alueellisen suojelun toteuttamisen suojelualueita perustamalla. (Sipilä 1991, 15.) Suojelutoimet eivät kuitenkaan ole välttämättä estäneet alueiden autioitumista norpista, sillä esimerkiksi määräaikaisten kalastusrajoitusalueet kuuttien syntymäpaikoilla ovat olleet paikoitellen liian suppeita; toisin sanoen kuutit ovat liikkuneet odotettua laajemmilla alueilla vieroitusiässä ja jääneet verkkoihin kalastusrajoitusalueiden ulkopuolella (Sipilä ym. 2008, 5).

Koska kanta kasvaa hitaasti, vaikka esiintymisalue olisi suojeltukin, ihmisen aiheuttama lisäkuolleisuus, kuten verkkokuolemat tai pesinnän häirintä, pienentävät kantaa tehokkaasti (Metsähallitus 2010b). Kannan lisääntymiseen vaikuttaa myös norppakannan jakautuminen Saimaan eri puolille lisääntymisalueisiin. Koska kanta on näin pirstoutunut Saimaan eri osiin, lisääntyminen on tehottomampaa kuin jos kyse olisi yhtenäisestä norppakannasta. (Sipilä ym. 2008, 5.)

Saimaannorpat ovat etenkin talvisin hyvin arkoja ihmistä kohtaan. Koska saimaannorppa pakosukeltaa veteen helposti, jos sitä häiritään, pesinnän ja lisääntymisen onnistumisen kannalta häiriötön elinympäristö on tärkeää saimaannorppakannan kasvulle (Metsähallitus 2010b). Vaikka saimaannorppa on hyvin tutkittu, etenkin sen vedenalainen elämä on ollut tähän saakka pitkälti tutkijoiden ulottumattomissa. Norpan vedenalaisen elämän tutkiminen on erityisen tärkeää, sillä norppa viettää suurimman osan elämästään, noin 80 prosenttia ajasta, vedessä ja tästä ajasta 80 prosenttia sukelluksessa (Metsähallitus 2010b).

4.2. Saimaannorppakantaa pienentävät tekijät

Suurimmat uhat tällä hetkellä saimaannorppakannalle ovat kalanpyydyskuolleisuus sekä pesinnän ja lisääntymisen häiriintyminen. Nämä uhat on listattu saimaannorpan tärkeimmiksi uhiksi jo lähes 20 vuotta sitten ilmestyneessä ”Saimaanhyljealueiden suojelutavoitteet raportissa” (1991), joka oli osa silloin aloitettua saimaannorpan suojeluohjelmaa. Toisaalta osa raportissa mainituista uhista, kuten ympäristömyrkyt ja Saimaan talvisäännöstely, eivät enää nykyään uhkaa norppakantaa. Sen sijaan raportissa mainittu rantarakentaminen Saimaalla on vain kiihtynyt uudelle vuosituuhannelle tultaessa. Lisäksi ilmastonmuutoksen aiheuttamat huonontuneet pesimäolosuhteet ovat uusi merkittävä ja pysyvä uhkatekijä (Sipilä ym. 2008, 3).

4.2.1. Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat leudot talvet lisäävät saimaannorppien pesäpoikaskuolleisuutta, sillä ne estävät norppien pesintään tarvitsemien rantakinosten muodostumisen ja lyhentävät pysyvän jääpeitteen kestoja Saimaalla. Vuonna 2006 ja 2007 liian leudot talvet kasvattivat synnytys- ja pesäpoikaskuolleisuuden Saimaalla tavanomaisesta 8 prosentista jopa 31 prosenttiin, ja saimaannorppakanta alkoi pienentyä. Huonot talviolosuhteet siis katkaisivat vuoteen 2005 saakka jatkuneen kannan kasvusuunnan. (Sipilä ym. 2008, 5; 13.) Keväällä 2009 kuuttien synnytys- ja pesäpoikaskuolleisuudeksi arvioitiin noin 14 % (Sipilä ym. 2009, 14). On kuitenkin tärkeä havaita, että saimaannorppakanta kestäisi arvioiden mukaan jopa vuosittain edellä mainitun 30 prosentin pesäkuolleisuuden, jos siihen ei kohdistuisi muuta lisäkuolleisuutta, kuten verkkokuolemia (Sipilä ym. 2007, 9). Ilmastonmuutos ei siis nykyisten

arvioiden mukaan ainoana tekijänä tule aiheuttamaan saimaannorpan sukupuuttoa, mutta kanta pienenee, kun ilmastonmuutoksen lisäksi sitä rasittaa kalanpyydyskuolleisuus (Sipilä ym. 2007, 15).

Ilmaston lämpenemisen vaikutuksia norppakantaan arvioitaessa on mielenkiintoista huomata, että saimaannorppakanta on säilynyt noin 6000 vuotta sitten vallinneen Atlanttisen lämpökauden läpi luultavasti paljon nykyistä suurempana. Silloin saimaannorpat onnistuivat selviytymään synnyttämällä myös avojäällä. Tämän yli tuhatvuotisen lämpökauden aikana ilmasto oli 1-3 astetta nykyistä lämpimämpi. Näiden tietojen vuoksi voidaan arvella, että saimaannorppa on saattanut sopeutua myös lyhyempiin talviin. (Sipilä ym. 2008, 14; Sipilä 2007, 3.)

Kuten aiemmin jo mainittiin, Saimaan pieni pinta-ala ja vesitilavuus saattavat vähentää ilmastonmuutoksen negatiivisia vaikutuksia saimaannorpan pesintäolosuhteisiin. Mutta kuten vuosien 2006 ja 2007 epäonnistunut pesintä osoitti, huonot pesimäolosuhteet talvella pysäyttävät helposti hyvän kasvusuunnan norppapopulaatiossa, ja siksi ilmastonmuutoksen vaikutuksia saimaannorppalle ei tule väheksyä.

4.2.2. Kalanpyydyskuolleisuus

Koska ilmastonmuutoksen torjuminen ei ole mahdollista lyhyellä aikavälillä, ainoa keino kasvattaa saimaannorppakannan kokoa on estää norppien hukkuminen kalanpyydyksiin, lähinnä verkkoihin (Sipilä ym. 2008, 3). Lyhyesti sanottuna, saimaannorppakannan koko riippuu täysin siitä, kuinka paljon saimaannorppia ja etenkin kuutteja hukkuu vuosittain kalastajien verkkoihin (Sipilä ym. 2008, 16). Koska kuuttien verkkokuolemat keväisin poikasten vieroitusaikaan säätelevät kannan kokoa ja norppien pesäpaikat ovat hyvin tiedossa, on määräaikainen alueellinen suojeleminen hyvin perusteltua.

Aikuisten norppien hukkuminen verkkoihin on saatu vähenemään suojelealueiden pyydystyypirajoituksilla. Vuodesta 1999 vuoteen 2009 Natura-alueilla oli voimassa kalastusrajoituksia, jotka käsittivät noin 1260 neliökilometriä. (Maa- ja metsätalousministeriö 2010, 14 – 15.) Tätä aluetta laajennettiin 1.5.2009 voimaan tulleella maa- ja metsätalousministeriön asetuksella eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla (223/2009), jolloin kalastusrajoitukset laajennettiin käsittämään 1674 neliökilometriä. Asetus on voimassa vuodesta 2009 vuoteen 2014 saakka. (Sipilä ym. 2009, 16)

Kuuttien suojaksi on puolestaan solmittu kevätaikaan 15.4.–30.6. määräaikaaisia verkkokalastuskieltosopimuksia jo usean vuosikymmenen ajan, alkaen 1980-luvulta. Keväällä 2010 verkkokalastukselta rauhoitettuja alueita oli yhteensä 1581 neliökilometriä (Metsähallitus 2010a). Vuonna 2010 kalastuslakia päätettiin muuttaa siten, että kalastusrajoitusten asettaminen saimaannorpan suojelemiseksi mahdollistui. Myös sopimusten solmiminen siirtyy Metsähallitukselta Etelä-Savon ELY-keskukselle ja vanhat sopimukset irtisanottiin (Metsähallitus 2010c).

Ongelma alueellisissa suojelutoimissa on kuitenkin se, että norpat saattavat liikkua myös sovittujen suojelualueiden ulkopuolella ja hukkuu verkkoon suojelualueiden reuna-alueilla. Kuutteja puolestaan hukkuu verkkoihin myös aikana, jolloin määräaikaaiset verkkokalastusrajoitukset eivät ole voimassa. (Sipilä ym. 2008, 9–10; 12.) Vuonna 2010 syyskuuhun mennessä viranomaisten tietoon oli tullut jo neljä tapausta, jossa norppa oli kuollut kalapyydykseen (Metsähallitus 2010c).

Myös ydinsuojelualueen sisälle jäävät aukot ovat ongelma kuuttien suojelemisessa verkkokuolemilta: vuoden 2010 tammikuussa norppien suojelemiseksi tarkoitetuilla alueilla oli vielä 287 neliökilometriä sopimuksettomia alueita, tosin tässä luvussa on mukana alueita, joiden kanssa neuvoteltiin keväisistä verkkokalastusrajoituksista. Tärkeä tavoite suojelussa onkin saada yhtenäinen suojeltu ydinalue, joka kattaisi 1500 neliökilometriä norpan keskeisimpiä lisääntymisalueita. (Maa- ja metsätalousministeriö 2010, 12.)

Saimaannorppien verkkokuolemat koskevat lähinnä 2-4 kuukauden ikäisiä kuutteja (Sipilä ym. 2008, 3). Tässä iässä kuutit vierotetaan, ja ne hukkuvat helposti verkkoihin pyydystäessään kalaa. Verkkokuolemat ovat hyvin yleisiä ja rasittavat saimaannorppakantaa suuressa määrin. Esimerkiksi jaksolla 2000–2005 kuolleena löydettyistä kolmestakymmenestä alle yksivuotiaasta vieroitettusta kuutista 67 prosenttia oli kuollut hukkumalla kalastajan verkkoon ja 33 prosentin kuolinsyy jäi epäselväksi (Sipilä ym. 2007, 9). Kuuttien kuolemien yhteydessä esiin on noussut myös niin sanottu katoavien kuuttien ongelma; syntyneistä kuuteista vain osa elää sukukypsiksi, mutta kuolleet kuutit eivät tule tutkijoiden tietoon. Jaksolla 1990–2005 saimaannorppien kuolleisuudesta vain 40 prosenttia havaittiin. (Sipilä ym. 2007, 7.)

Ilmastonmuutos lisää myös aikuisten norppien verkkokuolemia, sillä synnyttävät naaraat joutuvat lähtemään suojelualueilta etsiessään sopivaa pesäpaikkaa. Koska alueellinen suojeleminen perustuu

olettamukseen, että norpat pesivät samoille paikoilla vuodesta toiseen, tämänkaltainen käyttäytyminen tuo lisäpaineita suojelun kattavuuteen. (Sipilä ym. 2007, 15.) Myös lisääntynyt talviaikainen verkkokalastus on kasvattanut nuorten norppien verkkokuolemia suojelualueiden reunamilla, missä ei ole voimassaolevia pyydystyypirajoituksia (Sipilä ym. 2007, 7). Lisääntyvä uhka tulevaisuudessa on myös Saimaan roskaantuminen; verkkojen tullessa halvemmiksi ja kestävimmiksi lisääntyy todennäköisesti myös verkkojen unohtaminen tai tahallinen jättäminen vesistöön. (Sipilä ym. 2008, 15.) Roskaantuminen tulee myös tulevaisuudessa lisäämään norppien verkkokuolemia.

4.2.3. Pesinnän ja lisääntymisen häirintä

Pesinnän ja lisääntymisen häirintä on tiedetty vakavaksi uhaksi kannan kehitykselle jo vuoden 1991 raportista lähtien. Häirintä lisää norppien stressiä, mikä vaikuttaa norppien lisääntymistoimintoihin sekä kuuttien elinkykyyn (Sipilä 1991, 16). Rantarakentaminen ja talviaikainen liikkuminen norpan pesintäalueilla ovat molemmat häiriötekijöitä, joita on lisännyt ympärivuotisen virkistyskäytön lisääntyminen Saimaalla (Sipilä 1991, 22).

Talviaikainen virkistyskäyttö Saimaalla supistaa saimaannorpan elintilaa entisestään, joten on tärkeää ohjata rakentamista ja virkistäytyjiä pois norppien elinalueelta talviaikaan. Kesäaikainen virkistyskäyttö, kuten veneily ja mökkeily, eivät uhkaa norppaa, kunhan norpille jätetään riittävä määrä rantamakuupaikkoja karvanvaihtoon (Sipilä 1991, 25).

4.3. Suojelun historiaa

Ensimmäinen saimaannorppakannan nostamiseen tähtäävä päätös oli tapporahan maksamisen lopettaminen vuonna 1948 ja norpan rauhoittaminen vuonna 1955 (Metsähallitus 2009b). Siihen asti norppaa pidettiin haittaeläimenä ja sitä metsästettiin muun muassa sen sisältämän traanin takia.

Saimaannorpan järjestelmällisen suojelun aloitti WWF, jonka aloitteesta perustettiin vuonna 1979 saimaanhyljetyöryhmä. Työryhmän aloitteesta ilmestyi vuonna 1991 kattava raportti ”Saimaanhyljealueiden suojelutavoitteet”, jossa esitettiin tavoitteita saimaannorpan suojelemiseksi seuranta- ja tutkimusaineiston pohjalta. (Sipilä 1991, 9.)

WWF aloitti vuonna 1980 vapaaehtoisten määräaikaisten verkkokalastusrajoitussopimusten solmimisen kalastusosuuskuntien kanssa (Sipilä ym. 2008, 9). Nämä sopimukset ovat edelleen avainasemassa kalapyydydkuolleisuuden ehkäisemisessä. Saimaannorpan suojelun käännekohtia oli myös Saimaan talviaikaisten juoksutusten lopettaminen lainmuutoksella vuonna 1991. Juoksutusten lopettaminen alensi merkittävästi pesäpoikaskuolleisuutta, sillä vedenpinnan korkeuden vaihtelu rikkoi juoksutusten aikana norppien rantapesiä. (Sipilä ym. 2008, 9.)

Seurannasta ja suojelusta vastaa nykyisin Metsähallituksen Luontopalvelut, joka toimii Ympäristöministeriön tulosohtauksessa. Maa- ja metsätalousministeriö on ottanut vetovastuun suojelusta, sillä kalastus ja vesiensäännöstelyyn liittyvät asiat kuuluvat sen hallinnonalaan. (Sipilä ym. 2008, 4.)

4.4. Suojelun tärkeimmät tavoitteet

Saimaannorpan suojelun tavoitteet on linjattu Saimaannorpan suojelun strategia 2009 – 2011 – raportissa. Strategian tekemiseen on osallistunut suuri joukko eri suojelutahoja, kuten WWF, Metsähallitus, Joensuun yliopisto, TE – keskus sekä Suomen ympäristökeskus. Strategian mukaan saimaannorpan suojelun päämääränä on suotuisan suojelun saavuttaminen. Tämä tarkoittaa strategian mukaan sitä, että saimaannorppakanta säilyisi elinvoimaisena sen nykyisillä esiintymisalueillaan ja kanta kykenisi levittäytymään myös entisille elinalueilleen. (Metsähallitus 2008, 1.) Suotuisan suojelun taso määritellään strategiassa Euroopan unionin luontodirektiivin määritelmän mukaisesti (Metsähallitus 2008, 4).

Tarkempi tavoite strategiassa on saimaannorppien lukumäärän kasvattaminen 260 yksilöstä 400 yksilöön vuoteen 2020 mennessä. Tämä määrä norppia vähentäisi strategian mukaan sattuman osuutta sukupuutossa. (Metsähallitus 2008, 1.) Pääosin strategian mukaan suojelu keskittyisi siis tulevaisuudessakin alueellisen suojelun tehostamiseen ja kalapyydydkuolleisuuden sekä pesäpoikaskuolleisuuden vähentämiseen. Strategiassa mainitut pyydystyypirajoitusalueiden kasvattaminen ja määräaikaisten verkkokalastusrajoitussopimusten lisääminen ovat toteutuneet viime vuoden aikana; se, onko alueiden kattavuus riittävä suhteessa strategian tavoitteeseen, selviää kuitenkin vasta useiden vuosien päästä.

Muutoin strategian mukaisesti suojelun keinovalikoimassa mainitaan sekä lainsäädännölliset mahdollisuudet että pehmeämmät neuvonta ja valistus norppien kalastuskuolleisuuden vähentämiseksi (Metsähallitus 2008, 1). Häirintää pyritään vähentämään muun muassa talviaikaisilla mairinnousukielloilla pesinnän kannalta keskeisille luodoille sekä talviaikaisen liikkumisen ohjaamisella (Metsähallitus 2008, 2). Talviaikainen Saimaan virkistyskäyttö uhkaa lisääntyvässä määrin norppaa, sillä ympärivuorokautisten asumusten lisääntyessä myös vesistön käyttö automaattisesti lisääntyy tulevaisuudessa. Strategiassa luvataan myös suunnata tutkimusta selvittämään häiriön vaikutukset norpan pesä- ja lepopaikkoihin.

Saimaannorpan esiintymisalueiden turvaaminen puolestaan sisältää norppien elinalueiden huomioonottamisen aluesuunnittelussa, mikä pitää sisällään myös norpan elinalueiden säilyttämisen rakentamattomina ja niiden huomioonottamisen erilaisten hankkeiden suunnittelun yhteydessä. Myös nykyisten suojelutavoitteiden toteuttamista pyritään kiirehtimään, erityisesti Natura 2000-verkoston alueilla. (Metsähallitus 2008, 2.)

Strategian pääpaino on siis vahvasti alueellisesti rajattujen suojelualueiden kasvattamisessa. Tähän liittyy myös saimaannorpan leviämisen mahdollistaminen uusille alueille, mikä vaatii myös suunnitelmallisuutta alueidenkäytön suhteen. Tutkimuksen painopiste strategiassa on suojelun tehon arvioinnin lisäksi myös uusien uhkien kuten ilmastonmuutoksen vaikutusten tutkimisessa. Myös norppien liikkumista aiotaan tutkia, mikä on käytännön suojelutyön kannalta ensiarvoisen tärkeää; alueellinen suojeluhan perustuu juuri tietoon norppien elinympäristön laajuudesta ja erikäisten norppien liikkumisesta.

4.5. Suojelua koskeva lainsäädäntö

Luonnonsuojelulain (1096/1996) 47 §:n mukaan asetuksella voidaan säätää jokin uhanalainen laji erityisesti suojeltavaksi lajiksi, jos sen ”häviämishuoka on ilmeinen”. Saimaannorppa on Suomen luonnonsuojeluasetuksessa (160/1997) (muutos 913/2005) määritelty erityisesti suojeltavaksi lajiksi. Tämä tarkoittaa, että lajien säilymiselle tärkeää esiintymispaikkaa ei saa heikentää eikä hävittää (Ympäristöministeriö 2010).

Kotimaisen lainsäädännön lisäksi saimaannorpan suojelua koskevasta lainsäädännöstä keskeinen on Euroopan unionin luontodirektiivi (92/43/ETY). Saimaannorppa kuuluu direktiivin II ja IV(a)

liitteiden lajeihin. Liitteen II lajit ovat yhteisön tärkeinä pitämiä lajeja, joille on osoitettava erityisen suojelutoiminnan alueita. 3 artiklan mukaan nämä erityisen suojelutoiminnan alueet ovat Natura 2000-verkoston alueita (Etelä-Savon TE-keskus 2008, 5). Liitteen IV (a) lajit ovat yhteisön tärkeinä pitämiä lajeja, jotka edellyttävät tiukkaa suojelua (92/43/ETY).

Direktiivin tavoitteena on saavuttaa saimaannorpan osalta suojelun suotuisa taso, joka on määritelty direktiivin 1 artiklassa seuraavasti: lajien suojelun taso on suotuisa, jos kanta pystyy pitkällä aikavälillä selviytymään luonnollisessa elinympäristössään eikä lajin luontainen levinneisyysalue pienene. Lajin elinympäristön tulee myös olla tarpeeksi laaja lajin kantojen pitkäaikaisen säilymisen turvaamiseksi.

Direktiivin muita keskeisiä kohtia on 12 artikla, jonka 1 kohdassa jäsenmaat velvoitetaan ottamaan käyttöön tiukka suojelujärjestelmä liitteen IV kohdan a eläinlajien suojelemiseksi. Artiklassa kielletään myös näiden lajien tahallinen tappaminen. Artiklan 12 kohdassa 4 jäsenvaltiot velvoitetaan toteuttamaan tarvittavia suojelutoimia sen varmistamiseksi, ettei tahattomalla tappamisella ole merkittävää kielteistä vaikutusta liitteen IV kohdan a lajeihin. Kohdassa velvoitetaan myös ottamaan käyttöön tahatonta tappamista koskeva tarkkailujärjestelmä. Direktiivin määräykset on otettu Suomen lainsäädäntöön lukuun ottamatta tahattoman tappamisen kielteisten vaikutusten estämistä (Etelä-Savon TE-keskus 2008, 5).

Euroopan komissio antoi 5.5.2010 Suomelle virallisen huomautuksen saimaannorpan riittämättömästä suojelusta. Komission tiedotteessa viitataan haitallisten kalastusmenetelmien käyttöön Saimaalla sekä siihen, että rajoitukset eivät ole voimassa kaikilla Natura 2000 – alueilla. Tiedotteessa todetaan myös nykyisen suojelujärjestelmän olevan riittämätön, vaikka kestävä kalastus onkin periaatteessa linjassa luontodirektiivin kanssa. (Euroopan unioni 2010.) Kalastuslain muuttaminen siten, että myös kalastusrajoitusten asettaminen tuli mahdolliseksi, antaa myös paremmat lainsäädännölliset keinot luontodirektiivin toteuttamiseen kansallisesti (Valtioneuvosto 2010, 4).

5. KAKSI NÄKÖKULMAA SAIMAANNORPAN SUOJELUUN

5.1. Analyysin rakenne

Aloitan haastatteluaineiston analyysin hahmottelemalla yleiskuvan vastakkaisista tavoista problematisoida saimaannorpan suojelu. Tämä liittyy näkökulmaeroihin eri ryhmien välillä, jotka ovat avainasemassa norpan suojelussa. Aloitan analyysin identifioimalla kahden hegemonisen diskurssin keskeisiä piirteitä aineistosta. Tämän jälkeen analysoin näitä kahta diskurssia tarkemmin. Keskityn erityisesti eri käytäntöjen sisältämän tiedon kiistanalaisuuteen ja diskurssien välisten valtasuhteiden analysointiin saimaannorpan suojeluprosessissa.

Tämän jälkeen keskityn analysoimaan diskurssien erilaisia luontokäsityksiä ja siirryn lopulta käsittelemään eri käytäntöihin sisältyviä erilaisia tapoja nähdä saimaannorppa. Käsittelem luontokuvausta käytäntönä, joka korostaa eläimen yksilöllisyyttä, ja kontrastoin sitä tieteelliseen tapaan nähdä eläin. Analyysi huipentuu valokuva-analyysiin, jossa toivon solmivani tutkimuksen vielä irralliset langat lopullisesti yhteen ja osoittavani, kuinka saimaannorpasta on tuotettu poliittinen eläin. Alun yksinkertaistus muuttuu siis analyysin edetessä koko ajan yksityiskohtaisemmaksi, kunnes lopussa tiivistän koko tutkimuksen yhteen käsin kosketeltavaan esimerkkiin poliittisesta teosta, joka muutti saimaannorpan ja Saimaan luontoa konkreettisesti valokuvauksen keinoin.

5.2. Saimaannorpan suojelun arviointi

Saimaannorpan suojeluprosessissa on erotettavissa kaksi toisistaan poikkeavaa näkökulmaa tai diskurssia. Ensimmäinen on Saimaan käyttöä painottava näkökulma, jossa saimaannorpan suojelun toteuttamisessa painotetaan Saimaan käyttömahdollisuuksien säilymistä. Vaikka kaikenlainen käyttö moottorikelkkailusta mökkeilyyn nähdään tärkeänä, on diskurssin ytimessä huoli verkkokalastusmahdollisuuksien rajoittamisesta Saimaalla. Tämä näkökulma painottaa siis paikallisten vesienomistajien ja vapaa-ajankalastajien oikeuksia Saimaan käyttöön ja kalastukseen. Diskurssissa saimaannorpan suojelua arvioidaan sen kautta, kuinka paljon suojelutoimilla rajoitetaan muuta Saimaan käyttöä.

Yleisemmin sanottuna käyttäjäkeskeiselle diskurssille on tyypillistä korostaa kokemusperäistä tietoa luonnosta: saimaannorpan suojelusta vastaavat ne, jotka norpan tuntevat, eli paikalliset ihmiset.

Tieteellinen tieto näyttäytyy epäluotettavana ja kiistanalaisena. Myös tähän tietoon pohjautuva suojelualueiden laajuus kyseenalaistetaan. Diskurssissa luontokäsitys korostaa luonnon käyttöä, ja myös norppien verkkokuolemat nähdään luonnollisena; ihmisten ei tule vaikuttaa luonnonvalintaan. Koska ihmisillä on oikeus hyödyntää luontoa ja eläimiä, ei myöskään saimaannorpan verkkokuolemia nähdä ongelmallisina. Tässä diskurssissa luonto nähdään eläintä uhkaavana tekijänä, eikä ihmisen tule puuttua tähän. Luonnossa vallitseva ideaalitila on luonnontila, jota ihminen ei voi enää parantaa. Saimaannorppa nähdään paikallisena Saimaan luontoon kuuluvana eläimenä, johon nimenomaisesti paikallisilla ihmisillä on erityinen suhde.

Toinen näkökulma painottaa saimaannorppakannan kasvua suojelun onnistumisen mittarina. Tämä populaatiokeskeiseksi nimittämäni diskurssi painottaa tieteellisen tiedon merkitystä suojelutoimien suunnittelussa: tieteellistä tietoa voidaan hyödyntää luonnontilan parantamiseen. Päätökset saimaannorpan suojelusta ovat tieteelliseen tietoon pohjautuvia yhteiskunnallisia päätöksiä. Tieteellistä tietoa apuna käyttäen voidaan tehdä saimaannorpan ja Saimaan luonnon kannalta oikeudenmukaisia päätöksiä. Maallikkotieto nähdään amatöörimäisenä ja epäluotettavana tapana saada tietoa luonnosta. Ihmiset nähdään häiriötekijänä luonnossa ja ihmisten oikeus käyttää luontoa kyseenalaistetaan. Saimaannorpan uhkatekijänä nähdään ihminen, ei luonto, jota pyritään vaalimaan ja jonka tilaa pyritään parantamaan. Saimaannorppa nähdään luonnon hyvinvoinnin mittarina ja kansallisena kulttuuriaarteena.

Nämä kaksi näkökulmaa jakavat suojelukiistan osapuolet karkeasti suojelupuoleen, jossa korostuu populaatiokeskeinen näkökulma, ja kalastuspuoleen, jossa painottuu Saimaan käyttömahdollisuuksien säilyminen. On kuitenkin huomattava, että diskursseja ei voida samaistaa kiistassa tietyn statuksen omaaviin ihmisiin, vaikka diskurssit esiintyisivätkin voimakkaampina tietyissä ryhmissä. Haastatteluissa jako suojelijoiden ja verkkokalastusta harjoittavien välillä hämärtyi välillä suojelussa mukana olevan haastateltavan ilmoitettuakin harrastavansa verkkokalastusta. Kuitenkin haastatteluissa nousi esiin voimakkaasti kaksi eri näkökulmaa suojeluun. Tätä vastakkainasettelua myös korostettiin ja ylläpidettiin kuitenkin hyvin voimakkaasti haastatteluissa, joten jonkinlainen jako näiden kahden ryhmän kesken on oikeutettu.

5.2.1. Käyttäjakeskeisen diskurssin identifiointi

Käyttäjakeskeisen diskurssin identifiointi lähti liikkeelle siitä, että haastatteluista erottui muista poikkeava tapa arvioida suojelun nykytilaa. Tälle oli tyypillistä arvioida suojelun tilaa positiivisemmaksi kuin niille, jotka nojasivat selonteoissaan virallisiin arvioihin kannan kasvusta. Näissä haastatteluissa arvioitiin suojelun tila hyväksi, sillä suojelualueiden pinta-ala on kasvanut vuoden sisällä runsaasti. Tieto siitä, että virallisten arvioiden mukaan saimaannorppakannan kasvu on pysähtynyt, rajattiin selontekojen ulkopuolelle. Suojelun onnistumisen arvioinnissa pyrittiin välttämään kannan kasvutietoja, sillä ne nähdään kiistanalaisina

Käyttäjakeskeisessä diskurssissa suojelua arvioidaan siis sen kautta, kuinka suuri suojelualueen pinta-ala on neliökilometrimääräisesti laskettuna. Pyysin haastattelun alussa haastateltavaa kuvailemaan saimaannorpan suojelun nykytilaa.

X: no saimaannorpan suojelun nykytilahan ( ) on siinä mielessä (.) vois sanoa että ihan historiallisesti parantunu koska (.) koska tuota (.hh) se suojaalue mikä oli (.) vuoden kakstuhatta(.)yheksän (.) alussa\ eli vuosi=sitten (.) eli kakstuhattakaheksan lopun tilanne minkä verran osakaskunnat oli nää vesialueen omistajat tehny näitä sopimuksia, niin neliökilometreissä se oli viissattaa (.) kaheksanto:ista (1.5) ja tuota (.h) siihen valtion omat vesialueet automaattisesti on suojeltuja niin ne mukaalukien niin se oli kuussattaaviis neliökilometriä\ ja nyt sitten ((yskii)) tämä (.hh) tämä tuota (h) tämän hankkeen myötävaikutuksella niin tää sopimusalue on saatu laajennettua niin (.) siihen että se on nyt ( ) valtionveet mukaan lukien niin se on semmonen tuhatviissattaa neliökilometria melko tarkalleen...alueita tullee siihen lissää (2) niin sehän ( ) suojelualuehan on kolminkertastunu\...

Haastateltavan suora vastaus kysymykseen suojelun nykytilasta on, että suojelu on historiallisen parantunut, sillä suojelualue on kasvanut vuodessa lähes kolminkertaiseksi. Suojelussa on onnistuttu, sillä suojeltu vesialue on ennätyksellisen laaja. On hyvin mielenkiintoista, ettei haastateltava mainitse saimaannorppien määrän muutosta ensimmäisenä tekijänä suojelun nykytilasta kysyttäessä. Haastattelu jatkuu:

X: ...ja se on on sikäli iso määrä että (1.5) °että° kun tähänki asti se norppa on siellä pärjänny (.) eikä oo (1.5) niin (2) vaikka se on uhanalainen ollu niin se kuitenkin se kanta on kasvanu siitä (.h) siitä jos kattoo tilastoja mitä se on viralliset kanta-arviot vuoteen yheksänkymmentä esimerkiksi on niin se on noin sa:alla yksilöllä kasvanu ( ) vähäisimmilläkin suojelutoimenpiteillä,...

Kuten tästä käy ilmi, suojellun vesialueen laajuutta pidetään tarpeettoman suurena. Perusteena on se, että norppakanta on kasvanut menneisyydessä vähäisemminkin suojelutoimenpiteillä. Tällä tavalla suojelualueiden laajuuden tarpeellisuus kyseenalaistetaan tehokkaasti ja korostetaan vähäistenkin rajoitusten riittävyttä. Haastateltava pyrkii hieman ristiriitaisella tavalla kyseenalaistamaan näin laajojen suojelualueiden tarpeellisuuden heti sen jälkeen, kun oli myöntänyt suojelun historiallisesti parantuneen. Tämä kuvastaa käyttäjäkeskeisen diskurssin syvää ristiriitaa: suojelun onnistuminen samaistetaan suojelualueiden pinta-alan kasvuun mutta samalla kyseenalaistetaan näiden laajojen suojelualueiden tarve.

Mistä tämä ristiriitainen suhtautuminen suojelualueisiin sitten johtuu? Ensiksikin, suojelun nykyistä hyvää tilaa korostetaan, koska halutaan painottaa vapaaehtoisen sopimusmenettelyn onnistumista saimaannorpan suojelussa. Koska lakimenettely nähdään tässä diskurssissa negatiivisena sen rajoittavan luonteen takia, halutaan vapaaehtoista sopimusmenettelyä jatkaa. Haastattelussa tämä käy ilmi seuraavasti:

X: ...ja ne ei ehkä ↑uskonu sitten siihen että se voitais tällä (.) sopimusmenettelyllä yle- ylipäätään laajentaa=että sen takia ne ajo niin kovasti sitä lakia että se pitäis °tehä (2) ja tuota° (.) ja nyt sitten on tietysti eletty siitä < jo (.h) se vuos eteenpäin> ja (.) minusta osakaskunnat on hyvin selkeesti täs näyttäny että tulosta on tullu että ( ) kolmikertaseks laajentu se alue vuodessa niin (.h) niin kyllähän siellä tahtoo on tehä näitä sopimuksia ja että ( ) onnistuu tätäkin kautta...

Tässä haastateltava puhuu suojelupuolelta tulleista paineista laajentaa määräaikaaisesti verkkokalastukselta rauhoitettuja alueita. Kuten tekstistä käy ilmi, osakaskunnilla oli siis paineita osoittaa suojelupuolelle, että vapaaehtoinen suojelu onnistuu. Näin siis määräaikainen rauhoittaminen ei tapahtuisi lailla. Tämä selittää osaltaan halua arvioida suojelun tila erittäin hyväksi, koska vapaaehtoisen suojelun onnistumista halutaan korostaa.

Toisesta haastattelusta selviää myös vapaaehtoisen suojelun merkityksen korostaminen. Pyysin ensin haastateltavaa kertomaan suojelun viimeaikaisista tapahtumista:

X: °niin joo°\ no tota ylipäätään siis (1) suojelu (.) tällä hetkellä niin se on niin .h saimaanorpan osalta niin laaja laaja asia että kun siihen liittyy siis °ihan° tää ↑kannan ↑kannan seuranta=monitorointi ja ja tota .h sitten nää suo- suorat suojelutoimet mitä ne sitten onkaan joko verkkokalastuksien mm rajotuksen valvontaa tai tai=tai kaavotuksen seuraamista tai muuta niin tähän on .h on kuitenkin ↑kokonaisuuteena (1) Suomessa ↓erittäin hyvällä mallilla (.) kun siihen on tehty vuos- vuosia vuosia vuosikymmeniä niinku määrätietosesti työtä °et niinku° ↑kokonaisuus on hyvällä hyvällä tolalla .h ja ja niinku ihmisten tietosuus (.) ylipäätään norpasta .h norpan osalta

saatu °saatu niinku° suunnilleen öö kiistatta suomalai suomalaiseks luonnonsuojelun symboliks=niin se on myös sitä työtä mis- missä pitää niinku kokea ↑onnistuneensa

Selonteossa näkyy selvästi se, että haastateltava pitää nykyistä suojelun tilaa kokonaisuudessaan hyvänä, sillä (vapaaehtoisen) suojelun eteen on tehty paljon töitä ja ihmisten tietoisuus norpasta on lisääntynyt. Mielenkiintoista on se, että selonteossa rajataan taas ulkopuolelle tiedot siitä, että kannan kehitys on kääntynyt laskuun, vaikka haastateltava mainitsee kannan seurannan kuuluvan suojeluun. On tietysti mahdollista, että kysymys suojelun tapahtumista voi ohjata haastateltavan arvioimaan suojelukäytäntöjä eikä niinkään saimaannorpan kannan tilaa. Silti haastateltavan arvio siitä, että suojelu on kokonaisuutena erittäin hyvä, tilanteessa, jossa kanta on kääntynyt laskuun, on huomion arvoinen. Seuraavassa haastateltava arvioi päätöstä jatkaa suojelua vapaaehtoismenettelyllä:

X: öö h siis (.) päätös siitä että jatketaan verkkokalastuksen rajotusalueella ↑vapaaehtos- ↑vapaaehtos ↓menettelyllä ↑se on mun mielestä ihan=hyvä hyvä päätös ollu koska tota=ni .h ää ↑tähän saakka saavutetut suojelu (.) tulokset on edelleenkin kyllä ne on vapaaehtostyöllä °ja° vapaaehtosilla päätöksillä saatu ↑aikaan \ °et° tota (1) olis olis toisaalta (.) <melkonen> potku nilkkaan sitte nii- sille vapaaehtosille rajotuksille ↓jos=jos nyt vaan ty- tyylysti tehtäs päätös että tää ei oo riittävä\ ää toki ( ) °täähän° on viime kädessä poliittinen päätös ja sillä Anttilahan se ((naurua)) se ↑loi lausumaan että jos ei tää oo riittävä niin sitten tehdään tehdään tota niin (.) asia asia tota (.) tavallaan pakolla että siitä tulee sit lakiesitys ja... >pakollinen rauhotus<

Selonteossaan haastateltava ikään kuin vahingossa paljastaa, miten arvioi suojelun onnistumista. Hänen mielestään vapaaehtoisuuden tiellä kannattaa jatkaa, sillä tähänkin saakka suojelutoimet on saavutettu vapaaehtoisuudella. Vapaaehtoisuudesta luopuminen olisi ”potku nilkkaan” vapaaehtoisille päätöksille. Selonteossa viitataan vapaaehtoisuuteen sisältyvään suojelutahtoon, ovathan aikaisemmatkin suojelutoimet saavutettu vapaaehtoisilla päätöksillä. Tämänkaltainen argumentointi, jossa suojelun onnistumista ei arvioida suoraan norppakannan kasvulla, vaan selonteossa puolustetaan voimakkaasti vapaaehtoisuuden periaatetta, on tyypillinen käyttäjäkeskeiselle diskurssille, sillä kuten mainittu, tavoitteena on välttää pakkokeinot norpan suojelussa.

Toinen seikka, joka vaikuttaa diskurssissa ilmenevään suojelun onnistumisen positiiviseen arviointiin, on se, että arvioinnissa pyritään välttämään kannan kasvutietoja, sillä ne nähdään kiistanalaisina. Seuraavaksi käsitellenkin diskurssissa ilmenevää epäluottamusta norppakantaa

koskevaa tiedonhankintaa kohtaan. Tämä ilmenee ehkä selvimmin haastattelussa, jossa pyysin haastateltavaa arvioimaan pesälaskennoissa saadun tiedon luotettavuutta.

X: no (2) siinä siinä tuota niin (2) varmasti ois parantamisen varaa\... ja mikä heijän niinku tämä (.) motivaatio on sitten (.) kiertää siellä mitenkä tarkasti ne käy ne °paikat läpi°... jos norppakanta kasvaa niinkun me uskomme niin varmasti niitä kannatais (.) ehtii semmoisilta paikoilta että (.) missä ne ei ennen oo olleet että ne voi ihan uusia aluevaltauksia tehdä\

H: mmm eli aatteleksää että niitä nimenomasest just että niitä että kaikkia pesiä ei löydetä,

X: no ↑sehän on selvä ettei niitä kaikkia pesiä löydetä että onhan ne sen minun mielestä myöntäny (.) suojelu (.) biologitkin sen mutta tuota .hh mutta se että niitä ainakin sitten kuulee jälkikäteen (.) tuolta ihmisiltä (.) ja on ne on ne niinkun sitä Metsähallitukseenkin soittanut että .h että ne on siellä ja siellä nähny norpan ja se ei sitten oo välttämättä laskennassa °mukana=ja° että se ei oo niinku laskennassa huomioitu=ja sitä on sitten vaikee ennään jos toukokuulla ilmoitetaan °niin° käyä toteamassa että onko se sitten (.) onko se sitten niin että on aina se riski että ne ( ) vaellukset tullee siinä että voi olla että se on muualla syntynyt ja se on vaeltanut toiseen paikkaan (1) et ↑kyllä siinä laskennassa tehostamista on että,...

Norppien pesälaskentoja ei nähdä uskottavana tapana saada selville norppien todellinen määrä: tässä tiedonhankinta kyseenalaistetaan kyseenalaistamalla pesälaskijoiden motivaatio tiedon hankintaan. Selonteossa kyseenalaistetaan erityisesti se, että pesälaskennoissa löydettäisiin pesät uusilta alueilta. Haastateltava tuo myös esille oman mielipiteensä norppakannan kasvun suunnasta: vastoin pesälaskijoiden hankkimaa tietoa, haastateltava (ja hänen viiteryhmänsä) uskovat, että norppakanta kasvaa.

Lisäksi on mielenkiintoista, että selonteossa haastateltava argumentoi tiedon luotettavuutta vastaan puhumalla ihmisten yksittäisistä norppahavainnoista, joita pesälaskennassa ei ole otettu huomioon, vaikka hän itsekin myöntää, että havainto saattaa olla väärä (norppa on saattanut vaeltaa jostain muualta paikalle). Tämä on mielenkiintoista, sillä myöhemmin nähdään, kuinka populaatiokeskeisessä diskurssissa yksittäisten laskematta jääneiden havaintojen merkitys poistetaan vertailemalla kannan kasvutietoja aikasarjana. Käyttäjakeskeisessä diskurssissa yksittäiset havainnot ovat tärkeitä, sillä selonteossa tiedon luotettavuuden arviointi tapahtuu nimenomaan suhteessa paikallisten luonnossa tekemiin havaintoihin.

Tämänkaltaiset epäilyt, jotka koskevat virallista tietoa norppakannan koosta, aiheuttavat edellä mainitun ristiriidan käyttäjakeskeiseen diskurssiin. Suojelun arvioidaan onnistuneen vetoamalla suojelualan pinta-alan kasvuun, eikä tietoa norppakannan kasvun pysähtymisestä hyväksytä. Jos hyväksyttäisiin norppakannan kasvun pysähtyminen, jouduttaisiin myös toteamaan nykyisen

suojelun tason riittämättömyys. Suojelun arvioidaan siis onnistuneen vetoamalla suojelualueiden kasvuun, jotta vältettäisiin pakkokeinot suojelun toteuttamisessa.

Pakkokeinojen välttämässä halutaan korostaa myös paikallisten omaa asiantuntijuutta norpan suojelussa ja estää näin suojelun rajoittava vaikutus Saimaan käytössä. Haastattelussa kysyin, miten norpan suojelu ja Saimaan hyödyntäminen voitaisiin parhaiten yhteen sovittaa.

X: °niin° no minustahan tää on niinku se, että me mennään niinkun aina tän paikallisten (.hh) paikallisten (h) näkökannat huomioon ottaen=ettei niinkun liian (2) liian järeitä toimenpiteitä ja tavallaan niinkun sellasta ylikävelyä tehä että (2) °että tavallaan tietään (.) tai niinkun sanotaan että myö tietään miten pittää tää norppa suojella°...

Haastateltava yhdistää tässä paikallisten näkökantojen huomioon ottaen siihen, ettei suojelussa oteta käyttöön liian järeitä toimenpiteitä. Jos siis paikallisilta kysyttäisiin, niin suojelun toimenpiteet olisivat vähemmän järeitä. Koska paikalliset ihmiset tietävät, miten norppa pitää suojella, yhteensovittamisessa tulisi ottaa huomioon paikallisten mielipiteet. Tästä selonteosta paljastuikin jo käyttäjäkeskeiselle diskurssille tyypillinen tapa muodostaa paikallisuus siten, että sen piirteinä on (tässä: liian järeiden) suojelutoimenpiteiden vastustus. Tästä vastustuksesta kertoo myös viittaaminen ”ylikävelyyn”, joka pitää sisällään ajatuksen epäsymmetrisestä valtasuhteesta paikallisten ja jonkun tässä vielä hämärän peittoon jäävän tahon välillä.

Käyttäjäkeskeisen diskurssin identifioiminen haastatteluaineistosta tapahtui siis yhdistämällä otteita, joissa korostui suojelun tilan arvioiminen suojelualueiden laajuuden kautta, paikallisuuden korostaminen, tieteellisen tiedon kyseenalaistaminen ja maallikkotiedon esiin nostaminen. Diskurssille tyypillisiä piirteitä ovat suojelun tarpeen ja intensiteetin kyseenalaistaminen, mikä heijastuu myös ristiriitaisessa tavassa suhtautua suojelualueisiin: toisaalta suojelun onnistuminen samaistetaan suojelualueiden laajuuteen mutta toisaalta niiden laajuutta pidetään tarpeettoman suurena.

5.2.2. Populaatiokeskeisen diskurssin identifiointi

Populaatiokeskeisen diskurssin identifiointi puolestaan perustuu haastatteluaineistoon, jossa saimaannorpan suojelun onnistumista arvioidaan vedoten virallisiin kannan kasvuarvioihin. Kysyin suojelupuolen edustajalta, miten hän kuvailisi saimaannorpan suojelun nykytilaa:

X: saimaannorpan osalta nii (hh) nykytilaa vois kuvata niin että (.h) et et me ollaan tutkittu (h) >lähinnä Joensuun yliopistolla< ja Helsingin yliopistolla myös ja RKTL: ssä ja me ollaan oltu mukana ja (hh) kolkyt vuotta ja seurattu tätä nii tavallaan ne rajaehdot tiedetään\ ja ja keskeisin rajaehto siinä on on se että >et et< jos ei (.) suojella ja tehdä suojelutoimia niin saimaannorppa menee sukupuuttoon...

Haastateltava reagoi kysymykseen suojelun nykytilasta ilmaisemalla, että suojelun tilasta on usean vuosikymmenen ajan tutkimustietoa ja että johtopäätöksenä on todettu saimaannorpan sukupuuton uhka ilman suojelutoimenpiteitä. Haastateltava jatkaa puhumalla kannan kehityksestä:

X: ...mut sit tuli (.) tän ilmastonlämpiämisen ensimmäiset vaikutukset=meille tuli lumettomii talvii kaks peräkkäin joka tappo (.) imetysaikaan kolkyt prosenttii (.) kuuteista (.h) imetys ja lisääntymisolosuhteet oli niin huonot (.hh) ja kun tää yhdistyy siihen nykyseen kalastuskuolleisuuteen nii (.) niin se oli liikaa, ja kanta lähti menemään alespäin=ja\ (.h) kahtena ensimmäisenä vuonna se meni meni neljä prosenttii vuosi alaspäin\ (.hh) viime vuonna kanta pysy suurinpiirtein tasapainos=tänä vuonna ennakoidaan taas sitä neljän prosentin pudotusta\...

Kysymykseen vastaaminen päättyy seuraavaan puheenvuoroon:

X: ...et tilanne on vakava=ja ja ja ja nyt saimaannorppaa pudotettiin (.) luokitukseltaan niin kriittisesti uhanalaseks=elikkä (.hh) seuraava siellä sitte on (.) >sukupuuttoon kuollu laji< viime tarkastelussa joka kansainvälisesti tehtiin vuos=sitte

Kuva saimaannorpan suojelun tilasta on radikaalisti erilainen kuin käyttäjäkeskeisessä diskurssissa. Suojelun nykytila arvioidaan huonoksi, sillä saimaannorpan kanta on lähtenyt laskuun huonojen lisääntymisolosuhteiden takia. Aikaisemmin hyväksi todetut kalastuskuolleisuuden vähentäminen ei riitä, sillä leudot talvet ovat huonontaneet saimaannorppakannan tilaa. Itse asiassa selonteossa viitataan käännekohtaan suojelussa: ilmastonlämpeneminen yhdistettynä jo aikaisemmin havaittuun kalastuskuolleisuuteen ”oli liikaa”, ja käänne huonompaan tapahtui. Tämänkaltainen käänneestä puhuminen viittaa *muutokseen*. Toisin kuin käyttäjäkeskeisessä diskurssissa, jossa vapaaehtoisuutta perusteltiin vedoten sen vanhoihin ansioihin, tässä diskurssissa irtaudutaan menneestä: tilanne on suojelun kannalta muuttunut, mikä aiheuttaa muutoksen tarpeita myös suojelukeinoissa. Tässä suojelun onnistuminen samaistetaan tietoon kannan kasvusta, joka on ollut huono.

Viimeisessä puheenvuorossa haastateltava vetoaa vielä kansainväliseen luokitukseen saimaannorpan uhanalaisuudesta. Tämä luokituksen muuttuminen kriittisesti uhanalaiseksi on siis vain yhden askeleen päässä sukupuutosta. Selonteko viittaa edelleen muutokseen mutta

havainnollistaa sitä nyt toisella tavalla: luokituksen muuttaminen kriittisesti uhanalaiseksi muuttaa norppaa lajina tavalla, joka tuottaa uudenlaisia vaatimuksia suojelulle. Edellä mainittu norpan luokittelu luonnonsuojelun symboliksi taas ei sisällä tämänkaltaisia suoria vaatimuksia suojelukeinojen suhteen.

Toisessa haastattelussa esitettiin samantapainen käsitys suojelun tilasta:

X:... tänä vuonna juuri sen tällöinen status on muuttunut erittäin uhanalaisesta äärimmäisen uhanalaiseksi mikä tarkoittaa sitä, että .hh että tota (.) se on erittäin sukupuuton uhan alla, ja se on pahentunut sen takia että se kanta on laskussa\...

Kuten edellä, suojelun tila nähdään huonona vedoten kannan kasvutietoihin. Myös saimaannorpan statukseen äärimmäisen uhanalaisena eläimenä viitataan selonteossa: kuten edellä mainittiin, luokitukset ovat hyvä keino esittää vaatimuksia suojelun suhteen ja korostaa muutosta mutta myös rinnastaa saimaannorppa muihin uhanalaisiin lajeihin ja ikään kuin tuoda näidenkin uhanalaisuus tukemaan saimaannorpan suojelupyrkimyksiä.

Vaikka jo tässä vaiheessa on helppo nähdä, miten erilaisen kuvan nämä kaksi diskurssia antavat saimaannorpan suojelun tilasta, jatkan vielä populaatiokeskeisen diskurssin piirteiden identifioimista haastatteluaineistosta. Tieteellisellä tiedolla on siis keskeinen rooli populaatiokeskeisessä diskurssissa, sillä diskurssin keskeinen arviointikriteeri suojelun onnistumiselle on kannan kehityksen seuranta. Asiantuntijatieto nähdään neutraalina ja luotettavana. Kysyin myös suojelupuolen edustajilta pesälaskennoissa saadun tiedon luotettavuudesta.

X: se on hirveen korkealla tasolla (h) et et et ( ) niin kuin kerroin niin paris kansainvälisessä työryhmässä oon ja (.h) ja siel on useampaan kertaan ↓arvioitu (.) meidän töitä=ja...

X: ...ja ja se että et mitä on keskusteltu tiedon luotettavuudesta\ (.) niin on se että (.h) et okei me lasketaan pesät niin varmasti jää joku pesä löytämättä\ mut se että me löydetään niistä varmasti kaheksankyt yheksankyt prosentti\ (.) poikasista löydetään löydetään normaalivuonna varmaan se yheksankyt prosentti (.h) ja sitten me ollaan tehty samalla ↑menetelmällä pitkän aikaa elikkä ↑aikasarjana nää tulokset on vertailukelpoisi\ ja siitä pystytään katsoon nää populaatiotrendit...

Haastateltava arvioi pesälaskennoissa saadun tiedon olevan erittäin luotettavaa, mikä on todistettu

myös kansainvälisellä arvioinnilla. Lisäksi haastateltava pyrkii nostamaan keskustelun tiedon luotettavuudesta tieteelliselle tasolle puhumalla tulosten vertailukelpoisuudesta aikasarjana. Haastateltava jatkaa:

X: elikkä se on tämmöstä maallikko( ) yks pesä täältä löytämäti=mää löysin sen\ (.) niin niin se on niinku tän tason keskusteluu\ sit taas kun mennään taas ekologiaan niin se keskustelu on ihan toisella tasolla ( ) sitä pidetään erittäin hyvin seurattuna (.) populaationa

Kuten yllä olevasta katkelmasta käy ilmi, tiedon luotettavuutta voidaan arvioida usealla eri tasolla. Maallikkotaso liittyy yksittäisiin havaintoihin, kun taas ekologia(tieteen) tasolla saimaannorppapopulaation kannasta saatu tieto on luotettavaa. Tämänkaltaisella selonteolla viitataan tieteellisen yhteisön jakamiin käsityksiin siitä, mitkä ovat tiedon luotettavuuden kriteerit. Ne eivät liity yksittäisiin havaintoihin, joita maallikot tekevät liikkueessaan luonnossa. Tieteellinen puhe on paitsi vakuuttamisen keino, myös keino tehdä pesäero maallikoihin ja heidän epäilyihinsä siitä, voidaanko pesälaskennoissa saatuun tietoon luottaa. Tällä tavoin populaatiokeskeisessä diskurssissa asiantuntijuus pyritään rajaamaan vain tieteellisen koulutuksen saaneisiin ihmisiin tai yleisemmin ihmisiin, jotka ymmärtävät ja hyväksyvät nämä tieteellisen yhteisön jakamat kriteerit siitä, miten tiedon luotettavuutta arvioidaan.

Kysyin toisessa haastattelussa saman kysymyksen pesälaskennoissa saadun tiedon luotettavuudesta:

X: se on ↑niin luotettavaa kun se ikinä voi olla... ja se on nyt kehitetty kyllä niin hyväks kuin se (.) suinkin voi voi olla, että että toki täysin aukotonhan se ei oo koska siinä on hyvin lyhyt aika keväällä etsiä ne=ja ja tota et aina jokunen jää mut että kun kun kuitenkin on jo niin pitkä aikasarja jo takana, niin pystytään luotettavasti kuitenkin arvioimaan niinkun varsinkin tämmösiä suuntia ja trendejä et sillä ei oo oikeestaan merkitystä et jääkö sieltä nyt muutama pesä sit kenties (.) ↓löytymättä,

Vastaus oli samantapainen kuin edellisessä selonteossa, pesälaskennoissa saatu tieto arvioidaan luotettavaksi sen vuoksi, että pitkien aikasarjojen avulla voidaan luotettavasti arvioida tietoa kannan kehityksestä, vaikka jokaista pesää ei löydetäisi. Aikaisemmin todettiin, että käyttäjäkeskeisessä diskurssissa tiedon luotettavuuden arviointi tapahtuu suhteessa näihin yksittäisiin maallikkohavaintoihin, jolloin myös tieto kannan kehityksestä arvioidaan vähemmän luotettavaksi kuin populaatiokeskeisessä diskurssissa.

Populaatiokeskeinen diskurssi poikkeaa siis käyttäjäkeskeisestä diskurssista siten, että suojelun onnistumista arvioidaan mittarina populaation kasvusuunta. Tällöin on luontevaa, että

tiedonhankintamenetelmiä pidetään tieteelliset kriteerit täyttävinä ja luotettavina. Maallikkotieto on paitsi epäluotettavaa, se vie myös keskustelun väärään suuntaan. Väärä suunta keskustelulla näyttäisi olevan tieteellisen tiedon kyseenalaistaminen ja tieteellisesti merkityksettömien havaintojen tekeminen.

Miten sitten populaatiokeskeisessä diskurssissa suhtaudutaan Saimaan käytön rajoitukseen? Koska diskurssin suurin huoli on saimaannorpan kannan kasvusuunnan pysähtyminen, on suhtautuminen rajoitukseen myös toisenlainen. Tässä diskurssissa suojelutoimenpiteiden kustannuksena ei nähdä menetettyä Saimaan käyttöhyötyä, kuten käyttäjäkeskeisessä diskurssissa, vaan suojelutoimenpiteiden hyväksyttävyyttä arvioidaan tehokkuuden ja niiden aiheuttaman työpanoksen suhteen.

Kysyin haastattelussa, miten onnistunut oli päätös, ettei määräaikaisia kieltoja tullut.

X: [joo] silloin voin heti sanoa että et silloin kun asiasta keskustelin niin olin ( ) sitä mieltä että tää pitää hoitaa lainsäädännöllisesti\ että on erittäin vaikea ja kallis tie (.) ja ei oo niin täydellinen, ei saada niin täydellistä tulosta, ja tää toteutuu hitaammin\...

Lakimenettelyä kannatettiin, sillä vapaaehtoisten sopimusten solmimisen taloustoimikustannukset ovat korkeammat, eikä saavutettu tulos ole yhtä kattava kuin lakimenettelyn avulla saavutettu. Lisäksi prosessi on hitaampi.

Toisessa haastattelussa kysyin tärkeimpiä keinoja saimaannorpan suojelun toteuttamisessa:

X: ...↑tietysti vapaaehtoisuus on hirveen hyvä ajatuksena, ja kaunis ajatuksena=ja että se lähtis sieltä paikalliselta tasolta (.h) mutta (.) mutta tota (1.5) vapaaehtoisuus on aina vapaaehtoisuutta ja sillä ei päästä niinkun semmoseen <↑kattavaan alueeseen että että sieltä ne verkot saatais pois sieltä vesistä, (.h)>...

Vapaaehtoisuudessa ei siis nähdä periaatteessa ongelmia, mutta koska suojelumenetelmiä arvioidaan niiden tehokkuuden mukaan, lakimenettely nähdään parempana vaihtoehtona. Verrattuna alussa esitettyyn diskurssiin, vapaaehtoisuuden periaatteeseen suhtaudutaan toisin tässä selonteossa. Kommentissaan siitä, että vapaaehtoisuus on aina vapaaehtoisuutta, haastateltava viittaa vapaaehtoisuuteen valintana sen suhteen, suojellaanko norppaa vai ei. Haastateltava jatkaa sanomalla, että tällä periaatteella ei päästä kattavaan alueeseen, mikä tarkoittaa, että vapaaehtoisuuteen sisältyvä valinnanmahdollisuus tuottaisi norpan kannalta huonon tuloksen. Tässä

siis vapaaehtoisuuteen sisältyy epäily suojelutahdosta, toisin kuin käyttäjakeskeisen diskurssin yhteydessä mainittuun selontekoon, jossa vapaaehtoisuuden periaate liitettiin nimenomaan sen avulla menneisyydessä aikaansaatuihin suojelutoimiin.

On hyvä huomata, että suojelumenetelmiä voidaan myös populaatiokeskeisessä diskurssissa arvioida muuten kuin suojelun tehokkuuden tai niiden kustannusten kautta. Kysyin haastattelussa suojelupuolen edustajalta vapaaehtoisten verkkokalastuskieltosopimusten solmimisesta ja tarkemmin niistä käydyistä neuvotteluista (siitä, käydäänkö alueista neuvotteluja ja halutaanko sopimusalueisiin poikkeuksia).

X:... sillon kun on on hyvin paljon pienempiä alueita sovittu niin niin siinä on on (.hh) o:n vaikka se alue ei ehkä sinällään niinku (h) hyvin pieneks rajattuna nyt oo suojelullisesti ollu niin kovin hyödyllinen niin on siinä tietysti ollu se näkökulma että (.h) että on on niinku tämmönen osallist-osa- osallistava yhteys siinä °ja° siihen osakaskuntaan ja...

Tässä selonteossa haastateltava poikkeaa tavasta arvioida suojelutoimenpiteitä niiden vaikutusten mukaan ja tuokin esille sopimusneuvotteluiden osallistavan yhteyden. Poikkeamalla totutusta tavasta arvioida suojelumenetelmiä haastateltava ikään kuin paljastaa vahingossa ristiriidan suojelumenetelmien hyväksyttävyydessä. Vaikka suojelun kannalta jokin sopimus ei olisikaan hyödyllinen, niin toinen osapuoli sidotaan suojelun käytäntöihin vapaaehtoisen sopimuksen avulla. Suojelun päämääränä ei siis ole ainoastaan suojella norppaa vaan myös saada osakaskunnat hyväksymään suojelutoimet näiden suojelun kannalta hyödyttömien sopimusten avulla. Ehkä merkittävämpi paljastus tässä selonteossa on kuitenkin se, että vapaaehtoisten sopimusten kustannukset eivät synny ainoastaan norpalle merkittävien suojelualueiden rauhoittamisesta vaan myös suojelullisesti hyödyttömien sopimusten solmimisesta paikallisten kalastajien sitomiseksi suojeluun. Koska sopimuksista maksettava korvaus ja niiden solmimisesta aiheutuva työpanos ovat yhteiskunnallisia kustannuksia, on tarpeen myös arvioida näiden kustannusten todellista hyötyä saimaannorpan suojelun kannalta.

Populaatiokeskeisen diskurssin identifioimisessa kiinnitän siis huomiota siihen, miten suojelua arvioidaan tieteelliseen tietoon ja populaatiotrendeihin nojaten. Suojelumenetelmiä arvioidaan niiden tehokkuuden ja kustannusten kautta, kun taas Saimaan käyttörajoitukset eivät ole keskeinen huolenaihe. Saimaannorpan suojelun tila arvioidaan paljon huonommaksi kuin käyttäjakeskeisessä diskurssissa.

Seuraavaksi siirryn analysoimaan näissä diskursseissa eri toimijoiden välisen vastakkainasettelun rakentumista ja ylläpitämistä. Kiinnitän huomiota myös paikallisuuden rakentumiseen ja valtasuhteiden muodostumiseen eri toimijoiden välillä. Tiedolla on suuri merkitys roolien muodostumisessa toimijoiden välille, sillä toimijat pyrkivät eri tavoin asemoimaan itseään asiantuntijoiksi saimaannorpan suojelussa. Tällä tavoin pyritään sekä saamaan valtaa määrittellä suojelukeinot että kiistämään tietyn ryhmän auktoriteetti tiedon tuottamisessa.

6. SUOJELUN POLITIIKKAA

6.1. Toimijoiden asemoiminen vallankäytön välineenä

Vastakkainasettelua paikallisten kalastajien ja suojelijoiden kesken pyritään sekä purkamaan että ylläpitämään. Vastakkainasettelun ylläpitäminen liittyy edellä mainittuun käyttäjäkeskeiseen diskurssiin siten, että asiantuntijuus norpan suojelussa pyritään rakentamaan kokemusperäisen tiedon varaan. Tämä tarkoittaa yhteisen paikallisuuden rakentumista siten, että suojelijat eksklusoidaan tämän paikallisuuden ulkopuolelle. Seuraavassa haastattelupätkässä haastateltava puhui julkisuuden vaikutuksesta suojeluun.

X: ...mut sitten sillä on myös ollu tietysti tämmöstä negatiivista vaikutusta että (.) ihmiset on sitten niinku (.hh) äkäseks tullu siitä että sitä tullaan niinku (.) tänne suojelemaan ja kehä kolmosen sisäpuolelta suojellaan ja °ja ja (.) paikallisten paikallisten yli yli kävellään°=ja tehhän uusia suojeluesityksiä jotka heijän mielestään näitä norppia on täällä ollu aina ja ne on pärjäny niitten kanssa niinku ↑onkin että ei oo mittään tuota (.) ihmeempää ongelmaa ollu ja tuota nyt yhtäkkiä sitten niin hirmu hinku että se pitäis suojella ja kieltää kaikkee mahdollista jäällä liikkumista ja kalastusta °ja muuta niin° ja se niinkun sitten herättää pahaa verta siellä että...

Tästä puheenvuorosta käy hyvin selville kaksi seikkaa. Ensiksi, paikallisten harmi siitä, että norpan suojelua hoidetaan ”Kehä kolmosen sisäpuolelta”. Tässä paikallisuus erotetaan selkeästi Kehä III:sta, joka on aina merkinnyt toisaalta kaupunkilaisuutta ja toisaalta poliittisen vallan keskusta. Tähän vaikutusvallan merkitykseen viittaa myös haastateltavan ajatus siitä, että paikallisten yli kävellään suojeluesityksissä. Kehä III:n sisäpuolelta lähtee myös valta tehdä päätöksiä paikallisen väestön tahdon yli: tähän ylikävelemiseen liitetään selonteossa myös uudet suojeluesitykset.

Toinen seikka, joka näkyy hyvin puheenvuorossa, on paikallisten asiantuntijuuden korostaminen. Haastateltava puhuu ikään kuin paikallisten suulla ja vetoaa selonteossaan paikallisten ihmisten kokemusperäiseen tietoon norpista. Norppia on ollut aina Saimaan vesistöissä, eikä ihmisillä ole ollut ongelmia niiden kanssa. Tämä kääntää suojelun ongelman täysin vastakkaiseen suuntaan: paikallisten ihmisten pärjäämiseen norppien kanssa eikä norppien selviytymiseen vesistöissä. Selonteossa viitataan siihen, että ongelmat syntyivät vasta, kun norppia tultiin suojelemaan muualta. Koska paikallisten ihmisten yhteiselo saimaannorpan kanssa on historiallinen ja sen aikajänne on siis satoja vuosia, norpan yhtäkkinen sukupuuton uhka nähdään mahdottomaksi. Haastateltavan kommentti siitä, kuinka norppia paikallisten mukaan on ollut (Saimaan vesistöissä) *aina*, viittaa siis tähän historialliseen suhteeseen.

Aikaraamin lyhentyminen satojen vuosien yhteiselosta muutaman vuoden säteellä tapahtuvaan sukupuuton uhkaan nähdään lähes mahdottomana. Tämä on tietysti ymmärrettävä ristiriita kahden täysin erilaisen ajan välillä: kokemusperäisen tiedon aikajänne on satoja vuosia, kun taas sukupuuton ekologinen tieto koskee yhdessä talvessa tapahtuvia kannan muutoksia. Paikallisuuteen kuuluu ajatus yhteisestä menneisyydestä norpan kanssa: paikallisuus on jotain, joka on syntynyt vuosisatojen aikajänteellä. Suojelijat jätetään paikallisuuden ulkopuolelle, sillä heidän aikakäsityksensä norpan kannasta ei sisällä tätä historiallista yhteistä suhdetta, josta kumpuaa myös paikallisten asiantuntemus saimaannorpasta.

Puheenvuoron lopussa puolestaan korostuu käyttäjakeskeiselle diskurssille tyypillinen tapa asemoida paikalliset nimenomaan rajoitusten vastustajiksi. Haastateltavan mukaan yhtäkkinen halu suojella norppaa ja rajoittaa Saimaan käyttöä herättää pahaa verta paikallisen väestön keskuudessa. Paikallisuus ei siis tarkoita saimaannorpan suojelun tiukentamista kannattavia henkilöitä, vaan paikallisuuteen kuuluu tässä diskurssissa nimenomaisesti kaikenlaisten rajoitusten näkeminen negatiivisina. Diskurssissa halutaan siis nähdä Saimaan käyttäjät paikallisina, kun taas suojelijat jätetään paikallisuuden ulkopuolelle. Tämä on tehokas keino luoda kuva yhtenäisestä paikallisesta identiteetistä, johon kuuluu rajoitusten vastustaminen. Tämä on hyvin ongelmallinen tapa määritellä paikallisuus, sillä käytännössä tämänkaltainen määritelmä jättää suurimman osan Saimaan äärellä asuvista ihmisistä paikallisuuden ulkopuolelle.

Seuraavassa otteessa haastateltava puhuu vapaaehtoisten suojelusopimusten solmimisesta.

X:... et jos tää niinku (.) tätä ↑vapaaehtosta sopimustietä lähetään .h ↑teenpäin viemään niin siinä pittää niinku meijän pitää olla vahva- vahvasti mukana ja vahvassa roolissa että että ( ) välttämättä sitten (.) ↓onnistuiskaan muuta kautta että Metsähallituksen (.hh) Metsähallituksenkaan kautta välttämättä ei ois onnistunu=että jos Metsähallitus olis tehnyt sen saman että se olis tuonut ehkä ( ) tiettyä asennetta siihen\ negatiivista asennetta siihen jos sinne Metsähallituksen neuvottelija °mennee°\...

Haastattelu jatkuu:

X:...ja meijän maakunta↑johtajaki on ottanu tän asian niinku .hh tärkeeks että se hoijetaan niinku jos suojelu kun suojelua toteutetaan ja hoijetaan niin se hoijetaan niinkun .hh ↑tällä läheisyysperiaatteella ja paikalliset ( ) huomioon ottaen että ei ei tehä tuolta (.) ylempää niitä rajotuksia (1.5) ↑läheisyys ja osallisuusperiaatetta noudattaen ( ) se hieno termi ((nauraen)),

Haastateltava puhuu sopimusneuvottelun onnistumisen edellytyksistä, mikä tarkoittaa tietyn statuksen omaavan henkilön toimimista suojelusopimusten laatijana. Selonteosta käy ilmi, että haastateltavan mielestä Metsähallituksen työntekijät eivät onnistuisi solmimaan sopimuksia vesialueiden omistajien kanssa.

Haastattelun lopussa haastateltava ei puhu enää vesialueen omistajista, kuten suojelusopimusten laatimisen yhteydessä, vaan puhe siirtyy maakuntajohtajan mukana paikallisiin. Läheisyys- ja osallisuusperiaate tarkoittaa paikallisten huomioon ottamista, jotta rajoituksia ei tehdä ylemmältä taholta. Siirtymällä puheessaan vesialueen omistajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä paikallisten huomioon ottamiseen, haastateltava ikään kuin samaistaa nämä kaksi ryhmää. Tämä tapahtuu siten, että paikallisuuteen liitetään puheenvuorossa ylhäältä tulevien rajoitusten vastustaminen. Tämä sama halu vastustaa ylhäältä tulevia rajoituksia ja solmia suojelusopimukset paikallisesti liitettiin hieman aikaisemmin juuri vesialueen omistajiin. Näin siis paikalliset asemoidaan rajoitusten vastustajiksi ja suojelijat jätetään paikallisuuden ulkopuolelle.

Myös Metsähallituksen työntekijät asemoidaan tämän paikallisuuden ulkopuolelle, kun puheenvuorossa mainitaan vesialueiden omistajien haluttomuuteen tehdä yhteistyötä näiden kanssa. Suojelijat ja paikalliset asemoidaan näin toisiaan vastaan. Paikallisuus käsitetään statuksena, joka tarkoittaa läheistä käyttösuhdetta Saimaan vesistöön, usein juuri vesialueiden omistamisen tai käyttöoikeuden myötä. Paikallisuuden ulkopuolelle asemoidaan suojelijat ja ulkopuoliset Saimaan käyttäjät.

Seuraavassa kysyin haastateltavalta, otetaanko norppa huomioon kaavoituksessa ja millä tavalla otetaan:

X:...jos on on maanomistaja joka haluaa niinkun .hh mahdollisimman monta ↑omistamalleen rannalle niitä ↓mökkitontteja\ °niin tuota° (.) sehän sehän kiroo sitten alimpaan helvettiin sen norpansuojelijan jos se tulloo ja sannoo että joo siinä on norpanpesijä että siihen ei voi noin montaa mökkipaikkaa,...

Selonteosta käy ilmi edellä mainittu tapa korostaa sekä paikallisten, tässä tapauksessa maanomistajan, käyttöoikeuksia maahansa että vahvistaa vastakkainasettelua suojelijoihin. Vaikka käyttäjäkeskeisessä diskurssissa saatetaan mainita paikalliset norpansuojelun asiantuntijoiksi silloin, kun kyse on ylhäältä tulevien rajoitusten vastustamisesta, paikallisuuteen ei kuulu norpan suojeleminen sinänsä. Paikallisuuden näyttääkin hyvin vahvasti määrittelevän käyttöoikeuksien

puolustaminen ja myös erillisyys suojelijan roolista silloin, kun se on ristiriidassa tämän käyttöoikeuksien puolustamisen kanssa.

Paikallisuuden vastakohtana nähdään kaupunkilaisuus ja vieraantumisen luonnosta. Norpan suojeluhalu ymmärretään näin tietämättömyydeksi luonnon kiertokulusta ja väärinkäsitykseksi norpan ja ihmisen suhteen laadusta. Paikalliset ihmiset tuntevat norpan jotenkin aidommin kuin suojelijat ja kykenevät ymmärtämään suojelutarpeen paremmin käytäntöjensä kautta. Näitä käytäntöjä ovat esimerkiksi kalastus ja metsästys, joiden avulla saadaan oikeaa tietoa luonnosta. Kysyin haastateltavalta, miten Saimaan käyttö ja saimaannorpan eläminen Saimaalla voitaisiin parhaiten sovittaa yhteen.

X: ...no en minä tiä on ne tähänkin asti pärjänny jo vuoskausia että (.) et et (.) et niin kuin sanoin niin monet täällä sitten kun ihmettelee että miten tää nyt on tämmöseks menny tää suojelu (.h) ja koko ajan painostetaan ja ahistetaan niin sanonu että eihän täs oo mittään kun hyö on täällä kalastellu ja l- liikkuneet ja olleet ja norppa (.) on ollu jo (.) ollu jo siellä ja siellä niin (.h) rannalla ja kyllä hyö tietää missä se on ja se on (.) käypi tuossa mejjän (.h) verkon avannolla ja käypi tuossa mejjän (.h) mejjän tuota (.) saunan rannassa aina puljaamassa ja ( ) sitä niinku vaan että no ei siinä mittään et siinähan se on ollu että ei meillä sen oo niinku ollu mittään ongelmaa sen norpan kanssa ((naurua))...

Tässä selonteossa haastateltava nojaa samaan käsitykseen norpan ja paikallisten ihmisten historiallisesta suhteesta. Tässä paikallisten suhdetta norppaa kuitenkin selitetään hieman tarkemmin. Haastateltava puhuu paikallisten norppatuntemuksesta nimenomaan heidän käytäntöjensä kautta: kalastus, liikkuminen luonnossa ja asuminen lähellä norppaa ovat antaneet paikallisille ensikäden tietoa saimaannorpan hyvinvoinnista. Paikallisuuteen kuuluu kokemusperäinen tieto norpasta, jota Kehä III:n sisäpuolella ei ole. Asiantuntijuus kuuluu paikallisuuteen nimenomaan näiden käytäntöjen kautta.

Selonteossa toistuu myös ajatus siitä, että paikallisilla ihmisillä ei ole ollut ongelmaa norpan kanssa: jo edellä havaittiin, että ongelmana nähdäänkin uudet pyrkimykset suojella norppaa, norpan elämässä sinänsä ei ole mitään ongelmaa. Tämä vastentahtoisuus problematisoida saimaannorppa suojelukysymykseksi liittyy siihen, että diskurssissa kielletään tiedot norppakannan koosta.

Tämä puheenvuorossa esitetty asiantuntijuus kuuluu kuitenkin vain paikallisille. Seuraavassa katkelmassa suojelupuoleen kuuluva haastateltava puhuu norppien pesätietojen salaamisesta.

X: ...et et ↑sillon sillon ei oo viisasta et jos me ajatellaan nyt niin että että nää paikalliset tietää niiltä omilta nurkiltaan pesät\ no ( ) okei ne osaa käyttäytyä siellä\ (.) mutta jos jokainen helsinkiläinen=tamperelainen= turkulainen\ et saisi päähänsä et meenpäs kurkkaan poikaspesään\ nii siin tulis tää väärinkäytös\...

Paikallisuus erotetaan muiden ihmisen kyvystä liikkua luonnossa. Kaupunkilaisilla tätä kykyä ei ole.

Kuten aiemmin todettiin, populaatiokeskeiseen diskurssiin kuuluu puolestaan paikallisten ihmisten asemointi maallikoiksi, vaikka paikallisten ihmisten osallistumisen tärkeyttä korostetaan suojelussa. Ylipäätään suojelijoiden ja paikallisten ihmisten vastakkainasettelua pyritään mieluummin purkamaan kuin korostamaan: paikallisuus on laajempi käsite kuin käyttäjäkeskeisessä diskurssissa, paikallisuutta ei määritellä omistus- tai käyttöoikeuden kautta syntyväksi. Suojelijat pyrkivät asemoimaan itseään asiantuntijoiksi vetoamalla tieteelliseen tietoon, ja käytäntöjen kautta hankittua maallikkotietoa pidetään ainoastaan tieteellistä tietoa täydentävänä. Suojelijoiden ja paikallisten välinen vastakkainasettelu kärjistyy nimenomaisesti verkkokalastajien ja suojelijoiden välille, sillä suojelijat pyrkivät nimeämään verkkokalastajat suojelun vastustajiksi.

Käsittelen ensiksi haastattelun kohtaa, jossa kysyin paikallisen tiedon merkitystä suojelussa.

X: onhan sillä valtava merkitys=koska se että miten me täällä ollaan Saimaan rannalla eletään ja liikutaan ja kuljetaan ja mitä me tuolla Saimaalla tehdään niin sehän on se millä viimekädessä on se merkitys\ ja ihmisten ihmis- ja nyt tässä esimerkiksi just tän näyttelyn aikana ja muuta niin (.hh) ja meillä on ollut tänä vuonna semmonen kyselyä vähä tehty kartotettu ihmisten tietosuutta niin se on tullut vähän ↑yllätyksenäkin että ei täällä ihmiset välttämättä ↑tiedäkään niin paljon kun me ollaan ehkä kuviteltu tai tai monet asiat mitkä meille meille Saimaasta ja saimaannorpasta jotka s- tätä työtä tehdään on kauheen itsestäänselviä=niin (.h) eihän ne välttämättä ihmisille ookkaan mutta ihmiset on kyllä ↑kiinnostuneita, ja pitää norppaa hirveen tärkeenä (.h) tärkeenä ja sen ↑suojelua tärkeenä...

Tässä paikalliset ihmiset asemoidaan täysin eri tavalla kuin käyttäjäkeskeisessä diskurssissa. Paikallisuus käsitetään hyvin laajassa merkityksessä: ihmiset, jotka liikkuvat ja elävät Saimaan rannalla, ovat paikallisia. Haastattelija viittaa kyselyyn, joka on tehty kartoittamaan ihmisten tietoisuutta saimaannorpasta ja tuloksena olikin yllättävästi, että paikalliset ihmiset eivät tiedäkään kovin paljon saimaannorpasta ja Saimaasta. Paikallisuus ei siis edellytä kokemusperäistä tietoa elinympäristöstä. Tämä on suuri kontrasti edellisessä diskurssissa tarkoitettuun paikallisuuteen luonnon asiantuntija – merkityksessä. Koska paikallisuus on näin laaja käsite, paikallisuuteen sisältyy myös saimaannorpan suojelutahtoa ja kiinnostusta, yhtä hyvin kuin tietämättömyyttä. Tässä

paikallisuudesta ei siis yritetä muovata yhtä homogeenistä rintamaa kuin käyttäjakeskeisessä diskurssissa.

Kysyin haastateltavalta, miten saimaannorpan ja ihmisten yhteiselo parhaiten voitaisiin yhteensovittaa:

X: ...niin mu- mulla on semmonen (.) visio (.) hyvin merkittävästä tulevaisuuden yhteisöllisyydestä yhteisöllisestä toiminnasta eli .h °eli° tota saimaannorppa- näille hh alueille niin ihmiset käyvät kolaamassa niitä apukinoksia=eli käyvät kasaamassa lunta\ ( ) sitten syntyy (.) huomataan että siellä onkin jonkun mökkiläisen kasaamassa (.) apukinoksissa syntynyt poikanen tai norppa pesinyt niin se on ↑valtava asennemuutos niistä tuloo omia norppia ja .h ja niitä seurataan ja ollaan niinku onnellisia siitä että ollaan on ( ) pystytty auttamaan tämmöstä lajia joka on to- todella vai- vaikeesti niinkun .h autettavissa=ja,...

Selonteossa tulee hyvin esille se, miten paikallisuutta hahmotellaan yhteisöllisyyden ja norpan suojelun kautta. Päinvastoin kuin käyttäjakeskeisessä diskurssissa, paikalliset kuvataan tässä selonteossa ensisijaisesti saimaannorpan suojelijoiksi. Paikallisuus ei rakennu rajoitusten vastustamisen kautta, vaan se nähdään voimavarana suojelussa. Yhteinen tekijä näissä diskursseissa on se, että paikalliset nähdään tärkeässä roolissa saimaannorpan suojelussa. Tämä rooli on kuitenkin hyvin erilainen kummassakin diskurssissa sen suhteen, pidetäänkö suojelua paikallisten ensisijaisena tavoitteena.

Seuraavassa katkelmassa toistin kysymyksen paikallisen tiedon merkityksestä toisessa haastattelussa. Kysyin, mikä merkitys paikallisella tiedolla esimerkiksi norppakannasta tai pesäpaikoista on suojelussa.

X: sil on on silloin kun me alotettiin tää homma kaheksankytluvulla niin (.h) nii suurin osa tiedosta niin ↑saatiin itse etsien ja ↑paikallisilta\ silloin silloin rivikalastaja kerto mulle suoraan et tos on aina poikaspesä ( ) hänen käsityksen mukaan=et käy kattomassa ja (.h) silloin sillä oli niinku ↑todella iso merkitys ku avattiin tätä että nyt tavallaan niinku (.h) kun tää homma on pesien suhteen ja tän suhteen hallussa niin se merkitys on vähäsempi\...

Haastateltava myöntää, että suojelun alussa kalastajilta saadulla tiedolla oli tärkeä merkitys mutta nykyään merkitys on vähäisempi. Koska nykyään biologeilla on vertailukelpoista tietoa kannasta ja pesälaskennat ovat hyvin organisoituja, ”homma on hanskassa”, ja näin ollen paikallisten kalastajien panosta ei enää vaadita suojelussa. Seuraavassa katkelmassa on kolmannen haastateltavan vastaus edelliseen kysymykseen.

X: niin no tietysti tossa meidän pesäpoikaslaskennassa on mukana on mukana paikallista (2) °väestöä° ( ) paikallistuntemusta (2) omaavia ihmisiä ja (.) °ja ja° (2) mm sen (.) niin (.) laskenta on tehostunu paljon sitä kautta (2) mm (.) tietysti kaikki norppahavainnot mitä meille kerrotaan niin kyllähän ne (.) ne: (.) otetaan huomioon=ja ja=ja niistä ollaan kiinnostuneita j- mm (2) mm vaikka niissä sitten tieteellinen merkitys voi olla aika vähänen=ja (2)...

Tässä on kaksi mielenkiintoista seikkaa koskien paikallisuuden muodostumista. Ensinnäkin pesäpoikaslaskentoihin osallistuvat ihmiset käsitetään paikallisiksi, vaikka mukana on vahva suojelun teema. Tämä kuvaa virallisen suojelutoiminnan ottamista osaksi paikallisuutta toisin kuin käyttäjäkeskeisessä diskurssissa. Toinen seikka kuvaa yksittäisten norppahavaintojen merkitystä suojelussa: havainnot otetaan huomioon mutta niitä ei oteta mukaan suojelutyöhön, sillä yksittäiset havainnot eivät täytä tieteellisen tiedon vaatimuksia. Tällä tavoin ne paikalliset, jotka eivät osallistu virallisiin pesälaskentoihin, asemoidaan nimenomaisesti maallikoiksi, joiden hallussa olevaa tietoa ei samalla tavalla oteta suojelun perustaksi kuin käyttäjäkeskeisessä diskurssissa. Asiantuntijuus kuuluu tiedeyhteisön jäsenille. Kuitenkin hyväksymällä paikallistuntemusta omaavat ihmiset suojelijoiden rooliin puretaan suojelija-paikallinen vastakkainasettelua tehokkaasti. Tämä osallistamisen ihanne voidaan nähdä pyrkimyksenä rakentaa konsensusta eri toimijoiden välille.

Viimeisenä käsittelen kalastajien asemoimista suojelun vastustajiksi. Tämä jännite kalastajien ja suojelijoiden välillä oli läsnä hyvin voimakkaasti, ja tätä vastakkainasettelua pyrittiin sekä purkamaan että vahvistamaan lähes jokaisessa haastattelussa. Vastakkainasettelu oli osa molempia diskursseja. Tämä vastakkainasettelu pysyi vahvana, sillä selonteissa omaksuttiin kontekstista riippuen hyvin erilaisia strategioita suojelijoista ja kalastajista puhuttaessa. Seuraavassa analysoin tätä jännitettä. Kysyin haastattelussa, onko verkkokalastus haastateltavan mielestä tärkeää Saimaalla.

X:...mutta=tota jos toiseen vaakakuppiin laitetaan saimaannorppa\ ja sen sukupuuton ↓uhka ja toiseen sitten se=että saako kalastaja (.) kalastaa verkolla (.) ke- tai pidättäytyiskö se kenties edes sen kevätajan siitä verkkokalastuksesta=niin minusta ne on niin epäsuhtaset jotenkin että (.h) että tota (1.5) että tota (2) kyl miusta siitä verkkokalastuksesta voi ↑aivan hyvin siks ajaks luopua koska kysymys on ↓harrastuksesta...

Haastateltava asettaa varsin nopeasti saimaannorpan ja verkkokalastuksen toisiaan vastaan. Kalastajat ovat suojelun vastustajia, sillä joko verkkokalastuksesta tai saimaannorpasta tulee luopua. Seuraavassa kysymyksessä tiedustelin Saimaan virkistyskäytön ja norppien elinalueen laajenemisen yhteensovittamisen mahdollisuudesta.

X: [tiettyyn asteeseen tiettyyn pisteeseen asti] sitä voidaan kyllä yhteensovittaakin, (.h) mutta tota (.) tää ↑verkkokalastus on se yks iso ongelma että (.) että miten saadaan ne verkkokalastusrajoitukset aina sit myös aina näille uusille alueille missä on kenties totuttu vuosikymmeniä et minä saan ihan rauhassa täällä kalastella että, (.h) et miten miten ne saadaan et onko siihen mitään muuta keinoon kun kerta kaikkiaan se pakko(.)keino asetuksella,...

Tässä haastateltava varsin suoraan asemoi kalastajan vastustamaan suojelua sillä perusteella, että kalastaja on tottunut kalastamaan samoilla alueilla useiden vuosikymmenten ajan. Itse asiassa haastateltava viittaa jonkinlaiseen jatkuvaan taisteluun kalastusrajoitusten solmimisessa: tällöin kyseenalaistetaan myös tehokkaasti kalastajien suojelutahto. Selonteossa laitetaankin hyvin konkreettisesti kalastajat ja saimaannorppa vastakkain. Seuraavassa kysyin haastateltavalta, onko julkisuudella mitään merkitystä suojelusta tehtyihin päätöksiin:

X:...siinä julkisuudessa on sitte omat hyvät ja huonot puolensa että kyllä siinä taas vastaavasti sitte .h sitte vanha kalastajapolvi niin helposti (2) helposti provosoituu sitte (1.5) tai tulee ( ) sellanen vastareaktio heillä sitte kaikenlaiseen (.) norpansuojelusta vuhottamiseen\

Selonteossa rakennetaan edelleen hyvin voimakkaasti vastakkainasettelua kalastajien ja norpan suojelun välillä. Norpansuojelu nimetään kalastajien mielestä vuhotukseksi, millä ilmeisesti viitataan jonkinlaiseen turhaan tai liioittelevaan toimintaan vanhan kalastajapolven näkökulmasta. Itse asiassa selonteossa rakennetaan vastakkainasettelua myös toisesta näkökulmasta: kyseessä eivät ole yksittäiset kalastajat, vaan vanha kalastajapolvi, kokonainen sukupolvi, joka provosoituu liiasta julkisuudesta. Selonteossa rakennetaan siis hyvin voimakasta vastustusta norpan suojelua kohtaan kokonaisen sukupolven toimesta. Kuten totesin, tätä vastakkainasettelua pyrittiin myös purkamaan haastatteluissa. Seuraavassa otteessa kysyin haastateltavalta, minkälainen merkitys julkisuudella oli tehtyihin päätökseen:

X:...ainakin ↑minun ( ) on semmonen käsitys et ei tää oo (.) ei tää oo noin vastakkainasettelu asetelua öö kalastajien (1.5) ja (.) ((naurahtaan)) intomielisten norpansuojelijoiden välillä\ (1) en oo ainakaan tällasta viestiä saanu saanu edes sieltä ((naurua)) kalastajien inn- ↑innokkaimmilta verkkokalastajilta= päinvastoin kyllä sielläkin tota .hh nähdään nähdään norpansuojelu ihan ihan yhtä ↑tärkeänä tärkeänä asiana kuin mitä aktiivisempien >suojelijoitten< et et ehkä tää niinku julkisuudessa sai vähän (1.5) kärjistyneitä piirteitä,...

Haastateltava pyrkii aktiivisesti purkamaan vastakkainasettelua suojelijoiden ja kalastajien välillä ja asemoimaan verkkokalastajat potentiaalisiksi suojelijoiksi. Vastakkainasettelu nimetään selonteossa julkisuudessa rakennetuksi kärjistykseksi, joka ei vastaa todellisuutta. Toisin kuin edellisissä

otteissa, tässä haastattelija puolustaa kalastajien suojelutahtoa jopa siihen pisteeseen, että kalastajien tahto suojella norppaa on yhtä suuri kuin aktiivisimpien suojelijoitten piirissä. Tämänkaltainen vastakkainasettelun purkaminen saattoi kuitenkin johtaa hyvin ristiriitaisiin selontekoihin: kysyin haastateltavalta, onko verkkokalastus Saimaalla tärkeää:

X:...se ((verkkokalastus)) on ihan ihan hyväksyttävä hyväksyttävä harrastus myös Saimaalla, (.) ja ei ei sitä (.) pidä niinku (.) nähdä nähdä °tota° (1.5) et ois vastakkainasetteluna norpan kunhan se tehdään ↑oikein\ (2) mut (.) ↑viime kädessä kuitenkin (.) vastakkain on on (.) ihmisten virkistyskalastus ja norppa, °et° kyl nää kaks asiaa pitää vaan pystyä sovittamaan yhteen\

Selonteossa haastateltava toteaa ensin vastakkainasettelun olevan turha ja verkkokalastuksen olevan hyväksyttävä harrastus Saimaalla oikein tehtynä mutta jatkaa heti toteamalla, että viime kädessä virkistyskalastus ja norppa ovat vastakkain kiistassa, joten jonkinlainen vastakkainasettelu on kuitenkin oikeutettu. Ristiriita tulee siitä, että henkilö viittaa verkkokalastuksen ja norpan suojelun reunaehtoihin puhumalla verkkokalastuksesta oikein tehtynä mutta siirtyy sitten arvioimaan sen *merkitystä* suhteessa saimaannorpan suojeluun, jolloin vastakkain ovatkin ihmisten virkistäytyminen ja saimaannorppa.

Sekä populaatiokeskeisessä että käyttäjakeskeisessä diskurssissa pyrittiin siis tekemään erottelu kalastajien ja suojelijoiden välillä. Ero näiden kahden diskurssin välillä on, miten paikallisuus määritellään: populaatiokeskeisessä diskurssissa paikallisuus käsittää sekä kalastajat että suojelijat, kun taas käyttäjakeskeisessä diskurssissa suojelijat rajataan paikallisuuden ulkopuolelle.

On kuitenkin mielenkiintoista, kuinka ristiriitaisesti käyttäjakeskeisessä diskurssissa suhtaudutaan suojelijan rooliin; kuten alussa nähtiin, vapaaehtoisuutta puolustaessa paikallisten suojelutahtoa korostetaan mutta silti paikallisuus määritellään pääosin rajoitusten vastustamisen kautta. Ristiriita paljastaa, kuinka rooleja hyödynnetään erilaisissa strategioissa ja kuinka esimerkiksi suojelijan rooli muotoutuu eri konteksteissa eri tavalla. Käyttäjakeskeisessä diskurssissa ristiriitainen suhtautuminen suojelijan rooliin tulee kuitenkin selitetyksi, kun suojelijan roolia tarkastellaan omaksuttua strategiaa vasten: vapaaehtoisuuteen liitettävä suojelutahto liittyy samaan strategiaan välttää Saimaan käyttörajoitukset kuin paikallisuuden määrittelemisen rajoitusten vastustamisen kautta. Tutkimuksessa analysoidaan vielä tarkemmin tätä diskurssissa hyödynnettyä strategiaa, jonka tarkoitus on siirtää suojelun valtaa paikalliselle tasolle.

6.2. Tiedon kiistanalaisuus: tieteellinen ja ei-tieteellinen näkeminen

Edellä analysoin toimijoiden asemoimista ja paikallisuuden rakentumista kahdessa toisistaan poikkeavassa diskurssissa. Tähän asemointiin ja paikallisuuden määrittelyyn liittyi vahvasti myös se, minkälaista tietoa hyväksytään osaksi ongelmanmäärittelyä ja suojelukeinojen valintaa. Asiantuntijuus pyritään saavuttamaan eri diskursseissa eri tavoin: käyttäjäkeskeisessä diskurssissa relevantti tieto syntyi kokemukseräisestä tiedosta, joka syntyy erilaisten käytäntöjen kautta, joiden välityksellä *paikalliset* ihmiset ovat yhteydessä luontoon. Paikallisuus myös määritellään osallisuudeksi tähän tietoon, joka syntyy useiden vuosikymmenten kokemuksesta norpan käyttäytymisestä.

Populaatiokeskeisessä diskurssissa puolestaan asiantuntijuus tarkoittaa nojaamista tieteelliseen tietoon ja ymmärrystä tämän tiedon arviointikriteereistä. Tämä taas vaatii osallisuutta tiedeyhteisöön tai vähintään ymmärrystä siitä, miten tieteellinen tieto eroaa arkihavainnoista. Tässä diskurssissa puhumista yksittäisistä havainnoista pidetään keskustelun viemisenä väärään suuntaan. Erottaessa keskustelun oikea ja väärä taso luodaan samalla pohja kokemukseräiseen tietoon nojaavien ihmisten luokittelulle *maallikoiksi*. Paikallisuus puolestaan ymmärretään populaatiokeskeisessä diskurssissa laajemmin.

Edellä mainitsin myös käyttäjäkeskeiseen diskurssiin kuuluvan suojelun pohjana olevan tiedon kiistämisen ja samalla koko suojelun tarpeen kiistämisen. Tieto ja tiedon luotettavuuden arviointi ovat siis hyvin keskeisessä asemassa saimaannorpan suojelukiistassa. Mutta miten nämä erot havaintojen luotettavuudessa sitten perustellaan ja minkälaisilla kriteereillä eri toimijoiden tekemät havainnot luokitellaan luotettaviksi ja epäluotettaviksi? Seuraavassa analysoin tapaa, jolla haastateltavat arvioivat havaintojen luotettavuutta tekemällä eron tieteelliseen ja ei-tieteelliseen näkemisen välillä.

Aloitan analyysin tarkastelemalla näkemistä käytäntönä, joka tekee paikallisista ihmisistä luonnon (maallikko)tuntijoita.

Kysyin haastateltavalta, kuinka hyvin paikalliset ihmiset tietävät, missä norppien pesät sijaitsevat:

X: no juu no siinäkin on vaihtelua\ ihmisiä on niin monenlaisia että kyllä tuolla on on .h ↑on sellasia (.) paikallisia ihmisiä jotka (.) on kiinnostu muistakin luonnossa olevista asioista ja heillä on niinku silmää näille\ mutta ja kalastajissa sitten voi olla näitä mut että: ↓kyllä sitten taas vastaavasti (.) tiedän paljon ihmisiä jotka ( ) vaikka ovat ikänsä tuolla asuneet (.) saaristossa niin niin heitä vaan tämä asia ei oo kiinnostanu ja he kulkevat tuolla .h täysin tietämättömänä siitä että miten lähellä norppa heitä (.) on asunut tossa vuosikymmeniä\

Selonteossa käy ilmi, että paikalliset ihmiset jakaantuvat kiinnostuksensa perusteella sellaisiin, joilla on ”silmää” luonnossa oleville asioille ja sellaisiin, jotka pysyvät tietämättöminä norppien sijainnista. Tämä sanonta paljastaa luonnossa kulkemisen (ja tässä erikseen mainitun kalastamisen) ja näkemisen yhteyden. Kiinnostuksen perusteella ihmiset ikään kuin rupeavat katselemaan ja näkemään luontoa eri tavalla, jolloin heille syntyy erityinen näkemisen tapa, heillä on sananmukaisesti silmää löytää luonnosta norppien pesät.

Kysyin samassa haastattelussa, onko kuolleista kuuteista ilmoittamisessa puutteita:

X:... että tuollahan on .h tuollahan on Saimaalla paljon tätä rantaviivaa ja ja siihen siihen useimmiten pitää sattua .h sattua aika kohdalleen että et sellasen kuolleen ruhon .h ruhot on aina kuolleita ((naurahtaa)) niin sellasen löytää ja (.) tai tai sit pitää muuten olla .hh muuten osata lukea luonnon merkkejä et ihmettelee miks tuossa paikassa on korppi ja ja=ja lokkeja rannalla (.),...

Tämä näkeminen käytäntönä johtaa pidemmälle, luonnon merkkien ”lukemiseen”, joka ohjaa ihmisen huomioita luonnossa. Luonnon tunteminen tapahtuu siis nimenomaan näköaistin varassa: luonnon lukeminen antaa valmiuden tulkita luontoa oikein.

Pesälaskenta on käytäntö, jossa luonnon tunteminen on tarpeen. Kysyin haastattelussa, miten pesälaskeminen käytännössä tapahtuu:

X:... ja käydään kattomassa että onkos pesä vai ei, ja se (2) ( ) vaatii tietysti sitä ((naurahtaa)) tuntemusta vaan että pystyy ylipäätään erottamaan (.) erottamaan sen pesän tavallisesta (.) rantasulamisesta

H: joo, no mistä tätä tuntemusta sitten näille pesänlaskijoille ↑tulee onko se niinkun koke- ihan kokemuksen kautta vai,

X: joo me koulutetaan joka vuosi käytännössä otetaan (.) rinkiin sitten (.) uusia=uusii oppilaita siihen siihen että tota .h ylipäätään tai jos ei oo koskaan fyysisesti ↑itse nähny tai pysty erottamaan niin sellasia ↑opetetaan jokunen vuosi...

Pesälaskennoissa siis nimenomaan koulutetaan ihmisiä näkemään oikein, jotta he voisivat erottaa pesän tavallisesta rantasulamisesta. Pesälaskentaan osallistuminen vaatii, että on nähnyt pesän. Selonteossa korostetaan vielä käytännön ruumiillisuutta korostamalla näkemisen *fyysistä* luonnetta. Pesälaskennoissa näkemisellä ja nimenomaan oikeanlaisella näkemisellä on valtavan suuri merkitys tiedon hankinnassa. Kaikkia havaintoja ei kuitenkaan hyväksytä osaksi virallista kannanseurantaa, eikä kaikki näkeminen ole oikeanlaista. Seuraavaksi käsittelen tarkemmin jakoa tieteelliseen ja ei-tieteelliseen näkemiseen; tämä on tärkeä erottelu, kun arvioidaan norppahavaintojen luotettavuutta.

Kysyin haastateltavalta paikallisen tiedon merkityksestä.

X: ...kaikkihan voi\ tietenkin sanotaan et kaikki tiedot on arvokkaita mutta meillä on sit ( ) tämmösi että et kollega hälytettiin tohon\ keskelle kaupunkia kun siel on kuutti jäällä\ (.h) no siellä oli muovikassi (2) ((naurua)) et se että kun se havaintojen luotettavuuden arvioiminen on aika vaikeeta,...

Haastateltava vastaa toteamalla, että kaikki tiedot ovat arvokkaita. Hän kuitenkin jatkaa kertomalla esimerkin tapauksesta, jossa havainto oli osoittautunut vääräksi. Haastateltava siis kumoo heti oman väitteensä, jonka mukaan *kaikki* tiedot olisivat arvokkaita, sillä vääriäkin havaintoja tulee. Väärä havainto toimii esimerkkinä siitä, että havaintojen luotettavuuden arvioiminen on vaikeaa. Havaintojen luotettavuuden vaikeus on siis siinä, että ihmiset erehtyvät siinä, mitä he näkevät, joskus jopa muovipussia luullaan kuutiksi. Puheenvuoro jatkuu:

X:...et viime viikollakin niin niin Louhivedeltä tul- tuli toinen luotettava havainto ja (.) pakko pitää luotettavana kun ihminen oli biologi\ tunki norpan mut sano että hän jäi niinku vaan (.) äimistyneenä kattomaan että se ui tästä ((naurua)) mejän lähellä vähän aikaa ja lähti pois\ kysyin että onks mitään virheen mahdollisuutta mutta hän sano että ei siinä kyllä paljon ole kun hän sen kuvas\ ettei se ei ollut majava, ja saukko käytännössä ne virhemahdollisuudet ((naurua))[↑]et et kyllä mä pidän niitä semmosia luotettavina mut sitte on näitä epäluotettaviiki=ja ...

Haastateltava jatkaa kertomalla toisen tarinan, jossa hän piti havaintoa luotettavana. Haastateltava sanoo varsin suoraan, että havainto oli luotettava, sillä havainnon tekijä oli biologi, joka tunki norpan. Tässä havainnon luotettavuus siis arvioidaan korkeaksi sen mukaan, että sen tekijä kuuluu tiedeyhteisöön. Tämä on sikäli mielenkiintoista, että havainnon luotettavuus perustellaan hänen tieteilijän statuksellaan. Voidaan tietysti ajatella, että biologin silmä on jotenkin harjaantuneempi tunnistamaan eläimiä ja luotettavuus liittyy kokemukseen, jota biologilla ilmeisesti ammattinsa tai harrastustensa puolesta oli. Luotettavuutta vielä korostetaan sillä, että havainto kuvattiin. Biologin kokemus ei kuitenkaan todennäköisesti ole ainoa syy havainnon arviointiin luotettavaksi, sillä

esimerkiksi paikallisten kalastajien voidaan ajatella olevan yhtä harjaantuneita, jos ei vielä harjaantuneempia, tunnistamaan norppa kokemuksen perusteella. Valokuvaaminen tietysti voi myös olla yksi syy havainnon arvioimiseen luotettavaksi, sillä valokuvasta voidaan mahdollisesti (ei välttämättä) jälkikäteen todentaa havainto. Tämäkään ei yksin selitä havainnon luotettavuutta, sillä haastateltava sanoo suoraan, että havaintoa pitää pitää luotettavana, *koska* kyseessä oli biologi.

Mikä sitten erottaa biologin ja esimerkiksi kokeneen kalastajan havaintojen luotettavuuden toisistaan? Biologin näkeminen erotetaan jotenkin perustavanlaatuisesti luotettavammaksi kuin maallikon, joka ei erota kuuttia muovikassista. Tieteellisen näkemisen tapa liitetään tässä kykyyn tehdä *erotteluja* eri eläinlajien välille. Kuten haastateltava sanoo, virhemahdollisuudet olivat majava ja saukko, joten henkilö tiesi paitsi mahdollisuudet erehtyä, niin hän kykeni myös välttämään tämän arviointivirheen. Ero virrehavaintoon liittyy siis tieteellisen näkemisen tapaan, jossa pystytään näkemisen lisäksi myös *arvioimaan itse* omaa näkemistään ja havainnon luotettavuutta. Tämä luotettavuuden arvioimisen kyky on siis erottava tekijä tieteellisen ja maallikon näkemisen välillä.

Kuten edellisessä luvussa todettiin, paikallinen tieto nähdään tieteellistä tietoa täydentävänä, ei sitä korvaavana, sillä se on maallikoiden tuottamaa. Maallikoiden havaintojen epäluotettavuus perustuu tähän ei-tieteelliseen tapaan katsella luontoa, jossa havainnot pelkistyvät näköaistiin. Tieteelliseen näkemiseen kuuluu näköhavaintojen aktiivinen arviointi, johon liittyy myös virhemahdollisuuden laskeminen. Haastateltavan esimerkki väärästä havainnosta puolestaan kuvaa hyvin käsitystä ei-tieteellisestä näkemisestä, jossa havainto palautetaan pelkästään näköaistiin. Henkilö, joka näki roskapussin jäällä, luuli nähneensä kuutin, sillä hän ei kyennyt arvioimaan näkemäänsä. On tietysti arkikokemuksen vastaista ajatella, että biologit olisivat immuuneja näköaistin pettämiselle; luotettavassa näkemisessä kyse onkin siis biologin kyvyssä arvioida omia havaintojaan paremmin kuin maallikko.

Tämä epäluottamus maallikkojen tekemiä havaintoja kohtaan nousee esiin myös toisessa haastattelussa. Kysyin haastateltavalta, miten hän arvioisi pesälaskennoissa saadun tiedon luotettavuutta, kun paikalliset ihmiset osallistuvat niihin.

X:...sitte laskenta-aikaan niin niin=niin joiltain muilta jäällä luonnossa liikkuvilta niin voi havaintoja tulla jotka sitten tarkistetaan (.) tarkistetaan (.) mm eli=eli=tota ei tällasiin yleisohavaintoihin niin ei niihin suoralta kädeltä (.h) sinisilmäisesti voi luottaa että se asia on sitä mitä mitä kerrotaan että siellä (.h) nähtiin vaan tuota mm (.) ei nyt tietysti mitenkään niin, et siellä nyt niinku välttämättä kukaan ketään ois huijaamassa mut ei vaan jos ei oo (.) kokenutta silmää sille

että että mistä tehdään havainto niin niin se ne (.) ↑yleensä havinnot on aina niinku aina jonkun amatöörin tekemiä ((naurahdus)) silminnäkijähavaintoja jotka voi (.h) sit kun se asia tarkistetaan niin se voi osoittautua vähän toiseksi kun °mitä° mitä ensin kerrottiin että siellä oli

Haastateltava kertoo yleisöhavainnoista, joita tulee luonnossa liikkuvilta ihmisiltä norppien laskenta-aikaan. Hän arvioi luotettavuuden melko huonoksi sanomalla, ettei havaintoihin voi ”sinisilmäisesti” luottaa. Kyse havaintojen luotettavuudessa ei myöskään ole havainnon tekijän persoonan luotettavuudessa vaan havainnontekijän kokemattomassa ”silmässä”. Luotettava näkeminen on kokenutta näkemistä, mutta kuten jo edellä todettiin, kokemus ei ole yksin riittävä kriteeri havainnon näkemisen arvioimiseen. Tässäkin haastattelussa luotettavuuden arvioiminen palautuu maallikko-tieteilijä – erotteluun. Haastateltava kertoo, että havainnot ovat yleensä ”amatöörin” tekemiä ja ne voivat osoittautua toiseksi kuin mitä kerrottiin. Tämä maallikko-tieteilijä – jaottelu näyttääkin olevan ratkaiseva siinä, kenen havaintoja pidetään luotettavina.

Mikä merkitys sitten havaintojen luotettavuuden arvioinnissa on suojelukiistan kannalta? Käytännöllisin merkitys liittyy siihen, kenen tietoihin norppien kanta-arviot perustuvat. Käyttäjakeskeisessä diskurssissa, jossa korostetaan kokemuseräisen tiedon merkitystä, pyritään saamaan maallikkohavainnot osaksi virallisia arvioita saimaannorppakannan koosta. Tähän pyrkimykseen liittyy epäluottamus virallisia kanta-arvioita kohtaan, joita pidetään vääristyneinä.

Seuraavassa haastattelun katkelmassa haastateltava vastaa kysymykseen siitä, hyödynnetäänkö paikallista tietoa.

X: no sitä ei oo↑vielä hyödynnetty hirveesti ainakaan että siitä on myös meillä ollu puhetta että sitä pitäis hyödyntää=sitä me ollaan niinku koitettu (.) koitettu näille (.h) suojelupuolelle esittää että ne ottas sen (.) että tehtäs semmosta seurantaa (1.5) ihan ensi ↑viime kesänähän nyt ensimmäisen kerran sitte (.hh) avattiin tota ne (hh) tietysti tän hankkeen nimissä avattiin tämmönen saimaannorppa.net sivut jossa tota (.) jossa sitten ihmiset voi ilmoittaa niitä havaintoja\... mutta tässä kantojen, kanta-arvioinneissa ne nyt ei aio aio niitä käyttää käyttää,...

Haastateltava kertoo, että paikallisten tekemiä havaintoja ei hyödynnetä, mutta niitä varten on avattu internetsivusto, johon havaintoja voidaan ilmoittaa. Kuitenkaan kanta-arvioinneissa havaintoja ei tulla hyödyntämään. On kuitenkin huomattava, että maallikkotietoa pyritään organisoimaan keräämällä havaintoja internetsivulle. Tällä tavoin sen luotettavuutta pyritään kasvattamaan järjestelmällisemmällä tiedonkeruulla. Haastattelu jatkuu:

X: ...mut sitten minkä verran (.) resursseja käytetään niinkun tänne ↑uusille alueille (.h) niin siinä vois olla ( ) merkitystä näillä havainnoilla ja ihmisiltä tulleilla havainnoilla että (.h) että sieltä huhuja kuuluu niin sitten kannattais käyäämpäs kattomassa että onko siellä sitten °ihan jopa poikasta syntyny°

Haastateltava puhuu havaintojen merkityksestä siinä, kuinka paljon resursseja pesälaskennoissa käytetään uusille alueille. Koska joidenkin paikallisten ihmisten havaintojen mukaan norppia on enemmän, kuin viralliset arviot antavat ymmärtää, pyritään maallikkohavaintojen avulla suuntaamaan pesälaskijoita alueille, joille on paikallisen tiedon mukaan syntynyt uusia kuutteja. Virallista tietoa pyritään siis sopeuttamaan paikallistietoon näiden havaintojen avulla. Kiista syntyy siitä, miten näiden maallikkohavaintojen luotettavuutta arvioidaan. Edellä todettiin havaintojen luotettavuuden arvioimisessa eroja sen suhteen, perustustuvatko havainnot tieteelliseen vai ei-tieteelliseen näkemiseen. Koska yksittäisiä havaintoja pidetään lähtökohtaisesti maallikkonäkemiseen perustuvina, ei niitä olla halukkaita huomioimaan virallisessa kanta-arvioinnissa.

On tosin huomattava, että maallikkohavaintojen luotettavuutta epäillään myös käyttäjäkeskeisessä diskurssissa, eikä niitä pidetä siis tieteelliseen tietoon verrattavana luotettavuuden osalta. Kysyin haastateltavalta, kenellä hänen mielestään on paikallista tietoa norpista.

X: no (hh) siihen ei nyt tietysti ehkä yhtä vastausta oo että (.) yleensäkin jotka paljon liikkuu vesillä\ ↑ammattikalastajat on semmosia (.h) joilla on paljon tietoo (.) tietoo niistä ja (.) ihan näistä (.) vapaa-ajankalastajat >kortitarvekalastajat miksikä niitä nyt halutaan nykysin kuh- tai ennen puhuttiin kotitarvekalastajista nykysin vapaa-ajankalastajista niin< (.h) ne jotka siellä paljon on\ ( ) vesillä °niin niillä on sitten havaintojaki niistä norpista ja° ja tuota (.) ↑tuntuu ainakin ihmisten puheista (.) että si- just nämä jotka pittää verkkoja... hankkeen tiimoilta tätä mietittykin tätä havaintojen (.h) norppahavaintojen keruuta niin muun muassa nää lossikuskit\ jotka (.) tietysti ajaa jotakin lossin väliä >koko ajan edestakasin monta tuntia ovat työvuorossa niin< hehän näkee paljon (.h) paljon norppia mutta tietysti (.h) tietysti paljohan se on myös saman norpan näkemistä että

Haastateltava kertoo, että paikallista tietoa saadaan henkilöiltä, jotka käyttävät Saimaan vesistöä. Haastattelun lopussa hän kuitenkin myöntää, että havainnot ovat paljolti myös samojen norppien näkemistä, eivätkä siis uusia havaintoja, jotka vaikuttaisivat kannanarviointiin. Haastateltava ikään kuin myöntää havaintojen luotettavuudessa puutteita silloin, kun ne tulevat paikallisilta ihmisiltä. Miksi sitten näitä maallikkohavaintoja halutaan ottaa osaksi virallisia kannan arviointeja? Kyse onkin suojelun määrittelyvallan siirtämistä suojelijoilta paikalliselle väestölle, sillä suojelijoiden

kanta-arvioita epäillään vääriksi, kuten jo aiemmin on todettu. Tämä kävi ilmi jo aiemmin esitetystä haastattelun katkelmassa.

Havainnot ovat siis enemmän kuin vain näköaistiin perustuvia havaintoja norpasta. Eri diskursseissa havaintojen luotettavuutta arvioidaan eri tavalla, ja kyse on loppujen lopuksi siitä, kenen tieto otetaan osaksi virallista ongelmanmäärittelyä. Maallikoiden havainnot kiistetään sillä, että ne eivät täytä tieteellisen tiedonhankinnan vähimmäisvaatimuksia. Tätä perustellaan tieteellisen ja ei-tieteellisen näkemisen eroilla. Kuitenkin maallikkotietoa käytetään tieteellistä tietoa täydentävänä informaationa. Viralliset kanta-arviot puolestaan kiistetään kokemuseräiseen tietoon vedoten ja maallikkotietoa pyritään organisoimaan keräämällä havaintoja internetsivulle, jotta sen luotettavuus paranisi havaintojen keräämisen järjestelmällisyyttä lisäämällä. Lopulta ponnistelussa on kyse paikallisen ja virallisen tiedon sopeuttamisesta vastaamaan paremmin toisiaan, sillä kiistat tiedon hyväksyttävyydessä vaikeuttavat yhteisymmärrystä suojelutoimenpiteistä päätettäessä.

6.3. Jos olis valtaa niin kuin on mieli...

Aiemmin on jo todettu, miten paikallisuus määritellään käyttäjakeskeisessä diskurssissa sulkemalla suojelijat paikallisuuden ulkopuolelle. Tähän liittyy myös suojelukeinojen ja suojelutarpeen kyseenalaistaminen sekä maallikkotiedon merkityksen korostaminen. Paikallisuus pyritään määrittelemään mahdollisimman homogeenisesti, sillä pyrkimyksenä on saada mahdollisimman paljon valtaa norpan suojelussa pois ”ylemmältä” tasolta. Osoitan tässä luvussa, miten paikallisuutta käytetään konkreettisesti hyödyksi valtakamppailussa. Tämänkaltaista vallankäyttöä tapahtuu muun muassa käyttämällä informaation panttausta painostuskeinona suojeluprosessissa ja sulkemalla suojelijat paikalliskulttuurin ulkopuolelle. Paikallisuus on konkreettisesti sidottu fyysiseen paikkaan; paikallisten mahdollisuus hyödyntää samoja alueita kuin norppa tuottaa mahdollisuuksia myös poliittiseen painostukseen.

Paikallisuuden määrittely siten, että suojelijat jäävät sen ulkopuolelle, tapahtuu siis määrittelemällä paikalliset Saimaan käyttörajoituksia vastustaviksi. Seuraavassa on esimerkki tällaisesta määrittelystä. Käsittelen vetoomusta, joka on suunnattu maa- ja metsätalousministeri Sirkka-Liisa Anttilalle (Härkönen ym. 2008). Vetoamus on päivätty 19.6.2008 Helsingissä, ja sen on allekirjoittanut kuusi Etelä-Savon alueen kalatalouden ja matkailun parissa työskentelevää henkilöä. Vetoomuksessa lukee seuraavasti:

”Tutkijat kertovat, että saimaannorppakannan myönteinen lisääntymiskehitys on kääntynyt laskuun ja keskeinen syy tälle kehitykselle on verkkokalastus. Saimaan paikallinen väestö, kesäasukkaat sekä kalastajat eivät jaa tutkijoiden näkemyksiä.”

Esitetty väite siitä, ettei Saimaan paikallinen väestö jaa tutkijoiden käsitystä norppakannan laskusta, vastaa siis paikallisen väestön homogeenistä määrittelyä siten, että he joukkona vastustavat tutkijoiden mielipidettä suojelun tilasta. Koska juuri kannan lasku on syynä verkkokalastuksen rajoitusten tiukentamiseen, paikallisuus määrittellään tämänkaltaisten rajoitusten vastustamisen kautta. Näin suojelun tiukentamista kannattavat henkilöt määrittellään ulos paikallisuudesta. Yhtenäistä rintamaa pyritään vahvistamaan asemoimalla myös kesäasukkaat vastustamaan tutkijoiden näkemyksiä.

Vetoamus jatkuu:

”Väittäjä, että Saimaalla oleva kanta olisi vain vajaa 300 yksilöä, on käsityksemme mukaan tarkoitushakuisesti alimitoitettu. Vahva näkemyksemme on, että saimaannorppien todellinen määrä on lähes 400 yksilöä.”

Vetoomuksessa siis kiistetään tiedot norppakannan koosta. Paikallisten näkemykseksi esitetään suurempi määrä norppia. Tämä myös selittää pyrkimystä saada maallikkohavainnot osaksi virallista kannan arviointia, sillä nykyisten tietojen kannan koosta katsotaan olevan tarkoituksellisesti vääristelty. Tämänkaltaisen väite on tietysti melko radikaali, mutta se palvelee hyvin pyrkimyksiä saada suojelun määrittelyvalta takaisin paikalliselle tasolle. Kuten aiemmin todettiin, maallikkohavaintojen luotettavuutta pyritään parantamaan niiden järjestelmällisellä keräämisellä. Näin maallikotietoja pyritään lähentämään tieteellisen tiedon kriteerejä paremmin vastaavaksi.

Paikallisuuden määrittely voidaan tehdä myös toisella tavalla. Kysyin haastateltavalta, miten saimaannorpan eläminen Saimaalla voitaisiin parhaiten yhteen sovittaa ihmisten elämisen kanssa.

X:... me mennään niinku aina tän paikallisten (.hh) paikallisten (h) näkökannat huomioon ottaen=ettei niinkun liian (2) liian järeitä toimepiteitä ja tavallaan niinkun sellasta ylikävelyä tehdä että (2) °että tavallaan tietään (.) tai niinkun sanotaan että myö tietään miten pittää tää norppa suojella° ja tehään sitten vaan rätkästään jotkut kiellot ja rajotukset ( ) (.h) että siinä tulee semmonen negatiivinen vaikutus että sitten ne ihmiset niinkun (.) polttaa ↑päreensä ja ne se (.) ne niinkun haistattaa pitkät suoraan sanoen ((nauraen) ne ei sitten ↑ku_unnioita niitä (.h) niitä tuota niin (.) °rajotuksia°

Haasteltavan mukaan paikallisten näkökannat tulee ottaa huomioon saimaannorpan suojelusta päätettäessä, eikä paikallisten yli saa kävellä liian järeillä toimenpiteillä. Paikallisten vastustus rajoituksia kohtaan saa tässä uuden piirteen: rajoituksia ei kunnioiteta. Paikalliskulttuuriin liitetään kyky vastustaa passiivisesti suojelutoimia, jos niitä ei ole paikallisella tasolla määritelty. Haastattelu jatkuu:

X: ...että okei, kieltoja tulee, mut paikalliset sitten viittaa kintaalla ne ei noudata niitä °ja° ja aika vaikee on sitten niinku valvojien niihin puuttuu ja ↓puuttuu ja tuota monestihan ne nuo erävalvojatkin on jollain tavalla paikallisia (.) ihmisiä niin se on sitten aika ikävää niillekin (.hh) lähtee niinkun oman kylän miehiä kovin niinku (.) tiukasti ainakaan °kontrolloimaan° että (2) että se ↑silleen niinku järkevällä pohjalla niin niinkun tässä just tää mitä me ollaan nyt tekemässä että (.) norppa suojellaan ↑sopimalla se ↑osakaskuntien kanssa ↑tehhään (.) niin ne paikalliset sitoutuu siihen\ (.) kun ne jonku päätöksen siellä kokouksessa tekkee niin (.) ei ne tee sitä päätöstä silleen että joo=joo että nyt tehhään päätös ja tuota (.) huomenna sitten tehhään kuitenkin niinku ennenkin\ vaan kyllä ne niinku tekkee sen (.h)sillä tavalla että niitä sitten (.) noudatetaan=ja ja=ja (.)...

Tässä toistuu sama teema kuin aiemmin: paikallisten passiivinen vastarinta rajoituksia vastaan. Haastateltava lisää vielä, että rajoitusten valvojatkin ovat paikallisia, joten he eivät kykene valvomaan rajoitusten noudattamista, tai se olisi heistä vastenmielistä. Paikallisuutta siis määrittelee käyttäjakeskeisen diskurssin mukaisesti juuri rajoitusten vastustaminen jopa siihen pisteeseen saakka, että valvojat, joiden velvollisuus on valvoa rajoitusten noudattamista, ovat ensisijaisesti uskollisia tälle paikallisuudelle. Tämänkaltainen määrittely maalaa kuvan sisäisesti erittäin kontrolloidusta homogeenisestä yhteisöstä, jossa jopa lain määräämää toimintaa rajoittavat paikalliskulttuurin toimintatavat. Tämänkaltaisessa määrittelyssä korostuvat siis paikalliskulttuurin sisäiset valtasuhteet ja toimintatavat, jotka määrittellään tämän yhtenäisen paikallisen tahdon avulla. Paikallisuus näyttäytyy tässä yhtenäisenä sekä mielipiteiltä että toimintavoilta.

Haastateltava jatkaa kontrastoimalla tämän ei-toivotun tavan tehdä rajoituksia malliin, joka toimisi paremmin. Tähän toimivaan malliin kuuluu sopiminen osakaskuntien kanssa rajoituksista, jolloin suojelu olisi järkevällä pohjalla. On mielenkiintoista, että tässä paikalliset on samaistettu osakaskuntiin siten, että paikalliset kunnioittavat nimenomaan osakaskuntien päätöksiä. Paikallisuuden määritelmä kutistuu entisestään: nyt paikallisiksi hyväksytään vain henkilöt, jotka ovat jotenkin sidoksissa kalastusosakaskuntiin. Osakaskuntien kokoukset ovat se hyväksyttävä foorumi, jonka tekemiä päätöksiä kunnioitetaan paikallisten keskuudessa. Tällä tavoin suojelun päättäjävalta pyritään melko kyseenalaisin keinoin siirtämään kalastusosakaskuntiin: passiivisen vastarinnan mahdollisuus tuodaan välittömästi esiin paikalliskulttuurin hallitsevana piirteenä.

Nyt syy siihen, että paikallisuus pyritään määrittelemään näinkin ahtaasti, paljastuu: homogeeninen määritelmä paikallisuudesta tukee pyrkimyksiä saada päättävalta rajoituksista osakaskuntien käsiin. Tätä tukee myös paikallisen toimintakulttuurin määrittelemisen siten, että ulkopuoliset yritykset rajoittaa osakaskuntien toimintaa kohtaisivat vastustusta. Toinen keino siirtää valtaa paikalliselle tasolle on informaation kulun estäminen. Haastateltava puhuu osakaskuntien tekemistä päätöksistä:

X:...ja täs on norppa-asiassa sama homma että kun (.hh) osakaskunta ↑tekee niin tuota (hh) sillä yleensä sillä (.) veto( ) on sen verran hyvin luottamusta että ne kyllä ihmiset sitte (.) noudattaa sitä ja niinkun sanoin niin se (.h) se tieto tietoo kulkee sen luvanmyynnin kautta hirveen hyvin ja\ (.) ei niillä osakaskunnilla oo sitten intressejä että jos tehhään jollain ↑ministeriötasolla joku kielto niin ei niillä oo (.) intressiä lähtee sitä niinku tietoo ↑levittämään sitä informaatiota...

Haastateltava jatkaa argumentoimista osakaskuntien tekemien päätösten puolesta. Osakaskunnilla ei olisi intressejä kertoa rajoituksista, jos ne tulisivat ministeriötasolta. Informaation panttaus olisi siis yksi passiivisen vastarinnan muoto osakaskunnissa, jos rajoitukset tehtäisiin lakimenettelyllä. Tämänkaltainen argumentointi sisältää vahvan sanoman ulospäin: rajoituksia vastustetaan niin voimakkaasti, että ne eivät käytännössä astuisi laista huolimatta voimaan paikallistasolla. Sopiminen hyväksytään, sillä se antaa määrittelyvaltaa myös paikallistasolle.

Käyttäjakeskeisessä diskurssissa rajoitusten vastustaminen nousee siis keskeiseksi huoleksi: kuten alussa todettiin, norpan suojelua ei sinänsä vastusteta, mutta valtaa määritellä suojelutarve ja suojelukeinot pyritään siirtämään paikallistasolle. Tätä tukee myös käsitys siitä, että paikallisuuteen sisältyy oikeaa tietoa norpasta ja sen suojelusta. Ongelma on kuitenkin paikallisuuden ahtaassa määrittelyssä: jos rajoitusten lisäämistä kannattavat henkilöt rajataan paikallisuuden ulkopuolelle, rajataan myös mielipiteiden moninaisuutta. Vallankäyttö tulee ongelmalliseksi silloin, kun paikallisuus määritellään negatiivisesti eksklusoimalla osa Saimaan äärellä asuvista ihmisistä tämän paikallisuuden ulkopuolelle.

7. SAIMAANNORPPA SUOJELUN KESKIÖSSÄ

7.1. Luontokäsitysten eroavaisuudesta

Luontokäsitykset eroavat melko paljon populaatiokeskeisessä ja käyttäjäkeskeisessä diskurssissa. Populaatiokeskeisessä diskurssissa käsitys luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta painottaa ihmisen vaikutussuhdetta luontoon. Pahimmillaan tämä vaikutus on luontoa tuhoavaa, mutta toisaalta inhimilliseen kulttuuriin kuuluu eettinen velvollisuus elotonta luontoa ja lajeja kohtaan. Ihmisillä on siis velvollisuus ylläpitää mahdollisuuksien mukaan luonnon elinvoimaa. Norpan sukupuuton uhka nähdään näiden velvollisuuksien laiminlyöntinä. Norpan suojelu nähdään osana laajempia luonnonsuojelullisia tavoitteita ja kysymys suojelusta pyritään kytkemään yleisempään huoleen Saimaan vesistön tilasta. Saimaannorpan menestymistä pidetään tällöin luonnon hyvinvoinnin mittarina, joka kertoo yleisemminkin luonnon tilasta. Tieteellinen tieto taas toimii ikään kuin luonnon ja ihmisen välisenä puskurina, joka tuottaa oikeaa tietoa luonnosta. Tieteellisen tiedon avulla voidaan myös kumota ihmistoiminnan haitallisia vaikutuksia luonnossa.

Käyttäjäkeskeinen diskurssi puolestaan näkee ihmisen kiinteänä osana luontoa, joka ammentaa oikeaa tietoa suoraan luonnosta käytäntöjen välityksellä. Ihminen osaa ikään kuin luonnostaan toimia oikein, sillä luonnon ja ihmisen välinen suhde perustuu kiinteälle kanssakäymiselle. Norpan suojelu nähdään turhana yrityksenä puuttua ihmisen ja luonnon väliseen suhteeseen. Norpan verkkokuolemien nähdään johtuvan eläimen luonnollisesta käyttäytymisestä, eikä sen selviytyminen Saimaalla riipu niinkään ihmisen toimista kuin luonnonvalinnasta. Luonto nähdään siis ikään kuin päällimmäisenä voimana, joka ohjaa myös inhimillistä toimintaa. Tiede nähdään erehtyvällisenä, toisin kuin luonto. Tämän näkemyksen mukaan luonnontila nähdään optimaalisena tilana: sitä ihminen ei voi enää parantaa.

Käsittelen ensiksi populaatiokeskeisestä diskurssista johdettavaa luontokäsitystä. Kysyin haastateltavalta, onko norpan suojelun onnistumisella laajempaa yhteiskunnallista merkitystä.

X:... >ja nimenomaan luonnonsuojelun symboliarvo< ja sit sellanen arvo että että jos nyt aatellaan että se kuolis sukupuuttoon\=niin kyllähän se kuvastas (.) sitä että että tota (.) muu- muutenkin ympäristö ja luonto ja erityisesti Saimaalla voi voi varmasti huonosti koska norpalla ei ole muita vihollisia kuin ihminen\=että et se on meistä (.) meistä niinkun riippuva et pelastuuko se vai eikö se pelastu,...

Haastateltava toteaa norpan suojelulla olevan symboliarvoa luonnonsuojelun kannalta. Norpan suojelu edustaa yleisemminkin sitä, minkälaisessa asemassa luonnonsuojelu on yhteiskunnassa. Norpan suojelun tärkeys lähtee siis siitä, että suojelu edustaa kulttuuria, jossa luonnon hyvinvointi nähdään tärkeänä. Haastateltava jatkaa toteamalla, että norpan sukupuutto kuvastaisi luonnon ja ympäristön pahoinvointia yleisemminkin. Norppa on siis eräänlainen luonnon hyvinvoinnin mittari, josta voidaan päätellä luonnon tila kokonaisuudessaan. On tärkeä havaita, että sukupuutto nähdään tavallaan luonnon häiriötilana, ei siis luonnollisena tapahtumana, sillä sukupuutto kuvastaisi luonnon pahoinvointia. Seuraavaksi haastateltava vielä vahvistaa tätä ajatusta sanomalla, että norpalle ei ole muita vihollisia kuin ihminen. Hän ikään kuin vahvistaa käsityksen siitä, että luonto ei *itsessään* uhkaa norppaa, ihminen aiheuttaa sukupuuton, ei luonto.

Sukupuutto pyritään siis tekemään ei-luonnolliseksi nimeämällä ihminen norpan ainoaksi viholliseksi: ilman ihmistä norppa ja luonto kukoistaisivat. Tämä kertoo myös siitä, että ihmisen katsotaan kykenevän vaikuttamaan luontoon hyvässä ja pahassa. Ihminen voi aiheuttaa sukupuuton ilman, että sukupuuttoon olisi *luonnollisia* paineita. Tämä myös tarkoittaa, että ihminen voi pelastaa norpan halutessaan. Tästä ihmisen vaikutussuhteesta luontoon kertoo seuraava selonteko, jossa kysyin haastateltavalta, miksi saimaannorppaa pitää suojella:

X:...et (1) °kyllä se° (2) ↑minun mielestä ihminen lunastaa oikeutensa elää täällä ja ( ) hallita ja vaalia tätä ympäristöönsä sillä tavalla että se pitää huolen näistä ↓lajeista ja (.) ihminen kuitenkin tekee niin ihminen tuhoaa, ja (.) ihminen pystyy myös sitä jollain tavalla korjaamaan\ et siinähan se on että minun mielestä se on ihmisen ihmisen inhimillisen ajattelukyvyyn ja toiminnan .h toiminnan niin tämmönen ( ) ↑välttämätön (.) välttämätön tota (1) h asia että ihminen huolehtii (1.5) muidenkin elinympäristöstä kuin oma- omasta omasta ( ) ja lajien säilymisestä,=et (.) siinähan se\

Selonteosta käy ilmi kaksi asiaa: ensiksikin käsitys ihmisestä luonnon vaalijana ja hallitsijana, eräänlaisena kaitsijana. Tämä käsitys johtaa siihen, että ihmisen vaikutussuhdetta luontoon korostetaan: ihminen pystyy tuhoamaan luontoa mutta pystyy myös korjaamaan sitä. Toiseksi selonteosta käy ilmi, että ihmisellä on moraalinen velvollisuus, ellei pakko, myös korjata vaikutuksensa luonnossa ja huolehtia muiden lajien elinympäristöstä.

Tämän pelastamisen motivaationa nähdään inhimilliseen kulttuuriin kuuluva luonnon hyvinvoinnista huolehtiminen. Seuraavassa katkelmassa kysyin haastateltavalta, minkä takia saimaannorpan suojelu on tärkeää.

X: ...↑yks yks semmonen perus luonnonsuojelullinen syy on tietysti tää itseisarvokysymys\= luonnon itseisarvo ja ↑lajien itseisarvokysymys tämmönen eettinen ja moraalinen, syy että meillä ei oo niinkun ihmisellä oikeutta (.) tavallaan >tai että ↑jokainen laji on arvokas ja meillä ei oo niinkun oikeutta päätää< tai määritellä sitä että mikä mikä voi kuolla sukupuuttoon ja mikä ei voi,...

Haastateltava toteaa suojeluun liittyvän myös lajien itseisarvon. Jokainen laji on itseisarvoinen, eikä ihmisillä ole oikeutta päättää sukupuutosta. Tässä näkyy myös vahva usko ihmisen kykyihin myös tuhota luontoa: itse asiassa kyky näyttäytyy niin rajattomana, että vain inhimilliseen kulttuuriin kuuluva eettinen velvollisuus luontoa kohtaan on tämän tuhoamisen esteenä. Ihmisen kyky vaikuttaa luontoon nähdään suurena, hyvässä ja pahassa. Seuraavassa katkelmassa toistin kysymyksen siitä, miksi suojelu on tärkeää.

X: no eiköhän tää oo kultturi- viime kädessä kulttuurillinen asia, (2) et (3) nähdäänkö (.) nähdäänkö liito-orava tai ((naurua)) tai tai mikä tahansa (2) välttämättä tarvitse olla eläinkään=se=yliapäätään jos jos ihmis- ihmiskulttuuri ei ei tota niin ympäristös- ympäristöstään huolehtiminen kuulu niin aika tuhoon tuomitulla tiellä ((nauraen)) ollaan sitten niinku laajemminkin\=että kyllä tää tää niinku kohtuullisen kohtuullisen iso asia kuitenkin on että norppa on vaan tietysti yks (.) yksi eläin siellä niinku sanoin Saimaan suojelussa et pitää puhua ympäristönsuojelusta ↑kokonaisuutena, et (.) okei norppa on (.) sen uhanalaisuutensa takia joutunut (.) päässyt joutunut tahattomasti tälläseen asemaan...

Haastateltava mainitsee heti, että suojelu on kulttuurillinen asia: ihmiskulttuuriin kuuluu ympäristöstä huolehtiminen. Tämänkaltainen humaani suhtautuminen luontoon korostaa ihmisyyteen kuuluvaa vastuuta luonnosta: hyvään ihmisyyteen kuuluu velvollisuuksien tiedostaminen luontoa kohtaan. Luonnosta huolehtiminen on näin luonnollista ihmisille; jos tätä vastuuta ei tiedosteta, ollaan haastateltavan sanoin tuhoon tuomitulla tiellä. Haastateltava jatkaa, että norpan suojelu on vain osa tätä huolehtimista; se sisältyy luonnonsuojelun tavoitteisiin laajemminkin. Norpan erityisasemaa ei haluta korostaa, sillä sen suojelu pyritään kytkemään laajempaan huoleen Saimaan tilasta. Tällä pyritään toisaalta korostamaan lajien keskinäistä samanarvoisuutta ja toisaalta liittämään saimaannorpan suojelu laajempaan luonnonsuojelun kontekstiin.

Kuten edellä on jo mainittu, tieteellisellä tiedolla on keskeinen osa populaatiokeskeisessä diskurssissa. Tieteellisen tiedon avulla ihminen saa luotettavaa tietoa luonnosta, jonka hankkimiseen maallikko ei kykene. Kysyin haastateltavalta, minkälainen elinympäristö Saimaa on saimaannorpalle.

X: suhteellisen hyvä\ jopa ↑sen jälkeen kun näitä säännöstelyjä rukattiin niin <parempi kuin luonnontilassa>\ öö ympäristömyrkyjä (.) tällaisia luonnon aiheuttamia (.) sukupuuttopaineita ei tällä hetkellä ole\ (.) ei minkäänlaisia >et ainoa mikä nyt on tulossa on tää ilmastonlämpeneminen<...

Saimaan tila arvioidaan suhteellisen hyväksi, eikä luonnon aiheuttamia sukupuuttopaineita ole. Tämä on tietysti oleellista siinä, että sukupuuton uhka määritellään ei-luonnolliseksi tilaksi, jota pyritään korjaamaan. On mielenkiintoista, että haastateltava sanoo Saimaan olevan *parempi* kuin luonnontilassa: luonnontila ei siis tarkoita välttämättä optimitilaa, vaan sitä voidaan vielä tieteen keinoin parantaa. Haastateltava jatkoi:

X: no sitten nää ↑ihmislähtöiset ympäristömuutokset nii\ niin jo yheksänkytluvun alussa niin (.) niin julkastiin ihan selkeesti että saimaannorppa tulee säilymään vaan suojelualueilla\ (.) joka tarkoitti sitä että Saimaasta pitää, osa rannoista jättää kaavottamatti, (.) että näitä pesintähäiriöitä ei tule, ja sinne pitää panna sellasia pesimä() liikkumisrajoituksia, (.) kal- kalastusta pitää ohjata niin että se ei ole hylkeitä tappavaa\ >jos tätä toimintaa ei olis tehty niin todennäköisesti meidän norppa olis sukupuutossa\< elikkä norppa elää vaan sillä osalla Saimaata, missä estetään nää ihmisen negatiiviset vaikutukset\ elikkä si- sillon niinku tää ihmistoiminta täs haittaa (.) luonnonprosesseissa ei oo muuta kun tää lämpeneminen\ ei ei edes ihmis(.)toiminnasta edes nää myrkyt enää haittaa...

Ihmislähtöiset ympäristömuutokset Saimaalla ovat aiheuttaneet sen, että norppa tulee säilymään vain suojelualueilla. Tällä tavoin Saimaan vesistö jaetaan suojattuun veteen, jossa on tieteen keinoin tunnistettu ihmisen aiheuttamat uhat ja luotu mahdollisimman turvallinen elinympäristö saimaannorpalle. Vesialueet, joita ei ole suojattu, altistavat saimaannorpan ihmislähtöisille uhkille. Haastateltava mainitsee liikkumisrajoitukset sekä kalastuksen ja kaavoituksen ohjaamisen keinoin tuottaa tätä suojattua vettä Saimaalla. Tällä tavoin Saimaata muokataan tieteen keinoin turvaamaan norppa sen pahimmalta uhalta eli ihmiseltä.

Luonto itsessään ei uhkaa norppaa, itse asiassa Saimaan luonnollinen tila on jopa norppaa suojaava, sillä kuten aiemmin sanottiin, vesistön pienuus suojaa norppaa todennäköisesti jopa ilmastonmuutoksen haitallisilta vaikutuksilta. Tällä tavoin tieteen avulla korjataan inhimillisen toiminnan aiheuttamia muutoksia. Käytän termiä korjataan, sillä kuten haastateltava mainitsee, ihmistoiminta, ei luonnonprosessit, uhkaa norppaa. Tällöin ihmisen velvollisuus on ikään kuin neutraloida ihmistoiminnan vaikutus Saimaalla.

Populaatiokeskeisessä diskurssissa korostuu luonnon vaalimisen merkitys: ihmisten humaani velvollisuus on pitää huolta elinympäristöstään; tällöin toteutetaan myös ihmisyyttä oikein. Ihmisen tuhoava voima voidaan neutraloida tieteen avulla. Tieteen korostuminen diskurssissa kuvaa samaa

humaanisuuden ideaa: tieteellinen tapa lähestyä luontoa nähdään oikeana, sillä se on inhimillisen kulttuurin kehityksen tulos. Viimeisessä luvussa tätä tieteellistä lähestymistapaa saimaannorppaan tarkastellaan lähemmin.

Tässä diskurssissa siis korostetaan norpan suojelun kulttuurista merkitystä ja sen suojelun tärkeyttä luonnonsuojelullisen aatteen kannalta. Tämän näkemyksen mukaan tieteen avulla voidaan luoda olosuhteet, jotka edesauttavat norpan menestystä Saimaan vesistöissä, ja samalla toteutetaan ihmisen moraalista velvollisuutta luontoa kohtaan. Seuraavassa kysyin suojeluosapuolen edustajalta, onko saimaannorpan suojelulla laajempaa yhteiskunnallista merkitystä:

X: ...sitten se taas mikä ei ehkä vielä ainakaan näy näy mikä vois olla voimakkaampikin on se että (.) jos me verrataan saimaannorppaa tällaisiin eläimiin kun ↓isopanda, ↓siperiantikeri, >osa on alalajeja ja osa lajeja saimaannorppakin on alalaji< mut sillä ei oo oikeestaan merkitystä ↓sarvikuonot, ↓gorillat, ↓orangit jotka on niinkun kansainvälisesti (.) kauheen suurennuslasin alla että kuinka ne meinaa kuolla sukupuuttoon ja niit on niin vähän ja .h niin niin saimaannorppaa on ↑huomattavasti vähemmän\ et saimaannorppa ei oo vielä ainakaan noussu semmoseks kansainväliseen niinkun .h niinkun suurennuslasin alle missä se vois ↑hyvin olla näitten rinnalla,

Haastateltava nostaa katkelmassa esille isopandan ja siperiantikerin esimerkkinä lajeista, joiden rinnalle saimaannorppa voisi nousta kansainvälisen suurennuslasin alle edustamaan sukupuuton uhan alla eläviä lajeja. Koska sekä isopanda että siperiantikeri ovat esimerkkejä eläimistä, jotka on asetettu kulttuurieläinten luokkaan, voidaan selonteosta päätellä, että saimaannorppa nähtäisiin mielellään tässä diskurssissa eräänlaisena tabueläimenä, jollainen se ei kuitenkaan täysimääräisesti vielä ole. Tabueläimen merkitys on edustaa inhimillisessä kulttuurissa ihmisen tuottamaa uhkaa eläinlajeille ja näin toimia eräänlaisena kulttuurisena ”herättäjänä”. Kuten aiemmin tuli jo esiin, saimaannorpan tilalla voisi olla jokin toinenkin eläinlaji, kuten liito-orava, ja saimaannorppa on itse asiassa tahtomattaan noussut tällaiseen symboliseen asemaan.

Saimaannorpan kulttuurisen merkityksen korostaminen on siis keino liittää sen suojelu osaksi laajempaa humania projektia, jossa pyritään minimoimaan ihmisten aiheuttamat sukupuutot. Vielä tärkeämpää on huomata, että ihmisillä on tällaisia tabueläimiä kohtaan suuri moraalinen velvollisuus, sillä ne edustavat yleisemminkin ihmisen vastuuta ympäristöstään, kuten aiemmissa haastatteluissa on jo tullut esille.

Toinen seikka, joka liittyy saimaannorpan kulttuurieläimen asemaan, on tieteen merkityksen korostaminen suojeluaatteessa. Seuraavassa luvussa nähdään, miten norpan suojeleminen tarkoittaa

täydellistä pidättäytymistä edes sen tarpeettomasta näkemisestä, ellei kyse ole tieteen tarpeista. Tällainen näkemys tukee varsin konkreettisesti pyrkimystä etäännyttää ihminen saimaannorpasta ja pitää sen suojelua asiana, joka voidaan objektiivisesti tieteen keinoin hoitaa. Saimaannorppa kuuluu inhimilliseen kulttuuriin edustaessaan eräänlaista koskemattoman luonnon ”ideaalia”, jonka ihminen voi tuhota mutta myös tieteen keinoin korjata.

Tällainen ihmistoiminnan neutralointi tieteen keinoin on hyvin kaukana käyttäjäkeskeiselle diskurssille tyypillisestä luontokäsityksestä. Aiemmin on jo käsitelty käyttäjäkeskeiselle diskurssille tyypillistä tapaa suosia käytäntöjen kautta saatua tietoa saimaannorpan käyttäytymisestä. Pitkä yhteinen suhde paikallisten ihmisten ja norpan välillä on antanut ihmisille oikeaa tietoa siitä, miten norppa tulee suojella. Kysyin haastateltavalta, miten saimaannorpan eläminen Saimaalla ja ihmisten eläminen siellä voitaisiin yhteen sovittaa parhaiten.

X:...ja sitten jotkut sanoo että kun se on käynyt siellä heijän verkollaki sen sata kertaa ei se oo ikinä siihen verkkoon jääny niin sit niinku ihmetellään sitä (.h) että mikä tässä nyt hirmu (.) paniikki on että verkot on hirveen vaarallisia (2) no en minä tiedä en minä ossaa siihen muuta sanoo että oma ajatus on (.) ↑taas kun tuntenu tai (.) luu- jos nyt ajatellaan tätä ↓luontoa niin kaikilla eläimillähän on tää sama juttu että (.h) kun (.) on ↑pentu niin se on vähän tyhmempi ja hölmömpi ja ne kuutit nehän ne on niihin verkkoihin pääasiassa jääneet\ et sitten tämmönen aikuinen yksilö, niin se on viisastunu, (.hh) sillä tavalla että se (.) käypi siitä verkosta sen kalan muttei ite jää siihen\ ja (.) että tää on vaan niinku (.) kaikilla eläimillähän on tuota sama juttu että ne pennut saattaa olla vähän hölmömpiä niille sitte (.h) tapahtuu niin sanottua luonnonvalintaa et ne jollain tavalla sitten joutuu saaliiks tai menehtyy...ja se on vähän niinku norpalla sama juttu että kun se on luonnon- luonnonkappale niin se mennee aina (.hh) ° aina tietysti sitte° (.)ennen kun se tajuaa sen että siinä voi kala, kala on helposti syötävissä mutta siinä on myös vaaramomentti olemassa (nauraen)...

Haastateltava kertoo paikallisten ihmisten kokemuksista siitä, kuinka vaarallisia verkot ovat saimaannorpalle. Koska saimaannorpat elävät lähellä ihmistä, heillä on kokemukseen perustuvaa tietoa siitä, että norpat eivät jää verkkoihin kiinni. Tämä taas aiheuttaa ihmetystä siitä, että verkkoja pidetään vaarallisena. Tällä tavalla ikään kuin haastetaan koko suojelun perusta eli se, että verkot todellakin tappavat norppia. Kalastuskäytännöistä saatu tieto on ristiriidassa suojelubiologien tuottaman tieteellisen tiedon kanssa siitä, kuinka paljon verkot tappavat norppia.

Kyse ei ehkä kuitenkaan ole ainoastaan siitä, että verkkojen tosiasiallinen vaarallisuus norpille haluttaisiin kieltää, vaan verkkokuolemat nähdään täysin eri valossa kuin suojelijoiden keskuudessa. Mielenkiintoista onkin se, miten haastateltava perustelee käsityksensä verkkokuolemien luonnollisuudesta. Haastateltava sanoo verkkokuolemien olevan osa luonnonvalintaa, sillä eläinten

pennut jäävät yleensäkin helpommin saaliiksi. Kuutit jäävät verkkoihin, koska luonnonvalinta siis karsii tyhimmät yksilöt kannasta. Tällainen käsitys pyrkii vahvasti tekemään verkkokuolemat luonnollisiksi. Kysyin haastateltavalta, kenellä on paikallista tietoa saimaannorpista, ja hän puhui ihmisistä, joilla on läheinen kosketus norppaan:

X: ...just nämä jotka pitää ↑verkkoja, niin kumma kyllä siä norppakin siellä yleensä sitten pyörii jos on norppa-alue=että se se on niinku siellä (.) toisaalta vähän luo- luonnollistaki eläinten käyttäytymistä että .h eläimethän (.) pyrkii (.) sen ravintonsa ottamaan mahdollisimman helpolla ettei tarvis h_{ir}veesti tuh_lata energiaa siihen ja tämmönen tuota verkosta sen kalan hakeminen on paljon helpompaa kun ihan tässä ↑villinä ja vapaasta luonnosta,...

Haastateltava kertoo norppien hakeutuvan alueille, joissa pidetään verkkoja, helpon ruoan perässä. Selonteosta käy ilmi että norppien läheisyys siellä, missä pidetään verkkoja, on *luonnollista*, mikä perustellaan eläinten käyttäytymisellä. Tämä on yksi tapa luonnollistaa verkkokuolemia: norpat hukkuvat verkkoihin, koska niiden luonto tavallaan ajaa ne sinne. Näin verkkokalastusta ei kyseenalaisteta tai pidetä itsessään epäluonnollisena, koska se tappaa norppia, vaan eläinten luonnollinen käyttäytyminen on syynä verkkokuolemiin. Selonteossa vielä perustellaan tämä eläinten käyttäytyminen: eläimet ottavat ruoan sieltä, mistä sen helpoimmin saavat. Ruoan hakeminen verkosta on helpompaa kuin ”villistä ja vapaasta luonnosta”, mikä tuo ajatuksen tasolla norpan ja ihmisen suhteen lähelle *kesyyntymisen* ajatusta. Tämänkaltainen ajatus ihmisen ruokkimasta kesyyntyneestä norpasta on tyypillistä käyttäjäkeskeiselle diskurssille, sillä siinä korostetaan läheistä suhdetta ihmisen ja norpan välillä.

Verkkokalastus nähdään näin luontoon kuuluvana toimintana, johon norppa kyllä sopeutuu, jos se on tarpeeksi älykäs. Ihmisen toiminta nähdään luonnollisena ja siksi oikeana; kuuttien kuolemat ovat osa luonnon kiertokulkua, jossa kuolemat tapahtuva lajin omaksi parhaaksi. Tähän sisältyy melko voimakas usko luonnon kyvystä itse ylläpitää omaa tasapainotilaansa. Kysyin haastateltavalta, millainen elinympäristö Saimaa on saimaannorpalle tällä hetkellä.

X: ...niin muistan kun tästä (.) Pihlajavedestä (.) oli sanottu että se on lähes luonnontilainen\ niin= niin eihän sen paremmin ( ) vois nää vedet täällä voida että kun ne on lähes luonnontilaisia...

Haastateltava kertoo tutkimuksesta, jonka mukaan Pihlajavesi on lähes luonnontilainen, mikä tarkoittaa, että vesistö ei voisi voida enää paremmin. Toisin kuin populaatiokeskeisessä diskurssissa, tässä luonnontilainen tarkoittaa optimitilaa, jota ei voida enää ihmistoimin parantaa. Puheenvuoro jatkuu.

X: ... ja se on tietysti huomattu ihan tuolla (.h) kalastuksessakin että se (.) on parantu se veden laatu siellä (.) °niin° parempaan päinhän se on niinku menossa siellä ↑että luontohan korjaa pikkuhiljaa ↓mutta se on noppeemmin se saahaan pilattua mutta (.h) sit menee kymmeniä vuosia ennen kun se (.) korjaantuu sehän korjaantuu ihan ilman (.) ihmistoimiaki\...

Haastateltava puhuu aiemmin tehtaan saastuttamasta vesistöstä, joka on kuitenkin saatu parempaan kuntoon. Selonteossaan haastateltava vetoaa luonnon kykyyn korjata itseään: ihmistoimia ei tarvita luonnon parantamiseksi, sillä luontoa ei tarvitse eikä voi ohjata mihinkään. Käyttäjakeskeisessä diskurssissa korostuu ihmisen kykenemättömyys vaikuttaa luontoon. Ihminen voi hyödyntää luontoa, mutta luonnonprosessit eivät tarvitse inhimillistä puuttumista. Luontosuhteen perustana nähdään pitkä historiallinen suhde, jonka aikana sekä ihminen että norppa ovat sopeutuneet toisiinsa.

7.2. Luontokuvaus eläimen yksilöllisyyden näkemisenä

Luontokuvaus oli yksi haastattelujen kiinteä tema, sillä saimaannorpasta otetut kuvat ja erityisesti Juha Taskisen valokuvakirjat ovat olleet tärkein yksittäinen saimaannorppatiedon levittäjä. Lisäksi valokuvia on hyödynnetty suojelukampanjamateriaalissa, joka on levinnyt laajaan tietoisuuteen Suomen luonnonsuojeluliiton ansiosta. Käsittelen luontokuvausta sosiaalisena käytäntönä, jonka kautta välittyy erityinen luonnon ja eläinten näkemisen tapa.

Erityinen piirre haastatteluissa oli, että saimaannorpan kuvaaminen nousi esille usein. Tämä johtui tosin ainakin osaksi siitä, että tiesin ennalta muutaman haastatelluista ottaneen kuvia norppasta, joita oli hyödynnetty useilla internetsivustoilla suojelun kuvituksena. Osasin siis erityisesti suunnata kysymyksiä kuvaamisesta näille henkilöille. Mutta valokuvaus mainittiin myös spontaanisti haastattelujen aikana, erityisesti kun kyseessä oli kuvien merkitys saimaannorpan tunnetuksi tekemisessä.

Ensimmäinen asia, joka haastatteluissa nousi esille, oli varsin suuri vastustus luontokuvausta kohtaan. Tämän näen liittyvän läheisesti luontokäsitykseen, joka korostaa ihmisen ja luonnon välistä eroa. Koska saimaannorppa kuuluu eläimenä luontoon, luontoa kunnioittavan ihmisen velvollisuutena on etäännyttää itsensä varsin konkreettisella tavalla siitä. Maallikoilta puuttuu tieteellinen ymmärrys luonnosta, joten ihmiset saattavat ikään kuin vahingossa tuhota luontoa. Tämä ajattelutapa viedään niin pitkälle, että pelkästään norpan katselua pidetään eläimen

hyväksikäyttönä. Tieteellinen tiedonhankinta on ainoa hyväksyttävä motiivi olla luonnossa, ja se toimiikin eräänlaisena puskurina ihmisen ja luonnon välissä. Tämä liittyy sikäli populaatiokeskeiseen diskurssiin, että myös siinä puolustetaan voimakkaasti tieteellisen tiedonhankinnan oikeutusta. Tämän diskurssin voimakkuus yllätti sikäli, että luontokuvaus jättää kohteensa kuitenkin varsin intaktiksi, ja sitä voitaisiinkin pitää luonnon arvoja kunnioittavana tapana nauttia luonnosta. Seuraavassa on ote haastattelusta, jossa on kyse haastateltavan ottamista norppakuvista. Pyysin haastateltavaa kuvailemaan tyypillistä kuvausmatkaa.

X: en mä mä en kuvaa (.) norppaa (.) kuvaus- kuvausmatkoilla [eli eli]

H: [tai siis] jotenkin sitä niinku tilannetta että et et et niinkun

X: kaikki kuvat kuvat jollakin tavalla kuuluu näihin suojelu- suojelutehtäviin eli

H: joo, joo,

X: kamera on on käytännössä aina aina mukana kun liikkuu Saimaalla, mut tota (.) se kuvaaminen ei oo ei oo koskaa ollu se päätarkotus että sitä ↓lähdetäänpäs ↓kuvaamaan ↓saimaannorppaa

H: joo

X: vaan enemmänkin siellä ollaan tekemässä jotakin muuta sit satuttu näkemään näkemään norppa ja sitten otettu sitte saman tien sitte jokunen kuva siitä et ne on oheistuotoksia mulle on ollut aina,

H: joo

X: okei niitä on syntynyt aika paljon ((naurua)) mutta mut tota niin (.h) mutta mutta siis niinku lähestymis (.) kulma vaikka kuulunkin tämmöseen kun Suomen luonnonvalokuvaajat ry:hyn ((naurua)) ja ollu ollu seitkytluvulta saakka jäsenenä ja harrastan valokuvaamista, (.) ↓myös ↓luontokuvaamista niin norpan kuvaamien ei oo ollu sellanen että (.) sitä niinku (.) lähtisin ensisijaisesti kuvaamaan (.) en koskaan enkä usko että sellaseks tulee koskaan olemaankaan\

Haastateltavan ensimmäinen reaktio on kieltää norpan kuvaaminen itsetarkoituksena. Hän pyrkii liittämään sen välittömästi muihin suojelutehtäviin, joissa pääsee liikkumaan lähelle saimaannorpan elinalueita. Seuraavassa hän kyllä myöntää pitävänsä kameraa mukanaan liikkueensa Saimaalla mutta kieltää taas varsin suoraan lähtevänsä kuvaamaan itsetarkoituksellisesti norppaa. On hyvin mielenkiintoista, että haastateltavan mukaan norpasta otetut kuvat ovat lähes vahinkoja, jotka ovat syntyneet jonkin toisen (tässä todennäköisesti suojelutoiminnan) *oheistuotoksena*. Lopuksi haastateltava tosin ikään kuin nimeää itsensä kuitenkin valokuvauksen varsin pitkäaikaiseksi harrastajaksi ja luontokuvaajaksi mutta päättää puheenvuoronsa vielä korostamalla sitä, että hän ei ole *ensisijaisesti* norppakuvaaja eikä aio ryhtyä sellaiseksi tulevaisuudessakaan.

Mikä saa haastateltavan sitten reagoimaan näin kielteisesti norpan valokuvaamiseen? Ensisijaisena syynä voidaan varmastikin pitää sitä, että norpan elinalueet pyritään pitämään mahdollisimman häiriöttöminä varsinkin talviaikaan ja valokuvaaminen tietysti vie ihmiset lähelle saimaannorppaa. Tämä on varsin ymmärrettävä syy silloin kun puhutaan talviaikaisesta liikkumisesta Saimaalla mutta ei varsinaisesti päde muulloin. Tämänkaltainen selonteko liittyy kiinteästi ajatukseen siitä, että norpan suojelijoiden kohtaamisen norpan kanssa täytyy olla sidottu johonkin tieteelliseen tutkimustapahtumaan. Norpan näkeminen, edes kaukaa sitä häiritsemättä, nähdään luonnon hyväksikäyttämisenä. Ennen kuin siirryn käsittelemään toisenlaista tapaa ymmärtää luontokuvaus, annan vielä esimerkin tämänkaltaisesta selonteosta. Kysyin haastateltavalta, onko hänellä kokemuksia kohtaamisesta norpan kanssa.

X: ...nyt viime keväänä näin sit samana päivänä kolme norppaa kun yhden tämmösen ( ) kans oikeestaan varta vasten sillo keväällä kun ne on (.) näillä ↑kivillä (.) köllöttelee niin niin lähettiin sitten vähän sillä mielellä kattomaan, että löytyskö niitä, ↑mut mie oon toisaalta ajatellu sen niin että miulla ei oo mitään ↓hinkua niitä niinkun bongata... ja mie oon ajatellut sen niinpäin että (.h) siis varmaan kymmenet ja kymmenet norpat on nähny minut (.) mutta ne nyt vaan ei ole halunnut miulle tulla näyt- <näyttäytymään> ((nauraen)) että että tota se on ↑hirveen hienoo sitte ku sen näkee se on tosi tosi niinku elämys mutta (.h) mutta tota mien oo ↑tutkija että miun sen takia tarttis etä miun ei niiku tarvii, että miulla ei oo semmosta semmosta niinku pakkomieltä jotenkii et vaikka mie tän norpan kans teen töitä että miun pitää se nyt (.h) aina olla näkemässä\

Tässä haastateltava kertoo lähteneensä kesällä etsimään norppia tarkoituksella. Hän myöntää tämän varsin suoraan mutta jatkaa välittömästi, että hänellä ei ole toisaalta mitään halua *bongata* norppia ja että jos norpat haluaisivat nähdä hänet, niin ne näyttäytyisivät. Jo siis pelkästään norppien varsin sattumanvarainenkin näkeminen on tässä jotenkin norppien edun vastaista, sillä vain itse halutessaan eläimet voisivat näyttäytyä.

Tämä on varsin poikkeava suhtautuminen eläimiin yhteiskunnassa, jossa eläinten näkemistä varten on olemassa eläintarhoja. Haastateltava korostaa vielä tutkijoiden poikkeavaa asemaa suhteessa tähän näkemiseen ilmoittamalla, ettei hän ole tutkija, mikä antaisi syyn nähdä eläimiä. Saimaannorppaa siis ei haluta itsetarkoituksellisesti nähdä, koska näkemisen katsotaan jollakin tavalla olevan kiellettyä tai paheksuttua, jos kyseessä eivät ole tutkijan tieteelliset tarpeet. Seuraavassa haastattelussa haastateltava puhuu siitä, pitäisikö norppien pesäpaikkatietojen olla julkisia:

X: ei kyllä musta julkisuuslainsäädäntö on ihan kohallaan\ (2) °tällä hetkellä° että ei (1.5) ei mistään voida taata sitä että (1.5) vaikka siis kai yleensä kaikki ihmiset aina sanoo että he haluis tietää (.) paikkojen (.) sijainnit nimenomaan sen takia että osaisivat ↑varoa sitten noita .h paikkoja mutta mutta= mutta sitten on olemassa myöskin toisenlaisia ihmisiä ja .h uteliaita ja ja=ja (2) niin (.) no luontokuvaaminenkin tietysti se voi-on osaltaan uteliaisuutta myös sitten=ja\...

Selonteossa haastatteliija tuo esiin sen, että pesäpaikat on hyvä pitää salaisina, jotta uteliaat ihmiset eivät pääsisi pesille. Haastateltava lisää vielä, että luontokuvaajat voivat myös olla näitä uteliaita ihmisiä, näitä ”toisenlaisia”, joiden varalta pesäpaikat täytyy salata. Tietysti tämänkaltaisen selonteon takana on halu välttää pesien ylimääräistä häiritsemistä, mutta mielenkiintoisempaa on valokuvaamisen käsittäminen uteliaisuuden muodoksi. Valokuvaaminen käytäntönä voi olla osa tutkimusta, joten tässä eritellään vielä luontokuvaaminen erityisenä valokuvaamisen lajina, jota selonteossa hieman moititaan. Tähän *luontovalokuvaamisen* omana lajinaan liittyy se, että selonteossa pyritään tekemään tyypillinen erottelu tutkimuksellisen valokuvaamisen ja luontovalokuvaamisen välille. Siinä, missä valokuvaus voi palvella tutkimuksellisia tarpeita, luontovalokuvaaminen tyydyttää uteliaiden ihmisten tarpeita ja tutkimuksen kannalta tarpeetonta *esteettistä* näkemisen tapaa.

Tämä on siis diskurssi, josta näen myös kielteisen suhtautumisen luontovalokuvausta kohtaan olevan lähtöisin. Täytyy kuitenkin muistaa, että valokuvaaminen hyväksytään, jos se liittyy tieteellisiin tutkimustarpeisiin. Jotta käsitys näkemisen eri tavoista ja niiden vaikutuksesta saimaannorpan suojeluun selventyisi, käsittelen seuraavassa luontovalokuvauksen merkitystä eläimen yksilöllisyyden tuottamisessa. Tämä on siis hyvin erilainen tapa nähdä saimaannorppa kuin tieteelliset suojelukäytännöt ja niihin liittyvä ”tieteellinen” katse. Seuraava selonteon esittäjä on kuvannut saimaannorppia pitkään, ja pyysin häntä kuvailemaan valokuvauksen luonnetta. Kysyin haastateltavalta, onko hän oppinut tunnistamaan norppayksilöt valokuvattuaan niitä.

X: joo kyllä ne pystyy hyvin tunnistamaan, sehän on niinkun ihan (.h) siihen kun on harjaantunu silmä niin pelkästään ihan kun pää tuloo pintaan niin pystyy määrittelemään (.) hylkeen niin sehän on semmonen ( ) kun se tulee ja ui tai pulahtaa nopeesti niin sie et pysty siinä määrittelemään sen että nyt oli tuo viiksi tommonen tai tossa on tommonen pahkura vaan siinä tuloo ihan heti semmonen et tuo- tämä yksilö on tämä\ et se vaan (.) se on tuolla tietokannassa sillä tavalla ja tietysti sitten ku se nousoo kivelle, niin sitten sen näkee ne kuvioinnit ja olemuksen\ (.h) jokainen yksilö on ↑ihan ↑ihan erilainen jokainen on niinku täysin erilainen (.h) että kun mul on maanviljelijä taustoo ja mullon lypsykarjaa ollu ja muuta niin, (.) mul on pitkä (.) kokemus eläimistä sillä tavalla niitten käyttäytymisestä tai niitten ominaispiirteistä niin se on siinä mielessä ollu hyvä oppi (.h) tähänki työhön\

Tässä selonteossa haastateltava varsin suorasanaisesti puhuu harjaantuneesta silmästään, jonka avulla hän kykenee tunnistamaan norppayksilöt. Itse asiassa tässäkin voisi tehdä eron näkemisen ja tunnistamisen välille: harjaantunut silmä tarkoittaa tässä enemmän kuin pelkkää näkemistä. Haastateltavahan sanoi, ettei ehdi norpan ilmaantuessa määrittelemään sen yksittäisiä piirteitä vaan tunnistaminen tapahtuu ikään kuin automaattisesti. Silmän harjaantuminen tarkoittaakin eläimen tunnistamista siinä mielessä, kun tunnistetaan esimerkiksi tuttu henkilö kadulta. Tunnistamiseen liittyy siis jonkinlainen eläimen *yksilöllisen olemuksen* tunnistaminen, ilman että ehdittäisiin nähdä kaikkia yksilöllisiä piirteitä, kuten viiksien asentoa tai kuviointia. Tämänkaltaista silmän harjaantumista voidaan verrata esimerkiksi aiemmin käsiteltyyn biologien tapaan pitää norppahavaintoja luotettavina: heidän mukaansa luotettava havainto syntyy eliminoimalla tietoisesti muut vaihtoehdot, kuten saukko ja majava. Tämänkaltaisen havainnointi tapahtuu korostamalla eläinten välisiä *eroja* eikä siis vaadi samanlaista yksilöllisen olemuksen havainnointia, kuin mitä haastateltava tuo esille.

Haastateltava yhdistää vielä kotieläinten yksilöllisyyden tunnistamisen norppayksilöiden tunnistamiseen. Hän ei suinkaan tarkoita (kuten karrikoidusti voisi johtaa biologien puheesta), että kokemus kotieläimistä auttaisi häntä erottamaan norpan lehmästä, vaan että hän kykenee tunnistamaan eläimen yksilöllisen olemuksen. Valokuvaukseen liittyvä eläinten tarkkaileminen ja niiden käyttäytymisen seuranta saattaakin tuottaa näkemisen tavan, joka korostaa enemmän eläinten yksilöllistä olemusta ja näin myös niitä koskevat velvollisuudet ovat erilaisia kuin eläinlajeja koskevat velvollisuudet. Sukupuutto tapahtuu lajille, mutta verkkoon jäävät yksilöt. Yksilöllisen olemuksen olemassaolon tunnustaminen vie norpan jo lähemmäs kotieläimen ”luokkaa”, jossa eläimiä käsitellään ja arvostetaan enemmän yksilöinä. Valokuvaukseen liittyvä eläinten tarkkaileminen eroaa kuitenkin eläinten käyttäytymisen seurannasta siten, että eläimen havainnointiin liittyy esteettinen näkeminen. Tämä esteettinen näkeminen harjaannuttaa silmän kiinnittämään huomiota yksilöllisiin piirteisiin ja näin johtaa eläimen yksilöllisen olemuksen tunnistamiseen. Tämä on hyvin erilainen tapa nähdä saimaannorppa kuin tieteellinen näkeminen, jossa eläimen tunnistaminen tapahtuu korostamalla lajien välisiä eroja.

Kärjistetysti voisi sanoa, että tieteellinen näkeminen tarkoittaa saimaannorpan näkemistä osana luontoa, systeeminä elottoman luonnon tavoin, kun taas valokuvauksessa korostuu eläimen elollinen luonto; yksilöllisiä piirteitä korostetaan eikä häivytetä kuten tieteen käytännöissä. Valokuvaus tuo siis käytäntönä paljon suojelun kannalta arvokasta ymmärrystä norpista yksilöllisinä eläiminä, joiden esteettiseen ihailuun voidaan liittää myös niiden käyttäytymisen

parempi tuntemus, johon tutkijatkin pyrkivät. On myös huomattava, että valokuvaus ja tieteellisten suojelutoimien suorittaminen tapahtuvat usein samoilla matkoilla, kuten edellä todettiin. Esteettinen katse ja toisaalta tieteellinen katse eivät siis ole toisiaan poissulkevia mutta esiintyvät osana erilaisia käytäntöjä.

Kuitenkin, kuten on käynyt ilmi, valokuvaukseen liittyvä esteettinen ja yksilöllinen näkeminen on melkoinen tabu suojelijoiden piirissä. Luontokuvauksen mukanaan tuoma eläimen ihailu puolestaan sisältää enemmän paitsi yksilöllisten piirteiden korostamista, niin myös hyvin vahvan poliittisen latauksen, joka on myös varsin epätyypillistä tieteellisen katseen objektoivalle ja neutraalille luonteelle.

7.3. Luontokuvaus poliittisena tekona. Case: verkkoon takertunut kuutti

Luontokuvauksen poliittisuus tarkoittaa tässä hyvin vahvasti politiikan tekoa valokuvauksen keinoin. Aion näyttää, miten valokuvan ottaminen voi olla politiikan tekemistä sanan vahvimmassa mielessä ja miten valokuva tuottaa omalta osaltaan saimaannorpasta (poliittista) eläintä. Kyse on toisaalta vieläkin monivivahteisemmasta asiasta: valokuvan todellisuutta rakentava luonne voidaan ottaa politiikan teon käyttöön hyvinkin konkreettisella tavalla. Luontokuvaus on politiikan teon väline, ja se käyttää hyväkseen todellisuuden tuottamisen mahdollisuutta käytännössä rajaamalla osan fyysisestä todellisuudesta kuvan ulkopuolelle. Tämä on sikäli mielenkiintoista, että valokuva tuottaa erityisen poliittisen todellisuuden kiteyttämällä osia erilaisista diskursseista yhteen kuvaan.

Poliittisuus tarkoittaa tässä yhteydessä siis todellisuuden *tietoista* rajaamista tietyn diskurssin vallan kasvattamiseksi. Olisi kuitenkin halpamaista sanoa, että valokuvan tahallinen rajaaminen olisi sen petollisempaa kuin suojelualueiden rajojen piirtäminen karttaan. Molemmat muuttavat todellisuutta ideoiden perusteella. Nämä ideat ovat kiistanalaisia ja syntyvät yhteydessä käytäntöihin: suojelualueiden piirtäminen suojelukäytäntöihin ja valokuvauksen rajaaminen valokuvauksen käytäntöihin. Niin kuin suojelualueiden rajaukset kartalla eivät perustu absoluuttiseen tietämykseen siitä, mikä on parasta saimaannorpalle, ei myöskään valokuvan rajaaminen ole ainoastaan esteettinen valinta.

Osoittaakseni sen, miten valokuva tuottaa poliittisen luonnon ja miten valokuvan avulla voidaan lisätä tietyn diskurssin valtaa ja tuottaa vastapuhetta kuvan keinoin, analysoin seuraavassa yhtä

tärkeimmistä saimaannorpan suojelun kuvallisista symboleista. Käsittelen tässä valokuvaa (kuva1), jonka kuvaaja on Juha Taskinen. Kuvassa näkyvä kuutti on hukkunut verkkoon Pihlajavedellä, mutta kuvaaja on siirtänyt kuutin Puruvedelle kuvan ottamista varten. Kuvaa on hyödynnetty seuraavasti Suomen luonnonsuojelusäätiön saimaannorppa-kampanjassa. Kuvasta on myös jaettu kortteja ja julisteita osana kampanjaa.

Kuvaaja: Juha Taskinen.

Kuva 1. Verkkoon takertunut kuutti (Suomen luonnonsuojeluliitto 2009).

Käsittelen ensiksi kuvaa kuvaajan oman kertomuksen perusteella ja sen jälkeen analysoin valokuvaa kuva-analyysin pohjalta. Kysyin haastateltavalta, voisiko hän kertoa luonnonsuojeluliiton kampanjassa olleesta kuvasta taustatietoja.

X: joo tota ku- kun (hh) semmonen kuva kun mä tein sitä Paluu Saimaalle kirjaa niin\ (.h) kun näitä kuuttikuolemia oli niin paljon niin mä mietin sitä että (.) että hyvänen aika että varmaan semmosta kuvaa kun missä on hyle verkossa ja veneen pohjalla ja muuta (.h) kuolleena että mutta että siellä kun se on veden alla (.) verkossa niin semmonen kuva ois hyvä saaha ja sitten tässä Pihlajaveellä (.hh) yks °henkilö° sinne verkkoon takertu ↑kuutti ja se putos (.) veteen ja se soitti mulle että voinks mä käyä sukeltamassa sen ja miä löysin sen kuutin sieltä (.h) pohjalta=ja sitten olin kulettamassa sitä tonne Metsähallituksen pakkaseen minne ne sitten viiään viiään oottamaan ruumiinavausta niin mulle tuli siinä mieleen että nythän miä voisin toteuttaa sen sen=eli miä otin sen ja vein tonne (.) Puruveden (.) rannalle ja ↑laitoin sen riimuverkkoon pujottelin sen niinkun se nyt sotkeutuu verkkoon yleensä ja sitten viritin sen sitten kuvaustilanteeseen kirkaaseen veteen ja otin elokuvan ja valokuvasin=sen huolellisesti ja siitä se syntyy se kuva et se on niinku oikeesti verkkoon hukkuu kuutti mut se tilanne on lavastettu ja tehty eri paikassa\

Pyysin siis haastateltavaa kertomaan kuvan taustasta perustietoja, mistä ja milloin kuva on otettu. Haastateltava alkoikin kertoa kuvan ottamisen motiiveista eli siitä, että kuuttikuolemia oli ilmennyt paljon, mutta kuvaa siitä, kun kuutti on *veden alla* verkossa, ei ollut olemassa. Vedenalaisuus on tässä yhteydessä merkittävä tekijä, sillä norpan vedenalaisesta elämästä tiedetään hyvin vähän, vaikka norppa viettääkin suurimman osan ajastaan uppeluksissa. Seuraavassa haastattelija toteaa, että tällainen kuva oli hyvä saada ja sitten kun mahdollisuus ilmeni, hän tarttui siihen.

Minkä takia sitten tällainen kuva oli haastateltavan mielestä tarpeen? Osittain sen takia kuten edellä mainittiin, että kuvaa hukkumisesta, siten kun se tapahtuu *veden alla*, kuutin omassa elinympäristössä, sen ”kotona”, ei ollut olemassa. Kuvat, jotka on otettu hukkuneista kuuteista, ovat yleensä kuolemien tieteellisen dokumentoinnin tarpeisiin otettu, eikä niitä ole siis samalla tavalla esteettisin perustein rajattu. Tässä tapauksessa kuvaaja näki vaivaa, vaihtoi jopa kuvausvetttä, jotta oikea vaikutelma hukkumisesta syntyisi. Kuva on monella tapaa esteettinen, taideteos, joka kuvaa norpan *hukkumisen hetket*. Valokuvassa siis kuvataan tragedia sillä hetkellä kun se tapahtuu, veden alla ja kuutin omalla reviiirillä. Tässä tapauksessa on yhdentekevää, onko kuva lavastettu vai ei, sillä kuva ilmentää jotakin, mikä kuvaajan mielestä oli tärkeä lavastaa vaikka pienellä vaivannäöllä. Kuvan alkuperä toki ilmoitetaan myös Suomen luonnonsuojeluliiton verkkosivuilla, jossa erikseen mainitaan, että kuvan kuutti on siirretty toiseen veteen kuvan ottamista varten (Suomen luonnonsuojeluliitto 2009).

Kuvan ilmentämä tragedia, *hukkumisen hetket*, tuo kuutin lähelle katsojaa sillä hetkellä kun se menettää henkensä. Tragedian kuvaaminen on myös vastapuhetta norpan käsittämiseksi objektina, luontoon kuuluvana systeeminä. Tragedian käyttö valokuvassa korostaakin ironisesti norpan elollisuutta elottomuuden kautta: vain elävä voi menettää henkensä. Lisäksi on huomattava, että

valokuvassa on voimakkaasti läsnä *taistelun* ja *luovuttamisen* symboliikka. Verkko on kuristanut nuoren eläimen taistelun jälkeen hengettömäksi.

Mikä sitten tekee tästä kuvasta poliittisen? Kuvan ottaminen oli jo itsessään poliittinen teko, sillä se tuo esille norpan suojelun keskeisemmän kiistakysymyksen, kalaverkkokuoleman, uudella tavalla esiin. En siis väitä, että kuvaaja teki tietoisesti politiikkaa siinä mielessä, että hänen tarkoituksenaan oli käyttää kuvaa esimerkiksi julkisuudessa kuvan ottamisen hetkellä. Tietysti se, että kuvaaja ylipäättään tunsi, että kuvan ottaminen on tärkeää, kielii jo ymmärryksestä valokuvan voimasta. Siinä missä kuutit näyttäytyvät valokuvissa usein *ruhoina* veneen pohjalla, Taskisen kuva tuo koko kuolinkamppailun ihmisten tietoisuuteen. Kuutti oli elävä, se taisteli elämästään ja menetti henkensä juuri sen takia, että kalastaja oli laskenut verkon veteen. Poliittisuus siis tulee kuvan voimasta *esittää* kiistan ytimessä olevat verkkokuolemat uudessa valossa, joka painottaa yksittäisen kuutin hengenmenetyksen merkitystä.

Seuraavassa haastattelun kappaleessa puhuttiin sitä, miten kuvaa hyödynnettiin sen ottamisen jälkeen. Kysyin, miten kuva päätyi Suomen luonnonsuojeluliiton kampanjaan.

X: ..se oli sillä- kai ne näkivät siitä ↓siitä Paluu Saimaalle kirjasta\ (hh) ja kysyivät sitten jotakin kampanjakuvia niin miä sitten ensimmäisenä sitten ↑lähetin ja (.h) se oli hienoo kun oltiin norppamielenosotuksessa niin siellä oli niitä ((nauraen)) niitä kylttejä ja se oli kyllä ensimmäinen mielenosotus missä olin mukana niin aika vaikuttava (.) vaikuttava tapahtuma ja sitten (2) tota (.) siitä on tehty semmonen juliste Vaihda katiskaan... niin tota semmonenkin on tehty siitä että (.) se on kyllä ↑pysäyttävä ↑kuva että kun miä oon tuolla niitä tuonne antanu ihmisille (.hh) niin jotkut ovat niinkön tulleet ( ) ahdistuneeks siitä että tunteneet että niinku ite on siinä tai heidän lapsensa on siinä hukkuneena että kyllä se tietty vaikuttava kuva on (.hh) ↑ja ↑tärkee ↑kuva että (hh) näinhän se on että tässä työssä oppii sen että joku kuva joka on tärkee niin se pitää tuota vaikka suurellaki vaivalla rakentoo=että\ tietysti sillä tavalla että se on niinkun totta että se ei oo niinkun vääristeltyä totuutta

Valokuva päätyi siis saimaannorpan suojelukampanjaan ja mielenosoituksessa käytettyihin julisteisiin. Huomionarvoisena pidän haastateltavan selonteossa kuvan *rakentamisen* tärkeyttä. Kuva ei ole sattumalta sellainen kuin se on, se ei ole pysähtynyt hetki veden alla vaan rakennettu varta vasten kuvaamaan tietyllä tavalla saimaannorpan hukkuminen, koska sellainen oli kuvaajan mielestä tärkeää olla olemassa. Kuva on vaikuttava ja poliittinen, sillä se kuvaa verkkokuolemia *kuutin näkökulmasta*. Tämänkaltainen kuvaustapa tietysti haastaa käsityksen, jonka mukaan kuutit eivät itse kärsisi hukkumisestaan, vaan verkkokuolemien merkitys on aina suhteessa koko lajin

sukupuuttoon. Kuten aiemmin sanottiin, tällainen yksilöllisyyden korostaminen ei toteudu diskurssissa, jossa korostetaan lajin sukupuuttoa luonnonsuojelun näkökulmasta. Tietysti kuva toimii myös symbolina koko lajin ahdingolle: en siis tarkoita, että kuva edustaisi vain tätä kyseistä kuuttia. Mutta kuolintaistelun kuvaaminen tietysti välttämättä nostaa esille sen näkökulman, että saimaannorpan kuolemat tapahtuvat yksittäisille eläimille, ei lajille *yleensä*.

Ei siis ole ihme, että juuri tämä kuva on päätenyt luonnonsuojeluliiton kampanjakuvaksi. Luonnonsuojeluliitto valjasti kuvan poliittisuuden käyttöönsä, sillä kuvan sanoma tuki hyvin luonnonsuojeluliiton poliittista sanomaa saimaannorppatilanteen akuutista uhkaavuudesta. Väitänkin, että kuvan poliittisuus ei syntynyt sen ottamisesta kampanjakuvaksi, vaan sen poliittisuus syntyi kuvan tuomasta vastapuheesta. Tämä vastapuheen tarkoitus oli kiinnittää ihmisten huomio norpan hätään paljon konkreettisemmin kuin tilastoihin perustuvat kuvaukset saimaannorppakannasta. Muutenkin kuva toimii vastapuheena tieteellisen näkemisen tavalle, jossa korostuu ruho-ajatteluksi nimittämäni näkemisen tapa. Seuraavaksi analysoin toista kuvaa (kuva 2), joka edustaa tämänkaltaista tieteellistä ruho-ajattelua. Kuva on peräisin Metsähallituksen tiedotteesta, jossa vedotaan kesämökkiläisiin, jotta he pidättäytyisivät verkkokalastuksesta kesäkuun aikana (Metsähallitus 2009c).

Kuvaaja: Katriina Mikkonen.

Kuva 2. Verkosta irrotettu kuutti (Metsähallitus 2009c).

Kuvassa näkyy kuutti, joka on hukkunut verkkoihin ja joka on ilmeisesti juuri vapautettu verkosta. Kuva on hyvin poikkeava verrattuna edellä analysoituun kuvaan. Kuvan käyttötarkoitus poikkeaa myös hieman edellisestä: siinä missä Taskisen kuvaa hyödynnettiin poliittisessa kampanjassa saimaannorpan hyväksi, tätä kuvaa on käytetty Metsähallituksen omassa tiedotteessa, jossa vedotaan Saimaan asukkaisiin. Vaikka molemmilla kuvilla on periaatteessa sama päämäärä, ehkäistä verkkokalastusta ja toimia näin saimaannorpan puolesta, ne tekevät sen hyvin erilaisella tavalla.

Jos edellisessä kuvassa korostui voimakkaasti kuutin taistelu hengestään, tässä kuvassa kuutti esitetään päinvastoin hyvin kuolleena. Itse asiassa kuvassa näkyvää kuuttia voisi luonnehtia sanomalla, että se on kuollut kuin kivi, niin paljon kuutti muistuttaa elotonta rantakiveä, jonka päällä se makaa. Edellisen kuvan kuolemankamppailua käyvästä kuutista ei ole mitään jäljellä: eloton kuutti on jo hävinnyt taistelun, sillä se on ajautunut pois omasta elinympäristöstään, vedestä.

Mikä sitten kuvassa kertoo tieteelliseen näkemiseen kuuluvasta ruho-ajattelusta? Ensiksi kiinnitetään huomiota kuutin hukuttaneeseen verkkoon. Edellisessä kuvassa kuvaaja pujotteli verkon kuutin ympärille tarkoituksella, eli kuolinkamppailun kuvaamisella oli oma merkityksensä

kuutin elollisuuden korostamisessa. Tässä kuvassa puolestaan taistelu on jo kuvan ottamisen hetkellä ohi, sillä kuutti ei ole edes enää takertunut verkkoon, vaan sen hukuttanut verkko on jo katkaistu kuutin ympäriltä. Kuvassa ei ole haluttu korostaa kuutin hengen menetystä vaan kuvata tilanne sellaisena, kuin se oli jo jonkin aikaa hukkumisen jälkeen, kun kuutista oli tullut jo *ruho*. Verkkoa pidellään edelleen kuutin vieressä, ikään kuin todistusaineistona siitä, mitä oli tapahtunut. Kuvassa näkyvän miehen hansikkaat lisäävät tätä vaikutelmaa; ruhoja ei käsitellä paljain käsin. Ruho on tässä vaiheessa enää tieteellistä todistusaineistoa tapahtuneesta hukkumisesta, ei enää kuolinkamppailua käyvä eläin.

Kuvasta voidaan myös huomioda edelleen kuutin ja sen alla olevan kiven huomattava samankaltaisuus; tämä on omiaan vähentämään kuutin eläimellisiä ja elollisia piirteitä, sillä se muistuttaa kuvassa elotonta kiveä, lähes sulautuu siihen. Hukkumisen kuvaaminen tapahtuneen jälkeen on myös omiaan korostamaan katselijan tunnetta siitä, että hukkumiseen ei voida enää vaikuttaa: tämä lisää myös ajallista etäisyyttä tapahtuneeseen. Tämä on valtava kontrasti edelliseen kuvaan, jossa katsoja vietiin lähes seuraamaan tapahtuvaa kuolinkamppailua.

On selvää, että molemmat edellä analysoidut kuva tähtäävät samaan tavoitteeseen: niiden tarkoitus on vähentää kuuttien verkkokuolemia. Jo se, että Metsähallituksen tiedotteessa oli kuva hukkuneesta kuutista, terästä vetoomuksen sanomaa huomattavasti. Kuvat tekevät tämän kuitenkin huomattavan erilaisin keinoin. Edellisessä korostuu eläimen yksilöllisyyttä ja elämää kunnioittava lähestymistapa, joka toimii vastapuheena jäljessä analysoidulle todisteenomaiselle kuvaukselle kuutin kuolemasta. Nämä molemmat kuvat ovat sinänsä onnistuneita, ensimmäinen kuva tosin hyödyntää valokuvauksen poliittisia mahdollisuuksia paremmin kuvallista ilmaisuvoimaa hyväksikäyttäen. Toinen kuva puolestaan ei haluakaan ottaa kantaa tapahtuneeseen, vaan siitä huokuu syvä haluttomuus normatiiviseen tulkintaan tapahtuneesta. Tässäkin kuvassa hyödynnetään ilmaisuvoimaa toisella tavalla: etäännyttämällä katsoja eläimen kärsimyksestä.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Minkälaisia johtopäätöksiä analyysistä voidaan sitten teorian valossa vetää? Ensimmäinen kysymys, joka nousee esille, liittyy sosiaalisen konstruktivismiin suhteeseen tutkimusotteeseen. Miten analyysin teoreettinen tutkimusote eroaa sosiaalisen konstruktivismiin lähestymistavasta? Analyysin läheisin suhde sosiaalisen konstruktivismiin perinteeseen on ajatus siitä, että haastateltavat, jotka ovat avainasemassa saimaannorpan suojelussa, tuovat puheessaan esiin erilaisia tulkintoja suojelusta, joita voidaan sitten diskurssianalyysin keinoin analysoida. Vaikka diskurssianalyysi saattaa tuntua tietynlaiselta kompromissilta ottaen huomioon, että korostin analyysissä nimenomaan käytäntöjen ja luonnon aistimisen merkitystä suojelussa, on kaksi esiin nostettavaa seikkaa, jotka auttavat ymmärtämään diskurssianalyysin hyödyllisyyden edellisessä analyysissä.

Metodin kautta analyysistä nousi siis tapauksen kannalta kaksi keskeistä seikkaa: ensiksi se, että analysoiduilla diskursseilla (tai merkityssysteemeillä) on käytännöllisiä seurauksia ja ideologioita. Diskursseja ei siis analysoida pelkästään analysoimisen vuoksi, vaan merkityksenannon tavat ja kulttuuriset jäsentelyt johtavat tosielämän päätöksiin. Jos esimerkiksi Saimaan vesistö nähtäisiin yleisesti luontoarvoiltaan niin ainutkertaisena, että se on rauhoitettava täysin esimerkiksi rakentamisen ja moottorikelkkailun aiheuttamilta häiriöiltä, niin näin olisi myös luonteva toimia.

Toisaalta asioita ei voi yksinkertaistaa, tämänkaltaiset päätökset eivät synny yhden ihmisen toimesta yhtenä päätöksenä, vaan Saimaan tapauksessa kyse on tilasta, jonka muokkaaminen on ollut historiallinen prosessi. Evidenssiä Saimaan tilan tuottamisesta voitaisiin puheen lisäksi etsiä esimerkiksi pirstoutuneesta vesienomistuksesta tai kaavoitus- ja suojelupäätöksistä. Analyysissä nousi esiin erilaisia näkemyksiä siitä, mitkä kalastuskäytännöt ovat hyväksyttäviä Saimaalla, mutta näiden näkemysten taustalla on myös vahvat käsitykset siitä, minkälainen tila Saimaa on, kuka on oikeutettu käyttämään sitä ja mihin asemaan saimaannorppa ja ihminen tässä tilassa asettuvat. Toisaalta, diskurssianalyysi toimii myös siellä, missä ei ole puhetta lainkaan. Tämä tuli ilmi valokuva-analyysissä, missä nähtiin valokuvan olevan osa tietynlaista diskurssia.

Toinen seikka, joka nousi esiin diskurssianalyysin avulla, olivat diskurssien ulkoiset ja sisäiset valtasuhteet. Valtasuhteet ja toimijoiden asemoiminen nousivat tärkeään rooliin, mikä on ymmärrettävää, koska kyseessä on kiista hyväksyttävistä suojelutoimenpiteistä. Koska ihmisillä on poikkeavia intressejä ja näkemyksiä suojelun keinoista ja tavoitteista, omaa valta-asemaa pyrittiin tukemaan tuottamalla paikallisuus tietyllä tavalla. Kahden identifioitujen diskurssin *ulkoiset*

valtasuhteet liittyivät siihen, miten nämä kaksi diskurssia elivät rinnakkain ikään kuin vaihtoehtoisina ongelmanmäärittäjinä, kun taas *sisäiset* valtasuhteet liittyivät siihen, miten paikallisuuden määrittelyn kautta pyrittiin rakentamaan yhtenäistä valtakoaalioita tiukkoja suojelutoimia vastaan. Toisaalta valtaa päättää saimaannorpan suojelusta yritettiin hamuta epäilemällä vastapuolen asiantuntijuutta joko asemoimalla paikalliset maallikoiksi tai sitten korostamalla paikallistuntemuksen merkitystä. Erilaisilla diskursseilla on siis monenlaisia käytännön seurauksia saimaannorpan suojelun kannalta.

Analyysiä voi teorian kautta lähteä purkamaan vaikka hahmottelemalla se Saimaan vesistö, tila, jossa saimaannorppa käyttäjakeskeisen diskurssin mukaan voi huomattavasti paremmin kuin populaatiokeskeisen diskurssin mukaan. Tämä tuotettu Saimaan tila liittyy kahteen teoreettiseen lähtökohtaan, ensiksi Hailan (ja Macnaghtenin ja Urryn) ajatukseen ympäristön moninaisuudesta, ympäristöstä elettyinä ympäristönä, johon voi sisältyä useita merkityksellisiä ulottuvuuksia. Toisaalta tilan tuottaminen liittyy Lefebvren tilan analyysiin, etenkin sen ajatukseen siitä, että tilaa tuotetaan sosiaalisten käytäntöjen välityksellä.

Tutkaillaan käyttäjakeskeisessä diskurssissa luotua tilaa ja sitä, mitä seurauksia tällä on saimaannorpan suojelulle. Käyttäjakeskeisessä diskurssissa saimaannorppa voi hyvin, ainakin paremmin kuin populaatiokeskeisessä diskurssissa hahmotellussa Saimaassa. Kuten muistetaan, diskurssissa katsottiin, että saimaannorpan suojelu on onnistunut, koska suojeltavia alueita on runsaasti. Lefebvren (ja Lähteen) termein Saimaan tilan representaation tärkein materiaallinen ilmiäsu on kartta, johon piirretään tehdyt kalastusrajoitussopimukset ja hylätyt sopimukset. Tilan representaatio siis materialisoituu suojelukartassa (kuten Lähteen esimerkissä yksityisautoilun materiaallinen ilmiäsu on liikenteen merkkijärjestelmät), mutta tilan representaatio käsitteenä viittaa Saimaan ja saimaannorpan suojelun käsitteellistämiseen ja *suunniteltuun* pirstaloimalla Saimaan vesistö useisiin erikokoisiin suojelualueisiin.

Kalastusrajoitussopimuksista laadittu kartta kertoo siis paitsi verkkokalastusrajoitussopimuksista myös yleisemmästä Saimaan vesistön piirteestä, sen jakaantumisesta moniin kalastusosakaskuntien hallitsemiin vesialueisiin. Saimaa nähdään tässä ikään kuin näiden vesialueiden rajojen kautta, ja suojelussa on tärkeää se, kuinka moni kalastusosakaskunta on solminut vapaaehtoisen kalastusrajoitussopimuksen, kuten analyysissä kävi ilmi. Näin ilmaistuna käyttäjakeskeisen

diskurssin tuottamaa Saimaata todella hallitsevat osakaskunnat, ja heidän vesialueidensa rajat⁷. Itse asiassa on mielenkiintoista huomata, kuinka saimaannorpan suojelun yhtenäistämisyrietykset lainsäädännön avulla kohtaavat vastustusta, sillä tähän rikkoo sitä ajatusta vastaan, että Saimaa, kuten myös tilan hallinta, on pirstoutunut.

Kuten Macnaghten ja Urry totesivat, taloudelliset suhteet muokkaavat luonnossa olemisen käytäntöjä. Saimaan vesistön omistussuhteet ja etenkin osakaskuntien solmimat kalastusrajoitussopimukset ovatkin tärkeässä roolissa siinä, kuka Saimaalla kalastaa, missä ja miten. Sopimusalueiden määrän korostaminen käyttäjakeskeisessä diskurssissa tuo esille niitä materiaalisia reunaehtoja, kalastusalueiden rajoja, joiden kautta Saimaasta tuotetaan pirstaloitunut tila, jota hallitsevat, eivät luontoarvot, vaan omistussuhteet ja vesialueiden rajat. Kuten analyysissä nähtiin, tämän seuraus saimaannorpan suojelun kannalta on se, että suojelua ei nähdä kokonaisuutena, joka koskisi saimaannorppapopulaation kehitystä, vaan pitäydytään vapaaehtoisten verkkokalastusrajoitusten lukumäärässä.

Pirstaleiset omistussuhteet ovat kuitenkin vain yksi, joskin tärkeä osa tätä Saimaan tuotettua luontoa. Macnaghtenin ja Urryn väittämä siitä, että luontoja ei ole yksi vaan monta ja että luonto on eräänlainen elämismailma, tuli tutkimuksessa voimakkaasti esiin esimerkiksi eri diskurssien poikkeavissa luontokäsityksissä. Kuten analyysissä tuli esille, populaatiokeskeisessä diskurssissa keskeistä oli ihmisen vaikutussuhteen korostaminen luontoon; ihminen nähtiin luonnon vaalijana ja toisaalta tuhoajana.

Edellä mainittu kaksisuuntainen vaikutus tarvitsee jonkinlaisen mittarin, tässä tapauksessa tieteen käytännöt, jotka auttavat päättämään, minkälaisin ihmistoimin luonnon hyvinvointia vaalitaan. Jos haluaa lainata Tim Ingoldin jaottelua elettyyn ja tieteen määrittelemään kokonaisuuteen, voisi sanoa, että tieteen käytännöt ja tieteen välittämä näkökulma luontoon ottavat mukaan laajemminkin huolen ympäristön tilasta. Tähän viittaavat myös populaatiokeskeiseen näkökulmaan liittyvä ajatus norpasta eräänlaisena luonnon hyvinvoinnin mittarina ja toisaalta sen suojelun symboliarvon korostaminen. Luontosuhde on tietyllä tavalla tieteen käytäntöjen välittämää, sillä se puuttuu saimaannorpan suojeluun sukupuuton uhan kautta, siis populaatiotasolla, sitoen sen vielä muidenkin eläinlajien sukupuuton uhkaan.

---

⁷ Esimerkiksi Pihlajaveden pinta-alasta yli 95 % on osakaskuntien hallussa, kun yksityisiä vesialueita ja valtion vesialueita on kumpiakin 2,3 % (Muje - Tonder 2002, 84).

Populaatiokeskeisessä diskurssissa saimaannorpalle annetaan merkitys, joka vaatii tietoa luonnonsuojelusta laajassa mielessä. Luontokokemukselle annettu merkitys ylittää tiedon, jonka voi saada haltuunsa kävelemällä Saimaan rannoilla. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö ihmisillä olisi henkilökohtaista luontokokemusta Saimaasta ja norpista, mutta kuten Haila totesi, tämänkaltainen eletty ympäristö sisältää useita merkityksellisiä ulottuvuuksia henkilökohtaisella tasolla, mutta diskurssit ovat eräänlaisia jaettuja merkityksellistämisen tapoja, jotka nousevat puheessa esiin.

Luontosuhteen jaettu merkitys, jota puolestaan tuotettiin käyttäjäkeskeisessä diskurssissa, korosti enemmän luonnon omaa kykyä ylläpitää omaa tasapainoaan ja ihmisen luontosuhteen historiallisuutta. Kalastus vie ihmisen konkreettisesti lähelle elämyksellistä luontoa ja korostaa tämän suhteen historiallista jatkuvuutta. Hailan ja Lähteen mukaisesti ihmisen kokemukset luonnosta ovat paikkasidonnaisia. Kalastus käytäntönä tuottaa erinomaisen spesifin ajattelutavan, johon kuuluvat juuri tuttujen vesistöjen historiallinen ulottuvuus ja myös saimaannorpan ja ihmisen pitkä yhteinen historia. Saimaannorpan suojelua käsiteltiin tasolla, joka korostaa käyttöyhteyttä Saimaaseen. Saimaannorppien selviämistä luonnossa käsiteltiin yksilötasolla, joka korostaa kokemuseräistä tietoa saimaannorpan käyttäytymisestä. Saimaata elettyä ympäristönä ymmärretään tavalla, joka käsittää myös saimaannorpan osana paikallista luontoa, yhtenä eläimenä luonnossa, pikemminkin oravana kuin siperiantiikerinä.

MacNaghtenin ja Urryn mukaan erilaiset sosiaaliset käytännöt ovat ruumiillistuneita ja diskursiivisesti järjestäytyneitä. Ruumiillisuus viittaa tässä siihen, että ihminen hankkii tietoa olemalla fyysisesti kosketuksissa luontoon. On hyvin helppo nähdä, miten käyttäjäkeskeiseen diskurssiin sisältyvä tieto syntyy nimenomaisesti yhteydessä kalastukseen ja luonnossa kulkemiseen. Tieto norppien lukumäärästä saadaan konkreettisesti olemalla luonnossa, kokemuseräisesti.

Paikalliset ihmiset tietävät paljonko norppia on luonnossa, sillä he näkevät eläimiä omalla takapihallaan. Luonnolliseksi koetut asiat ovat niitä asioita, joita konkreettisesti nähdään luonnossa. Tästä kertoo se, että kuuttien verkkokuolemat rinnastetaan luonnonvalintaan, millä yritetään myös tehdä verkkokalastuksesta ja sen aiheuttamista kuolemista luonnollisia.

Teorian kannalta merkittävässä osassa oli luonnon aistiminen, jonka kautta ihmiset Macnaghtenin ja Urryn mukaan tuottavat erilaisia luontoja. Näkeminen erityisesti nostettiin merkittävään asemaan, sillä siitä on kehittynyt myös tieteellinen metodi. On vielä huomattava, että Macnaghtenin ja Urryn

mukaanhan erilaiset tavat nähdä luonto tietyllä tavalla ovat sosiaalisesti omaksuttuja, eivätkä perustu yksilön psykologiaan. Näkeminen nousi saimaannorpan suojelun kysymyksessä erinomaisen merkittävään asemaan sen takia, että norppien pesälaskennat tehdään näönvaraisesti. Tämän vuoksi analyysissä tieteellinen ja ei-tieteellinen näkeminen nimenomaan tiedon hankinnan metodina nousi vahvasti esiin. Kuten Macnaghten ja Urry totesivat, näköhavaintojen suuri merkitys tieteellisen tiedonhankinnan menetelmänä on johtanut spesifin tieteellisen katseen syntyyn.

Analyysissä eri näkemisen tavat liittyivät siis havaintojen luotettavuuden arviointiin. Maallikkotuntijat osasivat ”lukea” luontoa, mutta heiltä puuttui tieteelliseen näkemiseen liittyvä kyky arvioida näkemäänsä ja havainnon luotettavuutta. Tämänkaltainen hienovarainen erottelu tieteellisen ja ei-tieteellisen näkemisen välillä korosti Macnaghtenin ja Urryn ajatusta siitä, että näkeminen erityisenä tieteen metodina todella on erotettavissa tavallisesta näkemisen tavasta. Mielenkiintoinen ulottuvuus tässä on myös se, että näitä käytäntöjä erotellaan myös puheessa. Ehkäpä käytäntöjen diskursiivinen järjestäytyminen tarkoittaa juuri tätä. Näkemisen korostunut asema on myös synnyttänyt sanontoja, joita viljeltiin ahkerasti saimaannorppien havaintoja arvioitavissa. ”Sinisilmäinen” luottaminen havaintoihin, ”silminnäkihavainnot” norpista, ”olla silmää” luonnossa olevilla asioille, nämä sanonnat toistavat jo todettua näkemisen merkitystä.

Toinen mielenkiintoinen seikka näkemisestä tiedon hankinnan metodina oli, että maallikkohavaintoja pyrittiin järjestelmällisesti keräämään yhteen internetsivulle. Tämänkaltainen tiedon keruun organisoiminen vie astetta lähemmäs tieteellistä tiedonhankintaa: ovathan viralliset norppalaskennatkin hyvin organisoituja. Tähän liittyi myös pyrkimys haastaa virallinen tieto norppien lukumäärästä; on siis muistettava, että eri diskursseissa havaintoja arvioidaan eri tavalla, sillä kyse on siitä, kenen tieto otetaan mukaan ongelmanmäärittelyyn. Tieto norppien lukumäärästä on valtaa päättää suojelutoimien intensiteetistä, joten havaintojen luotettavuuden arviointi on keskeisessä asemassa diskursseissa.

Macnaghtenin ja Urryn korostama aistien merkitys erilaisten luontodiskurssien syntymisessä tuli hyvin konkreettisella tavalla esiin paitsi norppahavaintoja arvioidessa myös yhteydessä valokuvauksen käytäntöön. Valokuvaus ei kuitenkaan tuottanut yhtenäistä tapaa nähdä saimaannorppaa, vaan esteettinen näkökulma erottui tieteellisestä.

(Luonto)valokuvaus käytäntönä poikkesi siis hyvin paljon muista käytännöistä siinä, miten saimaannorppaa lähestytään eläimenä. Populaatiokeskeisessä diskurssissa eläin pyrittiin toisaalta

etäännyttämään hyvinkin konkreettisesti ja saimaannorppa pyrittiin nostamaan lajina eräänlaiseksi luonnonsuojelun symboliksi. Voidaan ajatella, että tällainen symbolinen asema tarkoittaa tietynlaista tabueläimen luokkaa, varsinkin, kun saimaannorppaa verrataan diskurssissa isopandaan. Tällaisten eläinten vahingoittaminen on tabu siinä mielessä, että ne edustavat jonkinlaisia inhimillisiä päämääriä, jotka on liitetty melko sattumanvaraisesti juuri näihin lajeihin.

Käyttäjakeskeisessä diskurssissa taas saimaannorppa rinnastettiin muihin Saimaan luonnossa eläviin lajeihin. Tabueläimenä norppaan liitettiin vahva moraalinen vastuu ja myös lajien itseisarvo nostettiin esille. Tavallisena villieläimenä norpan suojelu ei saanut samanlaista moraalista pohjavirettä, vaan myös verkkokuolemien yhteydessä korostettiin luonnonvalinnan merkitystä. Havaintoni tuki tältä osin Aaltolan ajatusta siitä, että eläinten erilaiset käyttötavat (tarkoittaen tässä käytäntöjä, joiden kautta saimaannorppaan ollaan yhteydessä) tuottavat erilaisia luokkia, joihin liitetään erilaisia arvostamisen tapoja.

Valokuvaus tieteen käytäntönä vahvisti neutraalia ja objektiivaa eläinkuvaa, ja valokuvauksen itsetarkoituksellisuus haluttiin kieltää. Valokuva-analyysissä kävi ilmi, kuinka kuollutta saimaannorppaa kuvattiin todisteenomaisesti tieteellisessä ruho-ajattelussa, jossa katsoja pyrittiin etäännyttämään eläimen kohtalosta. Tämä tukee hyvin Aaltolan ajatusta siitä, kuinka länsimainen tieteenihanne pyrkii rationalistisuuteen ja objektiivisuuteen suhteessamme eläimiin. Esteettinen näkeminen, joka syntyi yhteydessä luontovalokuvauksen käytäntöihin, oli puolestaan poikkeuksellinen siinä, että näkemisessä korostui eläimen yksilöllisyys. Esteettinen katse vei saimaannorpan lähemmäs kotieläimen luokkaa, jossa eläimiä kohdellaan yksilöinä, sillä se tunnustaa eläimen yksilöllisen olemuksen. Tieteellinen katse yhteydessä valokuvaamisen käytäntöön puolestaan pyrkii etäännyttämään eläimen yksilöllisyyden myös kuvan keinoin.

Jos Aaltolan mukaan tieteenihanne tarkoittaa rationaalisuutta ja objektiivisuutta suhteessa eläimiin, voidaanko päätellä, että esteettinen katse, joka syntyy valokuvauksen keinoin, on irrationaalinen ja subjektiivinen? Itse asiassa tämä kysymys valokuvauksen keinoin syntyvästä esteettisestä ja poliittisesta katseesta vie takaisin teorian alkulähteille mentaalisen ja fyysisen todellisuuden välisestä erottelusta.

Aikaisemmin on tullut ilmi, kuinka samastin suojelualueiden rajojen piirtämisen karttaan, vesien pirstoutumisen omistussuhteiden mukaan ja valokuvan rajaamisen todellisuuden muokkaamiseksi siinä mielessä, että kartat ja valokuvat, joita nyt tässä väljästi kutsun Lefebvren termein tilan

representaatioiksi, muokkaavat ja käsitteellistävät sosiaalisesti tuotettua tilaa. Valokuvaus on sosiaalinen käytäntö, joka tuottaa Saimaasta tietynlaista tilaa ja jonka tuottamat representaatiot ovat myös osa tätä sosiaalista tilaa. Pirstoutunut vesienomistus puolestaan tuo sekä ihmisten väliset (omistus)suhteet että muuttuneet tuotantomuodot tilaan, jonka materiaallinen ilmiasu suojelukartta on. Tämä vesien omistuksen pirstoutuminen tuottaa tilan, josta on vaikea erottaa sen mentaalinen tai fyysinen olomuoto. Toisaalta vesialueiden rajat eivät ole fyysisesti näkyvissä vedessä, mutta jos rajat olisivat puhtaasti mentaalisia, niistä tuskin käytäisiin näin intohimoisia taisteluja. Ne ovat näkymättömiä rajoja, jotka kuitenkin muuttavat ihmisten käyttäytymistä tilassa.

Valokuvauksesta voidaan ajatella samalla tavalla. Valokuvan ottaminen ei muuta saimaannorppaa fyysisesti mitenkään mutta tuottaa tietynlaisen käsityksen siitä eläimenä. Lefebvren hengessä voitaisiin sanoa, että valokuvaus manipuloi käsitystämme eläimen luonnosta: tietyllä tavalla valokuvauksen käytäntö kätkee eläimen todellisen luonnon ottaen sen osaksi ideologioitamme ja mieltymyksiämme. Tämä eläimestä syntyvä käsitys ei kuitenkaan kuulu ainoastaan mentaaliseen sfääriin siinä mielessä, että sen kohde on fyysinen, mutta se ei myöskään kuvaa ”puhtaasti” fyysistä kohdettaan. Esteettinen katse ei siis näe pelkkää fyysistä kohdetta mutta ei ole myöskään puhtaasti ideoihin perustuva.

Onko valokuvassa näkyvä esteettinen katse sitten subjektiivinen ja irratiionalinen? Subjektiivinen tiettyssä mielessä kyllä, ainakin sen ottamisen hetkellä mutta ei enää kuvan syntymisen jälkeen; tämän jälkeen se tekee tästä yksityisestä kohteesta yhteisen, tai tässä tapauksessa poliittisen silloin, kun otamme kuvan osaksi omaa ideologiaamme⁸. Onko esteettinen katse sitten irratiionalinen? On, jos ajattelemme ratiionalisuuden tarkoittavan tieteen ratiionalista eläinkäsitystä. Kuten totesin kuva-analyysissä, esteettinen katse saattaa antaa suuremman painon eläimen yksilöarvolle, joka ei ole perinteisesti kuulunut ratiionaliseen eläinkäsitykseen. Toisaalta ratiionalisuus eläinten suhteen on muuttunut tieteen historiassa ja tulee epäilemättä muuttumaan vielä tulevaisuudessa.

Tämänkaltainen pohdiskelu ei ehkä ratkaise sitä, minkälainen eläin saimaannorppa todellisuudessa on, mutta se auttaa ymmärtämään valokuvan poliittisuutta. Jos ajatellaan, että valokuvan esteettinen katse todella on jollakin tapaa irratiionalinen ja vastakkainen tieteen ratiionaliseen eläinkäsitykseen, on helppo nähdä, että sen poliittisuus kumpuaa tästä vastakkainasettelusta, sillä se pyrkii muuttamaan vallitsevaa ratiionalisuutta. Itse asiassa esteettinen katse ja analysoitu valokuva

---

⁸ Lefebvre itse pitää tilan representaatioita ideologioiden ”sukulaisina”, jos ideologiaa ei käsitetä hallitsevan luokan tai filosofien ideologiana, niin sanottuina ”jaloina” ideoina (Lefebvre 1991, 116).

vie saimaannorpan suojelun hyvin lähelle eläinten oikeuksia puolustavaa liikettä, joka on hyvinkin poliittinen ja joka on perinteisesti hyödyntänyt valokuvamateriaalia kampanjoinnissaan.

Saimaannorpan suojelu on poliittinen myös siinä mielessä, että sen suojelun esteet eivät liity tiedon vähäisyyteen suojelun menetelmistä vaan poliittiseen valintaan siitä, mitä suojelumenetelmiä pidetään hyväksyttävänä. Tämä nostaa myös kysymyksen siitä, kuinka tärkeänä saimaannorpan suojelua pidetään suhteessa muihin intresseihin Saimaan käytön suhteen ja miten Saimaata aiotaan tulevaisuudessa kehittää.

Erinomaisen mielenkiintoista on kuitenkin juuri se, millä tavalla sosiaaliset käytännöt muokkaavat luontoa ja minkälaista tietoa näihin käytäntöihin sisältyy. Sosiaaliset käytännöt yhdistävät mielenkiintoisella tavalla ihmisten ruumiillisuuden ja konkreettisen kosketuspinnan luontoon samalla, kun ne tuottavat moninaisia tulkintoja luonnosta. Kuten alussa todettiin, nämä käytännöt ovat diskursiivisesti järjestyneitä ja niillä on ideologisia ”tosielämän” seurauksia, jotka vaikuttavat luonnon ja eläinten (ja myös ihmisten) hyvinvointiin. Tämänkaltaista ideoiden ja ideologioiden tulkintaa voi kuitenkin olla hedelmällisempi etsiä ihmisten arvojen sijaan sieltä, mistä ideologiat saavat ajavan voimansa, niistä pyhäköistä, joista valokuvat otetaan ja joissa aitoa luonnollisuutta tai urbaania kaupunkimaisemaa palvotaan. Poliittisuus, ilmiöiden politisoituminen, on liian väkevä sosiaalinen ilmiö syntyäkseen ja kuollakseen ideoiden maailmassa.

LÄHDELUETTELO

Haastattelut ja muu primääriaineisto

Härkönen, Harry, kalatalousneuvoja. Haastattelu Mikkelin kalatalouskeskuksen Savonlinnan toimipisteessä 11.2. 2010.

Kokkonen, Tuomo, suojelubiologi. Haastattelu Metsähallituksen Savonlinnan toimipaikassa 9.12.2009.

Marttinen, Ismo, WWF:n pesälaskennan Etelä-Saimaan aluevastaava. Haastattelu Taipalsaarella 2.12. 2009.

Määttä, Matti, kehitysjohtaja. Haastattelu Metsähallituksen Savonlinnan toimipaikassa 9.12. 2009.

Sipilä, Tero, suojelubiologi. Haastattelu Metsähallituksen Savonlinnan toimipaikassa 9.12.2009.

Taskinen, Juha, valokuvaaja. Haastattelu Savonlinnassa 25.11. 2009.

Tiainen, Kaarina, Etelä-Karjalan luonnonsuojelupiirin aluepäällikkö. Haastattelu Suomen luonnonsuojeluliitossa Lappeenrannassa 19.11. 2009.

Härkönen, Harry – Esko Mielikäinen – Jukka Laitinen – Markku Lehtosaari – Aarno Puttonen – Tarmo Tolvanen (2008), Vetoomus maa- ja metsätalousministeri Sirkka-Liisa Anttilalle. Päivätty Helsingissä 19.6. 2008. Moniste.

Metsähallitus (2009c), Metsähallitus vetoaa Saimaalla lomaileviin mökkiläisiin: Pyytäkää juhannuskalat katiskalla, vieheellä tai ongella. Tiedote. Julkaistu 11.6. 2009. Päivitetty 26.11. 2010. <<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/ajankohtaista/Tiedotteet2009/Sivut/MetsahallitusvetoaaSaimaallakalastaviinmökkiläisiinSaimaannorppanpuolesta.aspx>>

Suomen luonnonsuojeluliitto (2009), Saimaannorppamielenosoitus. Luettu 2.5. 2011. <<http://www.sll.fi/luonnonharrastus/tapahtumat/2009/saimaannorppamielenosoitus/>>

Tutkimuskirjallisuus

Aaltola, Elisa (2004), *Eläinten moraalinen arvo*. Tampere: Vastapaino.

Anttonen, Mika (2002), ””Matkailun tilat”: Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teorian näkökulmia maantieteelliseen matkailututkimukseen”. *Terra* 114(2002):3, s. 171–176. Helsinki: Suomen Maantieteellinen Seura. Elektra-aineisto.

Haila, Yrjö (1991), ”Ekologiasta yhteiskuntaan. Onko ”yhteiskuntaluonnontiede” mahdollinen?”. Teoksessa Massa, Ilmo – Rauno Sairinen (1991) (toim.), *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*, 49 – 65. Helsinki: Gaudeamus.

Haila, Yrjö (2001), ”Johdanto: Mikä ympäristö?”. Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (2001) (toim.), *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*, 9–20. Tampere: Vastapaino.

Haila, Yrjö – Ville Lähde (2003), ”Luonnon poliittisuus: Mikä on uutta?”. Teoksessa Haila, Yrjö – Ville Lähde (2003) (toim.), *Luonnon politiikka*, 7 – 36. Tampere: Vastapaino.

Hirn, Sven (1988), *Imatran tarina*. Viides painos. Kanta-Imatra seuran julkaisu N:o 3.

Häikiö, Liisa – Viivi Niemenmaa (2007), ”Valinnan paikat”. Teoksessa Laine, Markus – Jarkko Bamberg – Pekka Jokinen (2007) (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 41–56. Helsinki: Gaudeamus.

Ingold, Tim (2000), *Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge.

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (1993a), ”Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (1993), *Diskurssianalyysin aakkoset*, 17 – 47. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila (1993b), ”Valtasuhteiden analysoiminen”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (1993), *Diskurssianalyysin aakkoset*, 75 – 108. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila (2006), ”Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (2006), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 54–97. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Laine, Markus – Jarkko Bamberg – Pekka Jokinen (2007), ”Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria”. Teoksessa Laine, Markus – Jarkko Bamberg – Pekka Jokinen (2007) (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 9 – 38. Helsinki: Gaudeamus.

Lappalainen, Pertti (2007), ”Poliittinen toiminta tapauksena”. Teoksessa Laine, Markus – Jarkko Bamberg – Pekka Jokinen (2007) (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 191–213. Helsinki: Gaudeamus.

Lefebvre, Henri (1991), *The production of space*. Oxford: Blackwell.

Lähde, Ville (2001), ”Instituutiot toimintatapojen lähteenä”. Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (2001) (toim.), *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*, 218–226. Tampere: Vastapaino.

Macnaghten, Phil – John Urry (1998), *Contested Natures*. London: SAGE Publications Ltd.

Nurmio, Harri (2001), ”Arkielämäänsä elävä yksilö ympäristöpoliittisena toimijana”. Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (2001) (toim.), *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*, 143–148. Tampere: Vastapaino.

Peltola, Taru (2007), ”Empirian ja teorian vuoropuhelu”. Teoksessa Laine, Markus – Jarkko Bamberg – Pekka Jokinen (2007) (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 111–129. Helsinki: Gaudeamus.

Peuhkuri, Timo (2007), ”Teoria ja yleistämisen kriteerit”. Teoksessa Laine, Markus – Jarkko Bamberg – Pekka Jokinen (2007) (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, 130–148. Helsinki: Gaudeamus.

Suoninen, Eero (2006), ”Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (2006), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 17–36. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Sutton, Philip W. (2004), *Nature, Environment and Society*. New York: Palgrave Macmillan.

Vilkkä, Leena (1998), *Oikeutta luonnolle. Ympäristöfilosofia, eläin ja yhteiskunta*. Helsinki: Yliopistopaino.

Asiakirjat ja raportit

Etelä-Savon TE-keskus (2008), Saimaannorppa ja kalastus –työryhmän raportti. Etelä-Savon TE-keskuksen raportteja 7/2008.

Maa- ja metsätalousministeriö (2010), Saimaannorppa ja kalastus –seurantaryhmä II. Työryhmämuistio. MMM 2010:2.

Metsähallitus (2008), Saimaannorpan suojelun strategia 2009-2011. Metsähallituksen asiakirja 5159/40/2008.

Sipilä, Tero (1991), Saimaanhyljealueiden suojelutavoitteet. Maailman Luonnon Säätiön WWF Suomen Rahaston Raportteja nro 5.

Sipilä, Tero (2007), Norppa –elävä muisto Jääkaudesta. Katsaus Saimaan ja Laatokan norppapopulaatioihin. Saimaa – Pielisen maailmanperintöhanke. Metsähallitus, luontopalvelut.

Sipilä, Tero – Tuomo Kokkonen (2007), Saimaannorppakannan tila vuonna 2007 – Ilmaston muutoksen vaikutus sekä sen haitan kompensoinnista. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, julkaisematon asiakirja nro 657/41/2008.

Sipilä, Tero – Tuomo Kokkonen (2008), Saimaannorppakannan tila vuonna 2008 – Pieni ja pirstoutunut saimaannorppakanta on kriittisesti uhanalainen. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, asiakirja nro 747/41/2009.

Sipilä, Tero – Tuomo Kokkonen (2009), Saimaannorppakannan tila vuonna 2009 – Saimaalle syntyi poikkeavan vähän kuutteja. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, asiakirja nro 1511/41/2010.

Tonder, Mika – Kari Muje (2002), *Omistajien paikallisuus ja omistukseen liittyvät intressit sisävesillä*. Vesialueiden omistus ja alueellinen hallinnointi. Kalatutkimuksia 183. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki: Edita Prima Oy. s. 75 – 90.

Valtioneuvosto (2010), Hallituksen esitys laiksi kalastuslain muuttamisesta. HE 29/2010 vp.

WWW-dokumentit

Euroopan unioni (2010), Ympäristö: Komissio kehottaa Suomea suojelemaan saimaannorppaa. Tiedote. Julkaistu 5.5. 2010. Luettu 14.9.2010.

<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/523&format=HTML&aged=0&language=FI&guiLanguage=fr>>

Metsähallitus (2009a), Saimaannorppa on maailman uhanalaisimpia hylkeitä. Päivitetty 3.9.2010. <<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Lajitjaluontotyypit/Uhanalaisetelaimet/Saimaannorppa/Uhanalainenhylje/Sivut/Saimaannorppaonmaailmanuhanalaisimpiahylkeita.aspx>>

Metsähallitus (2009b), Saimaannorpan uhat ja suojelukeinot. Päivitetty 22.9.2010.

<<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Lajitjaluontotyypit/Uhanalaisetelaimet/Saimaannorppa/Uhatjasuojelukeinot/Sivut/Saimaannorpanuhatjasuojelukeinot.aspx>>

Metsähallitus (2010a), Saimaannorpilla oli onnistunut pesintävuosi. Tiedote. Julkaistu 6.5.2010. Päivitetty 10.5.2010.

<<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/ajankohtaista/Tiedotteet2010/Sivut/Saimaannorpillaonnistunutpesinta.aspx>>

Metsähallitus (2010b), Saimaaseen sopeutunut norppa. Päivitetty 26.11.2010.

<<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Lajitjaluontotyypit/Uhanalaisetelaimet/Saimaannorppa/Biologia/Sivut/Saimaaseensopeutunutnorppa.aspx>>

Metsähallitus (2010c), Nuori saimaannorppa kuoli lailliseen kalaverkkoon. Tiedote. Julkaistu 17.9. 2010. Päivitetty 28.3. 2011.

<<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/ajankohtaista/Tiedotteet2010/Sivut/Nuorisaimaannorppakuolilailliseenverkkoon.aspx>>

WWF (2009). Saimaannorppa. Päivitetty 1.9.2010.

< http://www.wwf.fi/ymparisto/uhanalaiset_lajit/kotimaiset/saimaannorppa.html>

Ympäristöministeriö (2010), Uhanalaiset lajit. Päivitetty 12.2. 2010.

<<http://www.ymparistokeskus.fi/default.asp?node=683&lan=fi>>

LIITTEET

Liite 1

Käytetyt litterointimerkinnot

(2) tauot, joiden kestot sekunteina

(.) mikrotauko, alle sekunnin kestävä tauko

[päällekkäispuhunnan alkukohta

] päällekkäispuhunnan loppukohta

= tauon puuttuminen puheenvuorojen tai sanojen välillä

\ laskeva intonaatio

, tasainen tai nouseva intonaatio

↑ seuraava sana tai sanan osa lausuttu ympäristöä korkeammalta

↓ seuraava sana tai sanan osa lausuttu ympäristöä matalammalta

°hiljaa° hiljaisella äänellä sanottu kohta

äänekäs kova ääni tai painotus

>< nopeutettu jakso

<> hidastettu jakso

: äänteen venytys

- kesken jäänyt sana

.hhh kuuluva sisäänhengitys

hhh kuuluva uloshengitys

() purkamatta jätetty, epäselvä kohta

(( )) analyysoijan huomiot

(Lähde: Jokinen – Juhila – Suoninen 2006, 265.)

Liite 2

Haastatteluiden runkokysymykset

1. Kerro millä tavalla osallistut saimaannorpan suojeluun?

Saimaannorppa eläimenä

1. Minkälainen eläin saimaannorppa mielestäsi on?
2. Onko saimaannorpasta tarpeeksi tietoa?

Suojeluprosessi

1. Kuvaile suojelun nykytilaa?
2. Kuinka onnistunut suojelupäätös oli kalastusrajoitusten osalta?
3. Miten nyt tehdyt päätökset vaikuttavat kannan kehitykseen?
4. Mitkä tekijät vaikuttivat eniten päätökseen kalastusrajoituksista?
5. Mitkä ovat tärkeimmät keinot norpan suojelun toteuttamisessa?
6. Kenellä on paikallista tietoa norpista ja mistä tämä tieto koostuu?
7. Miten arvioisit paikallisen tiedon merkitystä suojelussa?
8. Miten arvioisit norppien pesälaskennoissa saadun tiedon luotettavuutta?
9. Miten tiedot todennetaan?
10. Pitäisikö pesätiedot olla julkisia?
11. Onko pesään/verkkoihin kuolleiden norppien raportoinnissa puutteita? Jos on, niin miksi?
12. Minkälainen merkitys suojelun saamalla julkisuudella oli prosessissa?

Suojelutyö

1. Onko suojelijoiden työ avointa?
2. Miten yhteistyö eri suojelutahojen välillä toimii?

Saimaan vesistö norpan elinalueena

1. Minkälainen elinympäristö Saimaa on tällä hetkellä saimaannorpalle?
2. Kuinka tärkeää saimaannorpan leviäminen vanhoille elinalueilleen on kannan kehitykselle?
3. Jos norpat leviävät vanhoille elinalueilleen, miten tämä vaikuttaa Saimaan virkistyskäyttöön? Voidaanko näitä kahta yhteensovittaa?
4. Miten Saimaan käyttö vaikuttaa kannan kehitykseen, esimerkiksi jos pesintä häiriintyy ihmisvaikutuksesta?
5. Mitä pitäisi tapahtua että Saimaa olisi kannan kehitystä tukeva elinympäristö?
7. Miten matkailun kehitys tulevaisuudessa ja Saimaa-brändin tukevoituminen voi mielestäsi vaikuttaa saimaannorpan tulevaisuuteen?
8. Miten ihmisten ja norpan elo Saimaalla voitaisiin parhaiten yhteensovittaa?

Saimaannorpan kulttuurinen merkitys

1. Minkälaiseksi arvioisit saimaannorpan merkityksen paikallisesti?
2. Onko saimaannorpan suojelun onnistumisella laajempaa yhteiskunnallista merkitystä?
3. Onko saimaannorppa imagotekijä? Kenelle?
4. Minkä takia saimaannorpan suojelu on tärkeää?

Verkkokalastus

1. Onko verkkokalastus Saimaalla tärkeää? Miksi?
2. Voidaanko verkkokalastusta ja norppien suojelu sovittaa yhteen?
3. Voidaanko vapaaehtoisuuteen perustuvia verkkokalastuskieltosopimuksia solmia vielä?
4. Kuinka suuri uhka verkkokalastus on nyt verrattuna aikaisempiin vuosikymmeniin ja esimerkiksi ympäristömyrkkyyhin?
5. Mikä uhka on ollut suurin?
6. Miten verkkokalastusrajoitusalueita valvotaan?

Euroopan unionin luontodirektiivi

Tunnetko Euroopan unionin luontodirektiivin määräykset uhanalaisten lajien osalta?

1. Miten EU:n luontodirektiivi vaikuttaa saimaannorppa-kysymykseen?
2. Miten saimaannorpan nykyinen suojelun taso vastaa luontodirektiivissä määrättyä tasoa?
3. Ovatko Suomessa tällä hetkellä toteutetut suojelutoimet direktiivin hengen mukaisia varsinkin tahattoman tappamisen estämisen osalta? Entä tarkkailujärjestelmä?

Minkälaisia kohtaamisia sinulla on ollut norpan kanssa?